

Utkast till lagrådsremiss

Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

Utkastets huvudsakliga innehåll

Den systematiska och organiserade brottsligheten har de senaste åren kommit att påverka allt fler delar av samhället. Den allvarliga brottsligheten bland unga utmärker sig särskilt och kryper allt längre ner i åldrarna. För att säkerställa att lagstiftningen möter det behov som föranleds av denna brottsutveckling behöver reglerna för unga lagöverträdare förändras. Mot den bakgrunden föreslås att det införs en särskild reglering som innebär att straffbarhetsåldern sänks till 13 år för brott med minimistraff fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Regleringen föreslås vara tidsbegränsad och gälla i fem år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	6
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	7
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	9
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	10
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	11
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.....	12
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.....	13
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	14
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	16
3	Ärendet och dess beredning	17
4	Brottsutvecklingen bland unga lagöverträdare kräver åtgärder.....	17
4.1	Den allvarliga brottsligheten bland unga ökar.....	17
4.2	Utvecklingen behöver mötas med många olika åtgärder.....	19
5	Straffbarhetsåldern sänks för allvarliga brott	22
6	Vilka påföljder ska kunna dömas ut?	38
7	Hur ska brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder utredas och prövas?	42
7.1	Utredning av misstankar om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.....	42
7.2	Handläggning av mål om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder	53
7.3	Den rättsliga prövningen av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.....	55
8	Preventiva tvångsmedel	59
9	Övriga författningsändringar till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder	64

10	Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör tidsbegränsas	72
11	Barnkonventionen och andra grundläggande fri- och rättigheter	73
12	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	79
13	Konsekvenser av förslagen	82
13.1	Ekonomiska konsekvenser	82
13.2	Konsekvenser för barn.....	87
13.3	Övriga konsekvenser	90
14	Författningskommentar	92
14.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	92
14.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	93
14.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	95
14.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.....	96
14.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	97
Bilaga 1	Utdrag av sammanfattning av slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) i relevanta delar	101
Bilaga 2	Utdrag av författningsförslag i slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) i relevanta delar	104
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	135

1 Beslut

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §¹

För brott som någon begått innan han fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått innan han *eller hon* fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 1988:942.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 2.1

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §¹

För brott som någon begått innan han eller hon fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska införas tre nya paragrafer, 1 a, 38 e och 38 f §§, och närmast före 38 e § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a §

I 31–38 d §§ finns bestämmelser som tillämpas när någon kan misstänkas för att ha begått ett brott före femton års ålder. I 38 e och 38 f §§ finns dock särskilda bestämmelser som tillämpas när 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken är tillämplig.

Allvarliga brott begångna av den som fyllt 13 men inte 15 år

38 e §

Vid handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken ska bestämmelserna i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för en person som har fyllt 15 år tillämpas. De särskilda bestämmelser i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för en person som inte har fyllt 15 år ska inte tillämpas.

38 f §

Om åtal väcks för brott enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får åklagaren samtidigt begära att rätten ska pröva om den unge har begått den åtalade gärningen, för det fall rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig. Vid bedömningen av om en sådan bevisstalan ska väckas tillämpas 38 § andra och tredje styckena.

Frågan om bevistalan enligt första stycket ska handläggas i samma rättegång som åtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare¹

dels att 1 a, 38 e och 38 f §§ ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 38 e § ska utgå.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.
 2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av

1 a § 2026:000

38 e § 2026:000

38 f § 2026:000.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ska införas en ny paragraf, 1 h §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 h §

Om den som tvångsmedlet riktas mot har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att 1 h § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott¹ ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031.

¹ Senaste lydelse av 1 h § 2026:000.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet ska införas en ny paragraf, 2 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c §

För uppgifter enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 c § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet¹ ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031.

¹ Senaste lydelse av 2 c § 2026:000.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning dels att 4 a och 6 a §§ ska ha följande lydelse, dels att det ska införas två nya paragrafer, 7 b och 10 b §§, av följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2025:868

Föreslagen lydelse

4 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning om brott som avses i 36 f § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om brott som avses i 36 f § andra stycket den lagen, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 4 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

6 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning om brott som avses i 36 g § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om brott som avses i 36 g § andra stycket den lagen, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 6 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

7 b §

I fråga om någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

10 b §

I fråga om kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030 i fråga om 10 b § och i övrigt den 1 juli 2026.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs att 7 b och 10 b §§ lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning¹ ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031.

¹ Senaste lydelse av
7 b § 2026:000
10 b § 2026:000.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 6 juli 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå vissa ändringar avseende straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare (dir. 2023:112). I uppdraget ingick att överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern, att föreslå ändringar som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år behandlas som andra myndiga vid straffmätningen samt att föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år. I uppdraget ingick även bl.a. att föreslå en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, att föreslå skärpta regler om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd, att föreslå hur Kriminalvården kan involveras vid vård och andra åtgärder inom ramen för ungdomsvård eller ungdomstjänst, samt slutligen att överväga och föreslå hur Kriminalvården i någon form kan involveras i vissa fall vid vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (förkortad LVU) som sker på grund av den unges brottsliga verksamhet.

Utredningen, som tog namnet Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare, överlämnade den 24 juni 2024 delbetänkandet *Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga* (SOU 2024:39). Den 28 januari 2025 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande *Straffbarhetsåldern* (SOU 2025:11). Betänkandena har remissbehandlats. En sammanfattning av slutbetänkandet och författningsförslagen i relevanta delar finns i *bilaga 1* och *bilaga 2*. En förteckning över remissinstanserna som ombetts att yttra sig över slutbetänkandet finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (www.regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2025/00206).

I detta utkast till lagrådsremiss som tagits fram inom Regeringskansliet (Justitiedepartementet) lämnas förslag som kompletterar förslagen i frågan om straffbarhetsåldern som lämnats i SOU 2025:11. Övriga förslag som lämnats av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare bereds vidare i Regeringskansliet.

4 Brottsutvecklingen bland unga lagöverträdare kräver åtgärder

4.1 Den allvarliga brottsligheten bland unga ökar

Samhället har genomgått stora förändringar de senaste åren. Det har bl.a. skett en ökning av grova våldsbrott i form av skjutningar och sprängningar och den systematiska och organiserade brottsligheten har kommit att påverka allt fler delar av samhället. Polisen bedömer i sin senaste lägesbild att 14 000 personer är aktiva i kriminella nätverk (Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige, Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, februari 2024). Av en FN-rapport om dödligt våld i världen anges att Sverige under de senaste åren haft nivåer av gängrelaterad brottslighet

och dödsskjutningar som saknar motstycke (UNODC Global study on homicide 2023, s. 119).

Av ett flertal rapporter framgår att särskilt den allvarliga brottsligheten bland unga har ökat markant. En rapport från Brottsförebyggande rådet (Brå) visar t.ex. att misstankar om vapenbrott, narkotikaöverlåtelse, utpressning och bedrägerier har ökat avsevärt under senare år bland barn som inte uppnått straffbarhetsåldern och barn under 18 år. Den senaste utvecklingen visar också att fler barn har koppling till gängkriminalitet och att de barnen blir allt yngre. Rekryteringen till kriminella nätverk går också fortare i dag än tidigare och barn och unga begår ofta grövre brott direkt efter inträdet i ett kriminellt nätverk (Barn och unga i kriminella nätverk – En studie av inträde, brott, villkor och utträde, rapport 2023:13). En annan rapport från Brå visar att det dödliga våldet mot unga män (15–29 år) har ökat markant. Nivån är betydligt högre i Sverige än i Europa i stort, motsvarande 42 avlidna per miljon invånare 2021, jämfört med 28 avlidna i samma grupp per miljon invånare i Europa (Dödligt våld i Sverige sedan 1990 – Omfattning, utveckling och karaktär, rapport 2024:6). En stor del av ökningen kan kopplas till dödsskjutningar i kriminell miljö. Unga involveras i skjutvapenvåldet genom att utföra uppdrag åt etablerade kriminella i syfte att få status och pengar trots att de endast har en svag koppling till anstiftarna och brist på erfarenhet från den kriminella miljön (Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige, En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet, rapport 2024:7).

Ovan nämnda lägesbild från Polismyndigheten som tar sikte på aktiva gängkriminella i Sverige visar vidare att ungdomar oftare är inblandade i kriminalitet än vuxna och att kriminell aktivitet på gruppnivå typiskt sett tilltar under tonåren och når sin topp under tidiga vuxenår för att sedan avta med stigande ålder. Det framgår också att antalet personer som är aktiva i kriminella nätverk uppgår till 2 300 i åldersgruppen 18–20 år, 1 500 i åldersgruppen 15–17 år och 240 personer i åldersgruppen 0–14 år. Av Polismyndighetens statistik över antalet skjutningar under 2024 framgår att personer som är misstänkta i samband medskjutningar som resulterat i döda eller skadade har blivit allt yngre över tid. I den gruppen har andelen misstänkta under 18 år mer än fördubblats sedan 2019. Av de som under 2024 misstänktes var omkring en fjärdedel under 18 år. Misstänkta under 15 år ökade också under 2024, men är fortfarande ovanligt. Vid skjutningar med dödlig utgång var under 2024 runt en tredjedel av de misstänkta under 18 år och ett tiotal under 15 år. Av Åklagarmyndighetens statistik framgår att 120 personer under 15 år var misstänkta för inblandning i mord eller planering av mord under 2024. Motsvarande siffra under 2019 var 12 personer och under 2022 och 2023 var det 21 respektive 46 personer. Det har alltså skett en markant ökning. Under 2023 och 2024 var antalet intagningar på Statens institutionsstyrelse (SiS) för dömda barn och unga 101 respektive 194. Detta utgör en kraftig ökning jämfört med 2022 då motsvarande siffra var 55 (SiS årsredovisning 2024). Även antalet häktade barn och unga har blivit betydligt fler och under 2024 avslutades 475 häktningar av barn i åldern 15–17 år, vilket är en ökning med 42 procent jämfört med 2023 och 145 procent jämfört med 2022 (Kriminalvård och statistik 2024).

4.2 Utvecklingen behöver mötas med många olika åtgärder

Utvecklingen under senare år när det gäller allvarlig brottslighet är oro-väckande, i synnerhet när det gäller unga lagöverträdare. Brottsligheten kryper allt längre ner i åldrarna och antalet skjutningar och sprängningar med koppling till organiserad brottslighet har ökat. Den situation som råder har byggts upp under många år utan att samhället i tillräcklig utsträckning har reagerat och vidtagit adekvata åtgärder. Tidiga och tydliga reaktioner är viktiga för att markera att samhället inte accepterar brottslighet, inte heller hos unga, och ska bidra till att återföra den unge till ett socialt välfungerande liv. Under lång tid har sådana åtgärder varit otillräckliga. Att vända den negativa utvecklingen och motverka att barn utnyttjas och dras in i kriminalitet är mycket angeläget och en fråga som regeringen prioriterar högt. Regeringen vidtar därför flera åtgärder med den avsikten.

En mycket viktig del i arbetet mot kriminalitet bland unga är förebyggande arbete som leder till att unga inte utnyttjas och dras in i organiserad brottslighet eller i övrigt väljer en kriminell livsstil. Den 1 juli 2023 trädde lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete i kraft som innebär att kommunerna nu har ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete. Lagen lägger grunden för ett strukturerat, systematiskt och långsiktigt hållbart brottsförebyggande arbete i hela landet. I mars 2024 antogs skrivelsen Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet (skr. 2023/24:68). Strategin har en bred socialpreventiv ansats med ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk, att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet och att få individer som begår brott att lämna kriminaliteten bakom sig. I februari 2024 antogs vidare skrivelsen Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet som syftar till att ge en tydligare inriktning för arbetet mot organiserad brottslighet och reducera de sårbarheter som brottsligheten utnyttjar (skr. 2023/24:67).

Regeringen har också beslutat om ett flertal myndighetsuppdrag som tar sikte på att minska rekryteringen av unga till kriminella nätverk, att hjälpa dem som vill lämna en kriminell bana och att motverka återfall i brott. Till exempel redovisade Polismyndigheten, Brå, Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, SiS, Statens skolverk och Åklagarmyndigheten den 6 december 2024 bl.a. hur en samverkansstruktur på nationell, regional och lokal nivå har genomförts. Samverkansstrukturen syftar till att sammanhålla arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott i miljöer kopplade till organiserad brottslighet. Polismyndigheten, Kriminalvården, SiS och Socialstyrelsen arbetar dessutom sedan 2021 med att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare i landet. I augusti 2025 fick myndigheterna i uppdrag att tillhandahålla ett nationellt sammanhållet stöd till arbetet med avhoppare från organiserad brottslighet (Ju2025/01696). Arbetet ska anpassas till individer under 18 år och ske i nära samverkan med länsstyrelserna, som även får i uppdrag att stödja den lokala nivån och bidra till regional samordning av arbetet. I januari 2025 fick Brå och Totalförsvarets forskningsinstitut

(FOI) i uppdrag att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar och påverkar barn och unga i digitala miljöer. Myndigheterna ska också föreslå åtgärder mot sådan rekrytering och påverkan. Uppdragen ska redovisas senast den 15 oktober 2026. (Ju2025/00155 och Ju2025/00157). I maj 2025 genom ändring av regleringsbrevet för 2025 gav regeringen Myndigheten för delaktighet i uppdrag att ta fram stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Regeringen har även beviljat organisationen Barnens rätt i samhället (Bris) medel för att synliggöra Bris nationella stömlinje i syfte att nå fler barn och unga som vill lämna kriminalitet, barn och unga som riskerar att dras in i kriminella miljöer samt barn och unga som indirekt påverkas av ökat våld (S2023/02811). Den 19 juni 2025 fick Kriminalvården vidare i uppdrag att vidareutveckla åtgärder för att motverka återfall i brott. Myndigheten ska enligt uppdraget analysera och redovisa hur det återfallsförebyggande arbetet i högre grad kan bedrivas på ett effektivt sätt i ett läge där myndigheten växer. Uppdraget ska delredovisas den 29 april 2026 och slutredovisas den 1 december 2026 (Ju2024/01770).

Regeringen vidtar även ett flertal åtgärder på det socialrättsliga området. Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag i kraft (se En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter, prop. 2024/25:89). Den innebär bl.a. att socialnämnden ska arbeta för att förebygga och motverka brottslighet. Regeringen har vidare gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. genomföra en översyn av grunderna för vård enligt LVU. Utredaren ska inom ramen för det uppdraget bl.a. analysera och ta ställning till behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn och unga som växer upp i hem med en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet och lämna förslag i denna fråga. Uppdraget delredovisades den 7 april 2025 genom delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) och ska slutredovisas i övriga delar senast den 30 januari 2026 (dir. 2023:160 och dir. 2024:114). Regeringen har också tillsatt en nationell samordnare för fler kvalitativa vårdplatser inom den sociala barn- och ungdomsvården som bl.a. ska lämna förslag på hur det kan skapas fler platser för barn och unga som placeras utanför det egna hemmet i syfte att tillförsäkra att barn och unga placeras i vårdformer som svarar mot barnets eller den unges behov (S2023:G). Vidare har regeringen gett en utredare i uppdrag att reformera och se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation. Uppdraget ska delredovisas den 6 november 2025 och slutredovisas den 2 mars 2026. Utredningen ska bl.a. föreslå en reformerad verksamhet, för en trygg och kvalitativ vård för de barn och unga som placeras inom den statliga ungdomsvården. (dir. 2024:13 och 2025:39). Regeringen har även uppdragit åt SiS att utreda de praktiska förutsättningarna för att elektroniskt kunna övervaka vissa barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen, dels vid vistelser utanför det särskilda ungdomshemmet, dels inom hemmets eget område. Uppdraget ska slutredovisas den 25 maj 2026. (S2025/01372). I juni 2025 överlämnade Utredningen om HVB för barn och unga betänkandet Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84). Betänkandet innehåller bl.a. förslag för en mer individbaserad vård och utökade befogenheter för personal vid HVB. Utredningen föreslår även att en ny placeringsform ska införas för barn och unga upp till 20 år i syfte att

bättre kunna möta barn och ungas olika vårdbehov. Betänkandet har remitterats. I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) lämnas förslag som innebär att socialnämnden för barn och unga ska kunna besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter enligt den i promemorian föreslagna lagen bl.a. till barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem. Socialnämnden ska även i vissa fall kunna besluta om elektronisk övervakning om barnet har fyllt 15 år. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

En viktig del i arbetet för att förebygga och motverka brottslighet är att berörda myndigheter har möjligheter att dela information i tillräcklig utsträckning. Den 1 april 2025 infördes därför en ny lag som ger ett antal statliga myndigheter samt kommuner, regioner och skolor en skyldighet att både på begäran och på eget initiativ lämna uppgifter till Polismyndigheten och övriga brottsbekämpande myndigheter (se Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen, prop. 2024/25:65). Regeringen har också i propositionen Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse, föreslagit att sekretess till skydd för enskilda som utgångspunkt inte ska hindra att uppgifter lämnas mellan myndigheter om det behövs för att förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda olika former av fusk, överträdelser och brottslighet (prop. 2024/25:180). Vidare bereds i Regeringskansliet förslag som lämnats i slutbetänkandet Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor (SOU 2025:45). I slutbetänkandet lämnas förslag som kompletterar förslagen i propositionen och som syftar till att ta bort hinder som gör det svårt för myndigheter och kommuner att dela information med varandra.

Utöver att förhindra att barn dras in i kriminalitet har staten även en skyldighet att skydda sina medborgare från brott, och därmed en skyldighet att vidta lämpliga åtgärder för att skydda individer. Behovet av samhällsskydd är särskilt påtagligt vid allvarliga brott mot liv och hälsa och samhället måste kunna reagera med adekvata sanktioner mot den typen av brottslighet. Regeringen genomför därför breda reformer på straffrättens område. Den 4 juli 2024 överlämnade t.ex. Utredningen om påföljder, återfall och verkställighet sitt betänkande Ett ändamålsenligt samhällsskydd (SOU 2024:48) och den 28 augusti 2025 beslutade regeringen lagrådsremissen Skärpta regler för villkorlig frigivning. I lagrådsremissen föreslås bl.a. att den andel av strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske höjs från två tredjedelar till tre fjärdedelar och att denna höjning genomförs stegvis med de längsta fängelsestraffen först. Den 23 september 2024 överlämnade Utredningen om en översyn av de osjälvtständiga brottsformerna sitt betänkande En översyn av 23 kap. brottsbalken (SOU 2024:55). Den 5 juni 2025 redovisade vidare Straffreformutredningen sitt uppdrag att göra en översyn av straffskalorna och reformera påföljdssystemet genom betänkandet En straffreform (SOU 2025:66).

Även reglerna som tillämpas när barn och unga begår brott ses över. Den 28 maj 2025 beslutade regeringen propositionen Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott (prop. 2024/25:175). Lagändringarna, som föreslås träda i kraft den 1 oktober 2025, innebär bl.a. att hemliga tvångsmedel ska få användas för att utreda vissa allvarliga

brott där den skäligen misstänkte är under 15 år och att preventiva tvångsmedel ska få användas mot barn under 15 år för att förebygga, förhindra och upptäcka viss särskilt allvarlig brottslighet. I augusti 2023 överlämnades betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga med förslag om att påföljden slutna ungdomsvård ska utmönstras och barn och unga ska dömas till fängelse i stället (SOU 2023:44). Kriminalvården har med anledning av förslagen fått i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga i åldrarna 15–17 år (Ju2023/02157). Uppdraget ska slutredovisas den 1 april 2026.

5 Straffbarhetsåldern sänks för allvarliga brott

Förslag

Straffbarhetsåldern sänks till 13 år för brott med minimistraff fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer endast delvis överens med förslaget i utkastet. Utredningen föreslår att straffbarhetsåldern ska sänkas till 14 år. Utredningens förslag stämmer dock överens med utkastets när det gäller avgränsningen av vilken brottslighet som ska omfattas.

Remissinstanserna

Länsstyrelserna i Hallands län, Västra Götalands län och Västerbottens län tillstyrker utredningens förslag om en sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.

En övervägande majoritet av remissinstanserna avstyrker eller har invändningar mot utredningens förslag. Bland dessa finns *Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Barnens rätt i samhället (Bris), Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren, Bufff, Båstads kommun, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Fryshuset, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Idéburna skolors riksförbund, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Karlstads universitet, Linköpings universitet (Barnafrid), Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän (JO), Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Rädda Barnen, Saco genom Akademikerförbundet SSR, Seko, SiS, Skolverket, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social ut-*

värdering (SBU), Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Svenska avdelningen av internationella juristkommissionen (Juristkommissionen), Sveriges Domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Södertörns tingsrätt, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Åklagarmyndigheten och Östersunds tingsrätt.

Några remissinstanser, bland andra *Uppsala universitet*, pekar på att sju av utredningens nio experter valt att i särskilda yttranden avstyrka förslaget avseende sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.

Flera remissinstanser, däribland Institutet för mänskliga rättigheter, Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet och Diskrimineringsombudsmannen framhåller att en sänkning av straffbarhetsåldern inte är förenlig med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och de uttalanden och rekommendationer som FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) lämnat.

Flera remissinstanser framhåller den forskning som finns om barn och unga. Till exempel pekar Civil Rights Defenders, Fryshuset, Karlstads universitet, Linköpings universitet (Barnafrid), Malmö universitet och Socialstyrelsen på forskning om att barn och unga är mer benägna att ta risker och att de har sämre förmåga till impulskontroll och att bedöma de framtida konsekvenserna av sitt handlande än ungdomar i de övre tonåren och unga vuxna. Även Brottsförebyggande rådet, Bufff, Malmö kommun, Unicef Sverige och Rädda Barnen för fram att förslaget går emot forskning om barns begränsade förmåga att se konsekvenser av och ta ansvar för sina handlingar. Barnombudsmannen påpekar att förslaget riskerar att urholka den straffrättsliga särbehandlingen av barn. Bris understryker att även om samhällets utmaningar har ändrats så har barns förutsättningar och förmågor inte gjort det. Den djupt rotade argumentation som lagt grunden för en straffbarhetsålder på 15 år gäller därför enligt Bris fortfarande. Fackförbundet ST påtalar att en så genomgripande reform som att sänka straffbarhetsåldern måste bygga på tydlig och välgrundad forskning. Domstolsverket konstaterar att det särskilt mot bakgrund av den forskning om barns mognad och utveckling som finns bör krävas tungt vägande skäl för att genomföra förändringar avseende straffbarhetsåldern. De pekar också på att det med hänsyn till den forskning som finns inte framstår som logiskt att ett barn ska ha ansvarsförmåga för att kunna dömas till påföljd för vissa brott men inte för andra.

Många remissinstanser påpekar att det saknas stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära en minskning av den allvarliga brottsligheten och hänvisar bl.a. till det särskilda yttrande som lämnat av Stockholms universitets expert i utredningen. Vissa pekar på att en sänkning i stället kan ha motsatt effekt. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Bris, Brottsförebyggande rådet, Bufff, Diskrimineringsombudsmannen, Fryshuset, Linköpings universitet (Barnafrid), JO, Riksförbundet Frivilliga samhällsarbetare, Socialstyrelsen, Sveriges advokatsamfund, Tullverket, Unicef Sverige och *Vänersborgs kommun*. Fackförbundet ST lyfter att den allvarliga brottslighet som begås av unga ofta är en del av organiserad brottslighet och så länge man inte lyckas slå mot de strukturer som upprätthåller denna brottslighet kommer andra individer snabbt att ersätta den frihetsberövades plats likt ett självförsörjande ekosystem, vilket innebär att en sänkning av straffbarhetsåldern inte får någon verklig effekt på brottsligheten eller tryggheten i samhället. Socialstyrelsen för

fram att utredningen inte redogör för några belägg för det främsta argumentet för en sänkning, dvs. att den pågående utvecklingen skulle vara ett hot mot det straffrättsliga systemets legitimitet, utan tvärtom skulle det straffrättsliga systemets legitimitet kunna påverkas negativt om barn som inte uppfattas förstå sina handlingar på grund av omognad ändå döms för brott, inte minst när vuxna förmått dem att utföra brottet. SBU pekar på att det saknas ett tillräckligt vetenskapligt underlag som väger den potentiella nyttan av att tillfälligt sänka straffbarhetsåldern, mot de samhälleliga och individrelaterade konsekvenserna såsom minskat återfall i brott eller ökad trygghet. Även Rädda Barnen lyfter detta, men också att exponering för det straffrättsliga systemet har tydliga, bevisade skadliga effekter för barn och leder till sämre fysisk och psykisk hälsa, inklusive för tidig död, samt försämrad utbildning och ökad risk för fortsatt brottslighet på kort och lång sikt. Civil Rights Defenders, SiS och Karlstads universitet påtalar att den samhällsskyddande effekten av att en person låses in är mindre för ungdomar som begår brott i grupp eller där det finns en ersättningseffekt. SiS anser vidare inte att samhällsskyddet kan stärkas av att yngre barn frihetsberövas när deras plats i kriminaliteten med stor sannolikhet ersätts av andra barn. Karlstads universitet pekar på att risken för återfall i brott ökar ju yngre barnet är vid lagföringen. Malmö universitet menar att en sänkt straffbarhetsålder kräver dels att åtgärden bedöms vara en nödvändig förutsättning för minskad brottslighet, samtidigt som alternativa åtgärder saknas, dels att den skada som drabbar de berörda barnen är proportionerlig i förhållande till fördelarna med en sänkt straffbarhetsålder. Inget av dessa antaganden har enligt universitetet sakligt stöd. Sveriges advokatsamfund pekar på att ungdomar som placeras i Kriminalvårdens miljöer ofta påverkas negativt av andra brottsdömda och får en förstärkt kriminell identitet. Tidig kontakt med rättssystemet kan enligt samfundet ha en motsatt effekt än den önskade, dvs. att kriminella beteenden förstärks i stället för att brott förebyggs. Även Bris lyfter att tidig exponering för det straffrättsliga systemet kan förstärka en kriminell identitet, försvåra möjligheterna till ett liv utan kriminalitet och därmed befästa ett utanförskap som ofta kan utgöra grunden till kriminaliteten från första början.

Flera remissinstanser, bland andra Bris, Civil Rights Defenders, Fackförbundet ST, Hovrätten för Västra Sverige, Idéburna skolors riksförbund, Länsstyrelsen i Skåne län, Riksförbundet Frivilliga samhällsarbetare och Sveriges advokatsamfund pekar på att den utvärdering som gjordes med anledning av att Danmark under en period sänkte straffbarhetsåldern visade att sänkningen ökade risken för återfall. Även Polismyndigheten lyfter detta, men också att utvärderingen visade att de som straffades fick sämre skolresultat. Eftersom en fungerade skolgång med goda resultat är en stark skyddsfaktor som kan minska risken för kriminalitet och utanförskap riskerar motsatsen enligt Polismyndigheten att leda till ökad kriminalitet och utanförskap.

Ett stort antal remissinstanser, bland andra Bris, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Göta hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Juristkommissionen, Malmö kommun, Polismyndigheten, Riksförbundet Frivilliga samhällsarbetare, Fryshuset, JO, Rädda Barnen, Seko, SiS, *Statskontoret* och Sveriges advokatsamfund, pekar på att en sänkt straffbarhetsålder innebär en risk för att allt yngre barn rekryteras inom ramen för kriminella nätverk. Sveriges advokatsamfund

hänvisar härvid till det särskilda yttrande som lämnats av den advokat som var expert i utredningen. Polismyndigheten lyfter att de kriminella nätverken anpassar sin brottsliga verksamhet till det straffrättsliga regelverket och att det mot den bakgrunden finns en påtaglig risk för att en sänkning av straffbarhetsåldern leder till att ännu yngre barn rekryteras av de kriminella nätverken. Brottsförebyggande rådet och Skolverket anför att det saknas stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern minskar incitamenten för kriminella nätverk att använda sig av barn för att begå grova brott. Fackförbundet ST, *Funktionsrätt Sverige*, *Riksförbundet Attention* och Myndigheten för delaktighet pekar på att barn med funktionsnedsättning är en målgrupp som i större utsträckning riskerar att utnyttjas i kriminella sammanhang och att förslaget genomförande inte kommer förbättra denna situation. Stiftelsen Allmänna Barnhuset hänvisar till Brå:s rapport som beskriver att barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och svårigheter kan ha mer begränsad förmåga till framförhållning och känsloreglering, vilket kan göra att de blir mer efterfrågade i kriminella miljöer. Bris ifrågasätter att utredningen menar att barns unga ålder innebär att de inte kan anses ha fysisk förmåga och vara tillräckligt mogna för att begå brott, samtidigt som förslaget om en sänkt straffbarhetsålder bygger på att hänsyn inte tas till barns ålder, mognad och kapacitet. Buff anser att gränsen mellan offer och förövare suddas ut om barn ska hållas fullt straffrättsligt ansvariga för handlingar som i praktiken ofta är ett resultat av vuxnas påverkan. Utan rätt stödinsatser, i form av rehabilitering, trygghet och vägledning, är risken enligt Buff stor att dessa barn själva skapar nya brottsoffer i framtiden. Juristkommissionen anser att utredningen inte i tillräcklig utsträckning beaktat att barnet är ett medel för att begå brott och i hög grad ersättningsbara och att en sänkning av straffbarhetsåldern medför att barn straffas för brott som vuxna ska hållas ansvariga för. Borås tingsrätt anser att man i stället för sänkt straffbarhetsålder bör se över de rättsliga regleringar som finns och som kan införas för att förhindra att barn dras in i allvarlig brottslighet.

Borås tingsrätt, som avstyrker förslaget, anser att en straffbarhetsålder som utgår från brottets minimistraff visserligen är svårförutsebar, men att en sådan ordning framstår som den mest lämpliga med hänsyn till att den knyter an till regleringen om bevistalan och att den i nuläget endast skulle avse ett begränsat antal brott. Samtidigt är många remissinstanser negativa till utformningen av den differentierade lösningen. Malmö tingsrätt ifrågasätter t.ex. om försök, förberedelse och stämpling till brott med ett minimistraff om fyra års fängelse verkligen bör omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern med tanke på att dessa brott många gånger kan ha ett avsevärt lägre straffvärde än brott med minimistraff om två eller tre års fängelse som faller utanför den föreslagna bestämmelsen. Sveriges Domareförbund och Uppsala universitet ifrågasätter rimligheten i att den sänkta straffbarhetsåldern inte ska omfatta fall då flera brott har ett samlat straffvärde som överstiger fängelse fyra år.

Ett flertal remissinstanser, däribland Barnrättsbyrån, Bris, Brottsförebyggande rådet, Civil Rights Defenders, *Justitiekanslern*, *Linköpings tingsrätt*, Malmö tingsrätt, Sveriges advokatsamfund, Södertörns tingsrätt, Unicef Sverige och Åklagarmyndigheten anser att den valda modellen – som innebär att straffbarhetsåldern är avhängig brottets rubricering – innebär att det straffrättsliga systemet riskerar att bli mindre transparent

och förutsebart. Malmö universitet lyfter att förslaget innebär att brottsrubriceringen får långtgående och genomgripande konsekvenser för det berörda barnet samtidigt som rubriceringen av en brottslig handling vid en rättslig prövning kan vara en konsekvens av rent slumpartade händelser som påverkat hur åtalet utformats och även påverkas av hur bevissituationen ser ut. Även Sveriges Domareförbund tar upp detta och nämner narkotikabrotten som exempel på brott där ett stort antal olika omständigheter kan påverka rubriceringen, vilket ofta innebär komplicerade bedömningar som slutligen avgörs i dom. Ecpat Sverige lyfter att förslaget innebär att barn kan behöva gå igenom en förundersökning och en rättegång i såväl tingsrätt som hovrätt och eventuellt Högsta domstolen innan det är avgjort om de kan straffas för det brott de begått.

Ett antal remissinstanser, bland andra Brottsförebyggande rådet, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Linköpings universitet (Barnafriid), Malmö tingsrätt, Socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund lyfter att barn och unga kommer ha svårt att förstå vilken straffbarhetsålder som gäller. JO lyfter att det för de allra flesta torde framstå som både svår-förståeligt och inkonsekvent att ett barn kan dömas för vissa mycket allvarliga brott men inte för vissa andra brott som samhället normalt också ser särskilt allvarligt på. Seko anser att det finns en uppenbar utmaning i att pedagogiskt förklara varför en 14-åring anses mogen att dömas för ett brott med minimistraff fängelse fyra år, men inte fängelse två eller tre år. Sveriges advokatsamfund anser att en sänkning av straffbarhetsåldern riskerar att bestraffa barn för handlingar som de ännu inte är fullt kapabla att förstå.

Några remissinstanser, däribland Barnrättsbyrån, Civil Rights Defenders, Linköpings tingsrätt, JO, Södertörns tingsrätt, Unicef Sverige och Vänersborgs kommun lyfter att det är svårt att överblicka konsekvenserna av alla förslag som lämnats parallellt och som bl.a. innebär repressionshöjningar. Diskrimineringsombudsmannen lyfter behovet av en uppföljning av de samlade konsekvenserna av förslagen. Göta hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige och Malmö tingsrätt anser att det finns skäl att avvakta utfallet av annat pågående reformarbete innan det vidtas ytterligare åtgärder av det kraftfulla slag som det nu är fråga om.

Några remissinstanser lyfter behovet av andra än straffrättsliga åtgärder. Till exempel pekar Barnrättsbyrån på att barn under 15 år som begår grova brott är en stark indikator på en sårbarhet och att de bör hanteras av det sociala välfärdssystemet i ett vårdande syfte och inte av det straffrättsliga systemet. Socialstyrelsen anser att det är viktigt att fortsätta värna principen om att barn och unga som begår brott i första hand ska få stöd av socialtjänsten. Brottsförebyggande rådet delar bedömningen att när barn begår allvarliga brott måste det få tydliga konsekvenser, men är inte enig med utredningen om att dessa konsekvenser bör vara av straffrättslig karaktär. Göta hovrätt anser att utvecklingen med allt yngre barn som begår allvarliga brott inte bör angripas med vedergällning inom det straffrättsliga systemet, utan hanteras med socialrättsliga tvångsåtgärder. Juristkommissionen lyfter att samhället måste erbjuda barn som befinner sig i riskzon ett alternativ till ett kriminellt liv genom insatser såsom exempelvis polis, skola och socialtjänst. Det finns enligt Juristkommissionen en utbredd problematik innebärande att vårdnadshavare undviker att kontakta rättssvårdande myndigheter för att få hjälp och förslaget kommer sannolikt

att öka den problematiken ytterligare. Linköpings universitet (Barnafrid) lyfter att den ökning av mycket grov brottslighet som vi ser krypa ned i låga åldrar behöver angripas som ett samhällsproblem på andra sätt än enbart på straffrättsliga grunder. Även *Riksförbundet Attention* lyfter att det i stället bör vidtas åtgärder inom framför allt skola, socialtjänst och ungdomspsykiatri och att det, om förslaget genomförs, är av yttersta vikt att dessa barn får bästa möjliga vård och stöd utifrån sina behov. Sveriges Advokatsamfund pekar på att forskning visar att sociala insatser och rehabiliterande åtgärder är betydligt mer effektiva för att förebygga ungdomsbrottslighet än straff. Program som fokuserar på stöd, skolgång, familj och psykologisk behandling minskar enligt samfundet risken för återfall och främjar en positiv utveckling.

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt över det alternativa förslaget om en generell sänkning av straffbarhetsåldern anser samtliga att inte heller en generell sänkning bör genomföras. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Ecpat Sverige, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Juristkommissionen, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Linköpings tingsrätt, Malmö kommun, Polismyndigheten, Saco genom Akademikerförbundet SSR, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Södertörns tingsrätt, Tullverket, Unicef Sverige och Östersunds tingsrätt. Malmö tingsrätt pekar på att utredningen med tungt vägande argument valt att inte lägga fram förslag om en generell sänkt straffbarhetsålder eller en särskild åtalsprövningsregel. *Brottsoffermyndigheten* pekar på att det med hänsyn till möjligheten att få brottskadeersättning för ett brottsoffer visserligen är av stor betydelse att det finns en polisutredning eller en dom i ärendet, men anser att det är för långtgående att införa en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Även Justitiekanslern anser att en generell sänkning är för långtgående, men lyfter att en sådan kan kombineras med en utförlig åtalsprövningsregel. Justitiekanslern pekar dock på att en sådan kan innebära en risk för att förutsebarheten minskar. Åklagarmyndigheten, som inte anser att en sänkning av straffbarhetsåldern bör ske, anser att om en sänkning ändå ska ske är den enda rimliga ordningen att genomföra en generell sänkning som är förenad med en omfattande och genomtänkt åtalsprövningsregel. Domstolsverket anser att det saknas skäl för en generell sänkning av straffbarhetsåldern, men att frågan om att kombinera en sådan med en åtalsprövningsregel bör utredas ytterligare om man väljer att gå vidare med det förslaget. Göteborgs tingsrätt anser övervägandena kring en generell sänkning är för rudimentära för att ligga till grund för ändrad lagstiftning. Tingsrätten framhåller även att en åtalsprövningsregel är olämplig eftersom en sådan innebär att det faller på enskilda beslutsfattare att avgöra huruvida något är straffbart eller inte. Polismyndigheten lyfter att en generell sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära en stor mängd tillkommande utredningar för Polismyndigheten, vilket skulle innebära att betydande resurser behöver läggas på att utreda mindre allvarliga brott begångna av 14-åringar i stället för på den grova brottsligheten. Med tanke på den synnerligen allvarliga situation Sverige befinner sig i kan det enligt Polismyndigheten ifrågasättas om en generell sänkning är en ändamålsenlig åtgärd.

Skälen för förslaget

Straffbarhetsåldern i dag

Enligt 1 kap. 6 § brottsbalken får det inte dömas till påföljd för brott som någon har begått före 15 års ålder. Straffbarhetsåldern har varit densamma sedan 1902 (prop. 1902:7) och stämmer överens med vad som gäller i övriga nordiska länder. Straffbarhetsåldern bygger på principen att straffrättsligt ansvar inte ska åläggas barn före den ålder då de i allmänhet kan antas ha uppnått viss mognad. Detta grundar sig i sin tur på att forskningen om utvecklingen av hjärnan visar att barn är mindre mogna än ungdomar i övre tonåren och unga vuxna. Barn är därför mer benägna att söka spänning och de har på gruppnivå sämre förmåga till impulskontroll och sämre förmåga att bedöma de framtida konsekvenserna av sitt handlande än ungdomar i de övre tonåren och unga vuxna. Barn är vidare känsliga för bestraffning och straffrättsliga påföljder kan vara negativa för barns utveckling. En orsak till att barn påverkas negativt av straffrättsliga ingripanden är att en individ som har gjort sig skyldig till ett brott i andras ögon "stämplas" genom att omgivningen betraktar individen som en brottsling. Detta påverkar också personens uppfattning om sig själv. Dessa principer och hänsyn behöver vägas mot andra intressen som ligger bakom straffrätten. Under lång tid har åldersgränsen 15 år ansetts vara en lämplig avvägning mellan å ena sidan barns förmåga att ta ansvar för och förstå konsekvenserna av sitt handlande och å andra sidan samhällets intresse av att kunna döma ut en straffrättslig påföljd. Att straffbarhetsåldern är 15 år innebär att personer under 15 år kan begå brott, men inte dömas till straffrättsligt ansvar och till en påföljd. I Sverige behandlas straffbarhetsåldern som en straffbarhetsbetingelse där alla personer kan begå brott, men alla kan inte straffas.

Lagöverträdare under 15 år är främst en uppgift för socialtjänsten och socialnämnden har huvudansvaret för att åtgärder vidtas för barn under 15 år som misstänks för brott. De insatser och ingripande åtgärder som kan bli aktuella regleras främst i socialtjänstlagen och LVU. I de fall då ett barn under 15 år misstänks för brott får en förundersökning inte inledas. För att tillgodose behovet av att ändå kunna utreda omständigheterna kring ett sådant brott finns i stället möjligheten att inleda en utredning om brottet enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (förkortad LUL). En sådan utredning ska enligt huvudregeln initieras om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott med minimistraff fängelse ett år. Det är också möjligt att enligt 38 § samma lag väcka en s.k. bevistalan om brottet, något som åklagaren har en skyldighet att göra vid brott som har ett minimistraff om fängelse i fem år (utredningen har i sitt slutbetänkande föreslagit att gränsen för denna presumtion ska sänkas till fyra år). En bevistalan innebär att åklagaren begär att domstolen ska pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott eller inte, men någon påföljd döms inte ut. (Se närmare om utredning enligt 31 § LUL och bevistalan enligt 38 § LUL i avsnitt 7).

Straffbarhetsåldern behöver sänkas

Ett av kriminalpolitikens främsta syften är att förebygga brott. Det straffrättsliga systemet tjänar därför två huvudsakliga syften; allmänprevention och individualprevention. Med allmänprevention avses att påföljdssyste-

met och de straffrättsliga ingripandena ska ha en brottsförebyggande verkan på människor i allmänhet medan individualprevention utgår från att risken för ett straff kan avhålla den enskilda lagöverträdaren från att begå brott, dels genom individuell avskräckning, dels genom inkapacitering. Straffsystemet fyller emellertid även andra funktioner. En viktig funktion är samhällsskyddet. Staten behöver skydda sina medborgare från brott och har därmed en skyldighet att vidta lämpliga åtgärder för att skydda individer. Straffsystemet fyller även en funktion på så sätt att en målsägande kan få en viss upprättelse genom att ansvaret för ett brott fastställs. Den omläggning av kriminalpolitiken som regeringen gör syftar bl.a. till att behovet av samhällsskydd och målsägandens intresse av upprättelse ska få större genomslag.

Som *Brottsförebyggande rådet* och *Domstolsverket* anför är en sänkning av straffbarhetsåldern en åtgärd som inte bör vidtas lättvindigt utan endast om det finns tungt vägande skäl. Som framgår ovan befinner sig Sverige i ett mycket allvarligt läge. Det dödliga våldet mot och av unga män har ökat markant och de personer som är misstänkta för skjutningar som resulterat i döda eller skadade personer är yngre än tidigare. Antalet barn som är inblandade i mord eller planering av mord har vidare ökat på ett sätt som saknar motstycke. Antalet häktade barn och unga och antalet dömda barn och unga som är intagna på SiS har också blivit betydligt fler. Det finns alltså ett tydligt stöd dels för att den allvarliga brottsligheten bland unga lagöverträdare har ökat markant, dels för att allt fler barn under 15 år begår mycket allvarliga brott. Dagens system med sociala insatser har uppenbarligen inte varit tillräckligt för att förhindra denna utveckling. Den allvarliga brottslighetens spridning bland barn under 15 år och det faktum att 13- och 14-åringar kan begå mycket allvarliga brott utan att dömas till straffrättsligt ansvar, riskerar i förlängningen att påverka tilltron till och att undergräva det straffrättsliga systemets legitimitet. Det kan med fog ifrågasättas om det är proportionerligt att den som är under 15 år och begår ett brott som för en vuxen hade föranlett livstids fängelse helt kan undgå en straffrättslig påföljd. Genom att döma ut en straffrättslig påföljd kan samhället markera ett tydligt avståndstagande mot allvarliga brott.

Brottsförebyggande rådet, *Malmö* och *Karlstads universitet*, *Rädda Barnen* och *Unicef Sverige* påpekar att forskning visar att barn och unga har en begränsad förmåga till impulskontroll och att se konsekvenserna av sitt handlande. Det stämmer visserligen, men det kan inte i sig utgöra tillräckliga skäl mot att anpassa straffbarhetsåldern till dagens samhällsutveckling. Som framgår ovan har åldersgränsen 15 år hittills ansetts vara en lämplig avvägning mellan intresset av att kunna döma ut en straffrättslig påföljd och behovet av att särbehandla barn. Utvecklingen med den allvarliga brottsligheten som kryper allt längre ner i åldrarna innebär dock att systemet för unga lagöverträdare och den argumentation som lagt grunden för en straffbarhetsålder på 15 år behöver omvärderas. Det är tydligt att det i dag finns barn under 15 år som är kapabla att begå mycket allvarliga brott. Det måste vara tydligt att samhället inte accepterar detta och att barnen möts med en proportionerlig reaktion på brottet. Enligt *Barnombudsmannen* skulle en sänkning av straffbarhetsåldern innebära att den straffrättsliga särbehandlingen av barn urholkas. Att anpassa regelverket till rådande förhållanden behöver dock inte få den effekten. Som framgår

av avsnitt 6 finns det t.ex. fortfarande anledning att beakta barnets ålder vid såväl straffmätning som val av påföljd.

Flera remissinstanser, däribland Brottsförebyggande rådet, *Diskrimineringsombudsmannen*, *JO* och *Sveriges advokatsamfund*, lyfter att det saknas tillräckligt stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära en minskning av den allvarliga brottsligheten. Även utredningen pekar på detta. Som framgår ovan fyller straffsystemet dock flera andra viktiga funktioner vid sidan av minskad brottslighet, bl.a. intresset av samhällsskydd och målsägandens intresse av upprättelse. Att en person döms till en straffrättslig påföljd kan innebära att den dömda under en tidsperiod förhindras att begå nya brott. Som *Civil Rights Defenders*, *SiS* och Karlstads universitet påtalar är den samhällsskyddande effekten av att låsa in en person mindre för ungdomar som begår brott i grupp eller där det finns en ersättningseffekt. Även en mindre effekt kan dock ha stor betydelse när det gäller att minska de konsekvenser i form av mänskligt lidande och andra olägenheter som brott leder till. Inom ramen för verkställighet av en straffrättslig påföljd kan barnet vidare erbjudas behandling och stöd som kan motverka att barnet återfaller i brott och hjälpa barnet att bryta med en kriminell livsstil.

Som flera remissinstanser lyfter är det viktigt att flera olika åtgärder vidtas för att möta problemet med barn som begår brott. *Fackförbundet ST* påpekar att det behövs åtgärder som slår mot de strukturer som upprätthåller den allvarliga brottsligheten och *Borås tingsrätt* framhåller att det behövs åtgärder som tar sikte på att förhindra att barn dras in i allvarlig brottslighet. I detta arbete krävs, som bland andra *Göta hovrätt*, *Juristkommissionen* och *Sveriges advokatsamfund* anför, såväl socialrättsliga åtgärder som insatser inom skolan. Som framgår ovan har det och kommer det genomföras ett mycket stort antal åtgärder i syfte att uppnå detta (avsnitt 4.2). Att dessa åtgärder vidtas utgör inte något hinder mot att även förändra det straffrättsliga regelverket för att öka samhällsskyddet och stärka förtroendet för det straffrättsliga regelverket.

Flera remissinstanser som invänder mot utredningens förslag påpekar att straffbarhetsåldern är 15 år i samtliga övriga nordiska länder. Det kan dock konstateras att straffbarhetsåldern i EU-länderna och andra europeiska länder varierar. Den vanligaste straffbarhetsåldern är 14 år men det finns jämförbara länder som har en lägre straffbarhetsålder. Att straffbarhetsåldern är 15 år i övriga nordiska länder är inte i sig ett tillräckligt skäl mot att införa en lägre straffbarhetsålder i Sverige.

Som utredningen och ett antal remissinstanser lyfter införde Danmark under åren 2010–2012 en sänkning av straffbarhetsåldern från 15 år till 14 år. Straffbarhetsåldern höjdes åter till 15 år efter ett regeringsskifte och i anslutning till detta gjordes en utvärdering av sänkningen och dess effekter för barn och brottsligheten (A. P. Damm, B. Ø. Larsen, H. S. Nielsen og M. Simonsen. Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education [2017], Department of Economics and Business Economics, Aarhus university). Flera remissinstanser, däribland Hovrätten för Västra Sverige och Sveriges advokatsamfund, påpekar att studien visar att det saknas bevis för att reformen minskade brottsligheten i allmänhet bland 14-åringar och att risken för återfall inte minskade utan i stället ökade bland de barn som hade dömts för brott vid 14 års ålder. Några remissinstanser, bland andra *Rädda*

Barnen och Sveriges advokatsamfund, menar med utgångspunkt i studien att det inte kan uteslutas att en sänkning av straffbarhetsåldern i vissa fall skulle kunna ha motsatt effekt på så sätt att återfallsrisken ökar något. Karlstads universitet pekar på att risken för återfall i brott anses öka ju yngre barnet är vid lagföringen. Det är här värt att påpeka att studien och dess resultat grundades på en reform som var i kraft under endast drygt ett och ett halvt år och det kan ifrågasättas om det går att dra några säkra slutsatser av effekterna av den danska reformen.

Ett flertal remissinstanser lyfter risken för att utredningens förslag kan innebära att brottsligheten går ännu längre ner i åldrarna. Som bland andra *Brottsförebyggande rådet*, *Brottsofferjouren*, *Polismyndigheten* och *SiS* anför går det inte att bortse från att en sänkning av straffbarhetsåldern kan leda till att de kriminella nätverken rekryterar ännu yngre barn för att utföra brott. Samtidigt ser de brottsbekämpande myndigheterna redan i dag exempel på att mycket unga barn förekommer i kriminella sammanhang. Som Polismyndigheten påpekar får barn ofta enklare men avgörande uppgifter att hantera. Som bland andra *Funktionsrätt Sverige* och *Myndigheten för delaktighet* påtalar är barn med funktionsnedsättning en målgrupp som i större utsträckning riskerar att utnyttjas i kriminella sammanhang i högre utsträckning om straffbarhetsåldern sänks. Detta är något som bör tas på stort allvar och som behöver bemötas med åtgärder som särskilt tar sikte på rekryteringen av barn till kriminella nätverk. Som framgår av avsnitt 4.2 vidtas sådana åtgärder redan och arbetet med detta behöver fortsätta. Nämnas kan t.ex. skrivelsen *Barriärer mot brott* – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet, som har ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk (skr. 2023/24:68). Brå och FOI har vidare fått i uppdrag att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar och påverkar barn och unga i digitala miljöer. Myndigheterna ska också föreslå åtgärder mot sådan rekrytering och påverkan. I maj 2025 genom ändring av regleringsbrevet för 2025 gav regeringen Myndigheten för delaktighet i uppdrag att ta fram stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Det kan här också särskilt nämnas att förslagen i prop. 2024/25:175, som föreslås träda i kraft den 1 oktober 2025 och som ger de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att använda hemliga och preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år, bedöms ha betydelse för att motverka rekryteringen. Genom sådan tvångsmedelsanvändning kan information inhämtas som leder till att anstiftare och medhjälpare i straffbar ålder kan identifieras. Utökade möjligheter att använda hemliga och preventiva tvångsmedel som innebär att information kan inhämtas om barns rörelsemönster, kontakter, samtal och meddelanden, kan leda till att incitamentet för äldre barn och vuxna i kriminella nätverk att involvera barn under 15 år i sådana brott blir mindre. Sammantaget utgör risken för att yngre barn rekryteras av kriminella gäng inte ett tillräckligt skäl att avstå från att sänka straffbarhetsåldern.

Som *Bufff* lyfter kan ett barn som utnyttjas av kriminella nätverk i vissa fall anses vara ett offer likväl som en förövare. Att inte hålla dessa barn straffrättsligt ansvariga för mycket allvarliga brott, som Juristkommissionen är inne på, riskerar dock att leda till att straffrättsystemets trovärdighet och legitimitet urholkas eftersom reaktionen på brottet inte blir tillräcklig. Som *Bufff* också lyfter kan stödsatser, t.ex. i form av rehab-

ilitering behövas. En sänkning av straffbarhetsåldern hindrar dock inte att stödsatser sätts in. Tvärtom kan det faktum att barnet ådöms en påföljd i vissa fall göra att barnet kan erbjudas adekvat behandling och stöd inom ramen för verkställighet som i sin tur kan motverka att barnet återfaller i brott.

Utvecklingen i Sverige med allvarlig brottslighet bland unga är exceptionell och skiljer sig från andra jämförbara länder. De invändningar som remissinstanserna anför är inte sådana att de bör utesluta att straffbarhetsåldern sänks för att möta denna verklighet. Samhällsutvecklingen med allt fler barn under 15 år som begår mycket allvarliga brott och de konsekvenser detta får för det omgivande samhället innebär att det finns tillräckliga skäl för att sänka straffbarhetsåldern. I det följande analyseras hur en sådan sänkning lämpligen bör göras.

En generell sänkning av straffbarhetsåldern är inte en träffsäker åtgärd

När en sänkning av straffbarhetsåldern görs ligger det närmast till hands att sänka straffbarhetsåldern generellt, dvs. för alla brott. Straffbarhetsåldern skulle då även fortsättningsvis uteslutande vara knuten till gärningsmannens ålder. En sådan lösning har flera fördelar, framför allt att regleringen blir tydlig och förutsebar. Utredningen gör dock bedömningen att en generell sänkning av straffbarhetsåldern inte är en träffsäker åtgärd och att nackdelarna med en sådan sänkning överväger fördelarna.

Som utredningen redogör för minskar brottsligheten i allmänheten bland unga lagöverträdare. Behovet av att vidta åtgärder när det gäller straffbarhetsåldern är alltså inte föranlett av förändringar i den brottslighet som begås av barn generellt. Som framgår ovan är det i stället den brottslighet som utgör en del av den allvarliga samhällsutvecklingen som föranleder en sänkning av straffbarhetsåldern. En generell sänkning av straffbarhetsåldern skulle omfatta även de barn och den brottslighet som inte är en del av den allvarliga brottsutvecklingen. Exempelvis skulle ringa stöld och skadegörelse – brott som ofta begås av barn som uttryck för omognad och för att testa gränser – omfattas av sänkningen. Som utredningen anför går det inte att bortse från att en sänkning av straffbarhetsåldern kan påverka barns utveckling på ett negativt sätt. *Sveriges advokatsamfund* och *Bris* pekar på att en tidig exponering för det straffrättsliga systemet i vissa fall kan leda till att rättssystemet får motsatt effekt, dvs. i stället för att förebygga framtida brott, förstärker det kriminella beteenden. En generell sänkning skulle alltså riskera att på ett negativt sätt påverka ett stort antal barn. Att vidta en så ingripande åtgärd som att sänka straffbarhetsåldern för alla när sänkningen görs för att möta mycket allvarliga brott som begås av ett mindre antal barn är varken motiverat eller ändamålsenligt. Det skulle, som bland andra *Brottsofferjouren* och *Justitiekanslern* anför, vara alltför långtgående. Enligt *Polismyndigheten* skulle en generell sänkning av straffbarhetsåldern också innebära omfattande påfrestningar på rättsväsendet. Som *Polismyndigheten* anför är det inte ändamålsenligt att polis och åklagare ska lägga resurser på att utreda mindre allvarliga brott i stället för de brott som ligger till grund för den allvarliga samhällsutvecklingen.

Justitiekanslern och *Åklagarmyndigheten* menar att en lösning kan vara att förena en generell sänkning med en särskild åtalsprövningsregel. Det innebär dock, som utredningen och *Göteborgs tingsrätt* anför, att det i stor

utsträckning lämnas till den enskilde åklagarens bedömning att avgöra huruvida något ska straffas eller inte. Med en sådan lösning skulle det vara mycket svårt att förutse för vilka brott som åtal kan komma att väckas eftersom beslutet om brottet ska leda till åtal eller inte skulle ligga hos den enskilde åklagaren. Det innebär att varken målsäganden eller den miss-tänkte på förhand kan veta om åtal kommer att väckas för brottet.

Det kan visserligen hävdas att en åtalsprövningsregel kan utformas på ett sådant sätt att det blir tydligt vilka brott som skulle omfattas. En sådan lösning skulle dock ha stora likheter med en reglering om sänkt straff-barhetsålder för allvarliga brott, men med mindre förutsebarhet och insyn. Som utredningen anför är ytterligare en aspekt att sänkningen av straff-barhetsåldern skulle kunna uppfattas som en chimär om de flesta brott som begås av de berörda barnen ändå inte leder till några straffrättsliga konsekvenser. En generell sänkning med en åtalsprövningsregel skulle dessutom, oavsett hur den utformas, innebära att inte obetydliga resurser skulle behöva tas i anspråk vid framför allt Polismyndigheten eftersom antalet polisanmälningar sannolikt skulle öka. Även Åklagarmyndigheten skulle belastas eftersom åtalsprövningen alltid behöver göras.

Sammantaget bedöms en generell sänkning av straffbarhetsåldern inte vara en träffsäker eller ändamålsenlig åtgärd. En generell sänkning av straffbarhetsåldern bör därför inte genomföras, i vart fall inte om det finns ett bättre alternativ.

En differentierad sänkning som tar sikte på allvarliga brott bör införas

Utredningen föreslår att straffbarhetsåldern – i stället för att sänkas generellt – sänks endast för allvarigare brott, dvs. en differentierad sänkning. En differentierad sänkning har flera fördelar. Den kan avgränsas så att den tar sikte på den allvarliga brottsligheten som behöver adresseras, samtidigt som den inte träffar mindre allvarliga brott som ofta är ett uttryck för omognad och som inte kräver en straffrättslig påföljd. Genom en differentierad sänkning som träffar den brottslighet som behöver adresseras kan tilltron till rättssystemet upprätthållas samtidigt som de brottsutredande myndigheterna inte tyngs i onödan.

Som vissa remissinstanser påtalar, bland andra *Göteborgs tingsrätt* och *Justitiekanslern*, kan det uppfattas som stötande för den enskilde att vissa brott omfattas av regleringen och vissa inte. Det är visserligen riktigt, men med den nuvarande ordningen kan det hävdas att det är stötande att exempelvis en person som är 14 år och närmar sig 15 år, begår ett allvarligt brott men inte kan dömas till en påföljd. *Brottsförebyggande rådet*, *Linköpings universitet (Barnafrid)* och *JO* lyfter vidare att det kommer vara svårt för barn att förstå varför vissa brott, men inte andra, omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern. Det är dock svårt att undvika den problematiken utan att genomföra en generell sänkning av straffbarhetsåldern, något som bedöms innebära fler nackdelar. *Sveriges advokatsamfund* anser att förslaget riskerar att bestraffa barn för handlingar som de ännu inte är fullt kapabla att förstå. *Socialstyrelsen* för fram att det straffrättsliga systemets legitimitet kan påverkas negativt om barn som inte uppfattas förstå sina handlingar på grund av omognad ändå döms för brott, inte minst när vuxna förmått dem att utföra brottet. När det är fråga om allvarliga brott såsom t.ex. mord och grovt vapenbrott måste dock även ett barn som

uppnått viss ålder kunna räkna med att handlandet kan leda till både straffrättsliga och andra konsekvenser från samhällets sida. Dessa synpunkter utgör därför i sig inte tillräckliga skäl mot en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern.

Utredningen överväger ett antal olika modeller för att avgränsa den differentierade straffbarhetsåldern, däribland en lösning där den sänkta straffbarhetsåldern kopplas till brott som ofta begås inom kriminella nätverk eller annan organiserad brottslighet. Nackdelen med en sådan lösning är att det inte finns någon legaldefinition av organiserad brottslighet eller kriminella nätverk. Det skulle alltså vara svårt för den enskilde att på förhand veta vilka brott som omfattas. En sådan lösning skulle sannolikt även leda till tillämpningssvårigheter. Ett annat alternativ är att knyta regleringen till straffvärdet för det enskilda brottet. En fördel med en sådan lösning är att straffvärdet på ett tydligt sätt speglar det begångna brottets allvar och inte brottets abstrakta straffvärde. Det kan hävdas att en sådan lösning skulle leda till det mest rättvisa resultatet. Som utredningen påpekar skulle en sådan lösning dock leda till betydande oförutsebarhet och varje beslut om förundersökning och åtal skulle vara beroende av åklagarens bedömning av brottets konkreta straffvärde. Det framstår därför inte som en lämplig lösning. Ett annat sätt att begränsa det straffbara området är att knyta den särskilda regleringen till en brottskatalog. Detta innebär att det är tydligt när regleringen är tillämplig, vilket främjar förutsebarheten. Om syftet med sänkningen är att möta allvarlig brottslighet kan brottskatalogen dock i praktiken komma att styras av brottens straffskala och katalogen riskerar att bli lång, vilket kan leda till att regleringen blir svår att överblicka. Dessutom blir den otymplig ur ett lagstiftningsperspektiv, eftersom katalogen måste övervägas ofta och ändras om lagstiftaren anser att ytterligare brott bör tas upp i katalogen. Mot bakgrund av de nackdelar dessa lösningar på ett eller annat sätt medför bedöms de inte som lämpliga alternativ.

Utredningen stannar vid att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör knytas till straffskalan. Straffskalan är ett mått på hur allvarligt lagstiftaren ser på den aktuella brottstypen i förhållande till andra brott och det är inte ovanligt att straffskalan används för att avgränsa tillämpningsområdet för en viss reglering (jfr t.ex. reglerna om preskription i 35 kap. brottsbalken).

Utredningen föreslår att den särskilda regleringen knyts till straffskalans nedre gräns. Det finns flera exempel på regleringar där straffskalans nedre gräns används som avgränsning, t.ex. regleringen om hemliga tvångsmedel under en förundersökning i 27 kap. 18 a § andra stycket 1 och 19 a § andra stycket 1 rättegångsbalken och regleringen om när en utredning enligt 31 § LUL som utgångspunkt ska inledas mot någon som är under 15 år och misstänks för brott. En sådan lösning innebär att det sker en förskjutning av tillämpningsområdet över tid om brottens straffskalor ändras. Eftersom straffskalan som nämns ovan är ett mått på hur allvarligt lagstiftaren ser på ett visst brott kommer regleringen därför att följa en förändrad syn på allvaret hos ett visst brott. Det är en omständighet som talar för att använda straffskalan som avgränsning. Bland andra *Linköpings tingsrätt* och Justitiekanslern lyfter att en sådan lösning innebär att straffbarhetsåldern är avhängig gärningens rubricering, vilket kan leda till mindre transparens och förutsebarhet. En differentierad sänkning av straff-

barhetsåldern kommer, oavsett vilken avgränsning som väljs, vara mindre förutsebar än om straffbarhetsåldern sänks generellt. Som framgår ovan skulle dock en generell sänkning sannolikt behöva förenas med en åtalsprövningsregel, vilket innebär att även den regleringen blir mindre förutsebar. Av de alternativ som då står till buds bedöms en lösning där straffbarhetsåldern knyts till straffskalans nedre gräns leda till det mest förutsebara och transparenta resultatet.

Några remissinstanser, bland andra *Malmö universitet* och *Sveriges Domareförbund*, lyfter att rubriceringen av en gärning kan vara en konsekvens av rent slumpartade händelser och innebära komplicerade bedömningar som slutligen avgörs i dom. Det stämmer att rubriceringen av en gärning inte alltid är självklar och att rubriceringen kan komma att avgöra huruvida den sänkta straffbarhetsåldern ska tillämpas eller inte. Detta är dock inte någon nyhet i straffrätten. Det förekommer i andra sammanhang – exempelvis när det gäller straffrättslig preskription – att rubriceringen kan ha stor betydelse i ett enskilt fall och att slutligt avgörande i ansvarsfrågan kan dröja till dess att saken prövats slutligt i domstol. Detta utgör inte tillräckliga skäl mot att välja en lösning som innebär att straffbarheten kopplas till straffskalans nedre gräns. En sådan lösning bedöms i stället vara den lösning som leder till det mest förutsebara resultatet. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör därför, i enlighet med utredningens förslag, knytas till den nedre gränsen för brottets straffskala.

Mot bakgrund av att sänkningen av straffbarhetsåldern sker som reaktion på den allvarliga samhällsutvecklingen där barn begår allvarliga brott bör det straffbara området för den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder begränsas till de brott som typiskt sett är en del av den allvarliga brottslighet som är kopplad till skjutningar och sprängningar. Dessa är ofta en del av uppgörelser mellan olika kriminella grupper men drabbar även närstående till kriminella personer och andra oskyldiga målsägande. Det handlar bl.a. om mord, grovt vapenbrott, grovt narkotikabrott, människorov och grov allmänfarlig ödeläggelse. För att träffa denna brottslighet bör regleringen, i enlighet med utredningens förslag, omfatta brott med minimistraff fängelse i fyra år. Som utredningen påpekar har även försök till sådana brott ett nära samband med den allvarliga brottslighet som motiverar en sänkning. Ett försöksbrott har samma straffmaximum som ett fullbordat brott och det förekommer försöksgärningar som är att anse som lika allvarliga som fullbordade brott. Inom ramen för den organiserade brottsligheten förekommer detta särskilt. Även förberedelse och stämpling till de brott som har minimistraff fängelse i fyra år har ett nära samband med den allvarliga brottslighet som motiverar en sänkning. Till skillnad från vad *Malmö tingsrätt* anser bör den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder därför omfatta även försök, förberedelse och stämpling till sådana brott.

Sveriges Domareförbund och Uppsala universitet ifrågasätter rimligheten i att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte ska omfatta fall då flera brott var för sig inte är så allvarliga att de omfattas av regleringen men tillsammans har ett samlat straffvärdet som överstiger fängelse fyra år. Det kan övervägas om regleringen bör kombineras med någon form av straffvärdeventil likt den som finns i 29 kap. 7 § tredje stycket 3 brottsbalken. En sådan ventil skulle kunna motverka risken för att det kan uppfattas som ologiskt eller orättvist att exempelvis en grov

våldtäkt men inte flera våldtäkter av normalgraden ska omfattas av den särskilda regleringen. Utredningen överväger om en sådan straffvärdeventil bör kombineras med en reglering som knyts till straffskalans nedre gräns. Utredningen överväger även en närliggande lösning som innebär att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska gälla även i fall då det finns synnerliga skäl enligt 38 § andra stycket LUL att föra en bevis-talan. Dessa lösningar har dock samma nackdelar som en lösning som utgår enbart från brottets straffvärde och riskerar att leda till brist på förut-sebarhet och att lika fall behandlas olika. Någon sådan reglering bör därför inte införas.

Flera remissinstanser, bland andra *Barnrättsbyrån* och *Unicef Sverige*, lyfter att det är svårt att överblicka konsekvenserna av förslaget om sänkt straffbarhetsålder tillsammans med alla övriga förslag om repressions-höjningar som just nu genomförs. Läget i samhället där allt yngre gär-ningsmän begår grova brott är emellertid så pass allvarligt att det är ound-vikligt att flera lagstiftningsprojekt behöver pågå parallellt med varandra. Till skillnad från vad *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Malmö tingsrätt* anför finns det inte utrymme att avvakta utfallet av övriga åtgärder. I det fortsatta arbetet inom Regeringskansliet är det dock av stor betydelse att utforma lagstiftningen på ett sådant sätt att de olika förslagen blir väl anpassade till varandra. Som *Diskrimineringsombudsmannen* lyfter kan det vidare finnas ett behov av uppföljning av de samlade conse-kvenserna av förslagen.

Sammantaget ska en särskild reglering med en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern införas som omfattar brott med minimistraff fäng-else i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Frågor som rör tillämpningen av regleringen behandlas närmare i avsnitt 7.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör omfatta den som fyllt 13 år

Utredningen föreslår att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhets-ålder för allvarliga brott ska gälla den som har fyllt 14 år. Som skäl anför utredningen att 14 år är den vanligaste straffbarhetsåldern och att den är internationellt accepterad. Utredningen överväger en sänkning till 13 år men anser inte att det finns skäl för att välja en så låg ålder. Utredningen anser även att en sådan reglering är utesluten med hänvisning till barn-konventionen och vad barnrättskommittén, som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen, har uttalat om att straffbarhetsåldern bör vara minst 14 år (se avsnitt 11).

Vid bedömningen av vad straffbarhetsåldern bör vara är det naturligt att, som utredningen gör, titta på straffbarhetsåldern i andra länder. Straffbar-hetsåldern i EU-länderna och andra europeiska länder varierar, men den vanligaste straffbarhetsåldern är 14 år. Den lägsta straffbarhetsåldern finns i England, 10 år, och i Luxemburg finns den högsta straffbarhetsåldern, 18 år. Det är dock viktigt att komma ihåg att de straffrättsliga systemen i de olika länderna skiljer sig åt. Exempelvis har England ett särskilt ung-domsrättssystem och bl.a. Skottland och Nederländerna har separata gränser för när fängelse får dömas ut. Även när det gäller de nordiska länderna skiljer sig de straffrättsliga systemen åt, t.ex. i fråga om vilka

ungdomspåföljder som kan dömas ut. Det är alltså svårt att titta på straffbarhetsåldern isolerat och att göra meningsfulla jämförelser mellan länderna. Det bör även påpekas att utvecklingen i Sverige skiljer sig avsevärt från övriga nordiska länder och från flera länder i Europa. Det är därför inte givet att straffbarhetsåldern i Sverige måste följa straffbarhetsåldern i dessa länder. Bedömningen bör avgöras av hur situationen ser ut i Sverige och med utgångspunkt i hur vårt rättssystem ser ut.

Som utredningen pekar på är det svårt att få en tydlig bild av brottsligheten bland barn som är under 15 år eftersom det inte finns någon officiell kriminalstatistik om dessa barn. Det finns dock ett stort antal uppgifter och rapporter som visar att den allvarliga brottsligheten i allt högre utsträckning begås av allt yngre barn. Till exempel framgår av Polismyndighetens lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige att 240 personer i åldersgruppen 0–14 år är aktiva i kriminella nätverk (Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, februari 2024). Av Brå:s rapport Barn och unga i kriminella nätverk framgår vidare att det förekommer rekrytering av barn till kriminella nätverk och att det framför allt är pojkar i övre tonåren som involverar yngre barn i åldern 12–15 år (Brå rapport 2023:13 s. 88). De exempel från Polismyndigheten som utredningen redogör för illustrerar vidare att allvarlig brottslighet förekommer bland barn under 15 år och då inte endast bland 14-åringar utan även bland 11–12-åringar, men framförallt 13-åringar. Även den genomgång av uppgifter om barn som befunnits skyldiga inom ramen för en bevistalan illustrerar att det förekommer 14-åringar, men också 13-åringar, som begår allvarliga brott. Som utredningen lyfter har Säkerhetspolisen vidare sett exempel på att så unga barn som 12-åringar kommunicerar med ideologiskt övertygade personer, tar del av instruktioner och manualer om vapen- eller sprängmedelstillverkning och uttrycker hat mot samhället eller grupper. Säkerhetspolisen har också sett exempel på barn som i chattar på sociala medier har uttryckt att de vill begå terrordåd. Mot denna bakgrund kan det ifrågasättas om det är tillräckligt att sänka straffbarhetsåldern till 14 år.

Flera remissinstanser som ifrågasätter en sänkning av straffbarhetsåldern pekar på den forskning som finns om barns utveckling och de konsekvenser det innebär för ett barn att bli föremål för ett straffrättsligt ingripande. Det stämmer att barn har sämre förmåga än vuxna att bedöma konsekvenserna av sitt handlande och att barn generellt är särskilt känsliga för bestraffning. Samtidigt är det tydligt att det i Sverige finns många barn i lägre tonåren som är kapabla att begå mycket allvarliga brott som ofta drabbar oskyldiga personer mycket hårt. Det är rimligt att dessa gärningar föranleder en adekvat reaktion. Som framgår ovan handlar den omläggning av kriminalpolitiken som regeringen nu genomför om att flytta fokus från gärningsmannen till målsäganden och samhällets behov av skydd samt om tidigare och tydligare insatser för barn och unga som begår eller riskerar att begå brott, för att hindra att barn och unga utvecklar ett kriminellt beteende. En sänkt straffbarhetsålder innebär möjligheter att inom ramen för verkställighet av en straffrättslig påföljd tillgodose barnets rätt till träffsäker behandling och stöd som kan motverka att barnet återfaller i brott och främja dess återanpassning i samhället.

Med hänsyn till vad som framgår ovan om att den allvarliga brottsligheten sträcker sig längre ner i åldern än 14 år är det lämpligt att gå längre än vad utredningen föreslår och bestämma den lägsta åldern för den sär-

skilda regleringen om straffbarhetsåldern till 13 år. Frågor om förslagets förenlighet med barnkonventionen och de remissynpunkter som inkommit i den frågan behandlas i avsnitt 11.

6 Vilka påföljder ska kunna dömas ut?

Bedömning

Den som har fyllt 13 år och döms för brott bör kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer överens med bedömningen i utkastet med det undantaget att utredningens bedömning avser den som har fyllt 14 år.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte i fråga om vilka påföljder som ska kunna tillämpas.

En antal remissinstanser, däribland *Kriminalvården*, ifrågasätter om Kriminalvården har förutsättningar att ansvara för verkställigheten av påföljder som 14-åringar dömts till. Kriminalvården lyfter att det kan vara stora skillnader i mognadsgrad mellan en 14-åring och någon som snart ska fylla 18 år, vilket behöver tas om hand i planeringsarbetet. Kriminalvården pekar vidare på att det kan finnas begränsad erfarenhet och andra särskilda förhållanden hos de allra yngsta barnen som gör att verkställighetsinnehållet måste anpassas särskilt till så unga klienter. Under en verkställighet i fängelse skulle det enligt Kriminalvården också kunna uppstå ett behov av att hålla de allra yngsta barnen separerade från de äldre barnen, vilket skulle kunna föranleda särskilda lokalbehov. Även *Statskontoret* lyfter behovet av lämpliga lokaler så att barn och unga inte blandas med vuxna som är dömda i fängelser eller i frivårdens lokaler.

Seko påtalar att Kriminalvården redan befinner sig i en pressad situation och kommer ha svårt att få till en bra verksamhet för 15–17 åringarna. Att då även placera 14-åringar i fängelse innebär enligt *Seko* en stor risk för att barnens behov av behandling och vård inte kan tillgodoses. *Bris* anser att Kriminalvården saknar tillräcklig erfarenhet och kompetens för att arbeta med barn och lyfter att de redan i dag befinner sig i ett mycket ansträngt läge, framför allt när det gäller platsbrist och personalresurser. Även *Civil Rights Defenders* och *Rädda Barnen* lyfter att Kriminalvården är en myndighet som inte tidigare arbetat med målgruppen barn och som saknar såväl erfarenhet som beredskap att ta emot och ge barn evidensbaserad vård av god kvalitet.

Malmö kommun påtalar att det inte finns något resonemang om skolplikt och barns rätt till utbildning eller analys om hur denna kan säkerställas för de barn som omfattas av förslagen. Även *Skolinspektionen* pekar på detta

samt att det är viktigt att förslagen i betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga genomförs om straffbarhetsåldern sänks. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* lyfter barns rätt till utbildning och bristen på utvecklade resonemang kring detta, men också att utbildning inom en fängelsemiljö kan vara särskilt problematisk för barn med en funktionsnedsättning. Statskontoret påpekar att om barn och ungas behov av såväl skolgång som behandling inte tillgodoses finns en risk för att det uppstår ännu större problem med kriminalitet när de har avtjänat fängelsestraffen.

Skälen för bedömningen

En del av särbehandlingen av unga lagöverträdare innebär att påföljdssystemet innehåller påföljder som är särskilt anpassade efter de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga och som därför om möjligt ska väljas för unga lagöverträdare. De särskilda ungdomspåföljder som i dag finns är ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och slutet ungdomsvård (se dock nedan om utmönstringen av slutet ungdomsvård och att barn och unga i stället ska dömas till fängelse). Utöver dessa påföljder finns även böter, villkorlig dom och skyddstillsyn som är s.k. vuxenpåföljder, men som kan användas även för unga lagöverträdare.

Enligt utredningens förslag i delbetänkandet om minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år ska ungdomsreduktionen minska med ca 20 procent per levnadsår (SOU 2024:39 s. 142 f.). Det innebär att straffmätningens värde för en 17-åring ska vara ca 80 procent av straffvärdet för en vuxen och straffmätningens värde för en 14-åring ca 20 procent av straffvärdet för en vuxen. Utredningen föreslår även att domstolen ska kunna göra en mer nyanserad bedömning av vilket genomslag den tilltalades ungdom bör få vid straffmätningen. Förslaget om minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år bereds vidare i Regeringskansliet. Med utgångspunkt i utredningens förslag kan en rimlig ordning vara att den som begått ett brott vid 13 års ålder tillgodoräknas en schematisk reduktion som innebär att straffmätningens värde är tio procent av vad brottslighetens straffvärde hade uppgått till för en vuxen.

Även om den sänkta straffbarhetsåldern enligt förslaget ska omfatta brott vars minimistraff är fängelse i fyra år eller mer kommer samtliga ungdomspåföljder kunna komma i fråga för en 13-åring och en 14-åring om ingen av påföljderna uttryckligen undantas. Med hänsyn till minimistraffet och därmed vilken typ av brottslighet som omfattas kommer det dock i något högre utsträckning bli aktuellt med ungdomsövervakning. Detta gäller särskilt med beaktande av utredningens förslag som innebär att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler fall, bl.a. förslaget om att ungdomsvård inte ska kunna kombineras med böter eller ungdomstjänst. Ungdomspåföljderna är särskilt anpassade för unga lagöverträdare och att påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning ska kunna tillämpas även på 13- och 14-åringar framstår därför som lämpligt. Innehållet i och verkställigheten av en viss påföljd kan behöva anpassas med hänsyn till lagöverträdarens ringa ålder eller att en viss påföljd inte bedöms som lämplig i det enskilda fallet med hänsyn till lagöverträdarens ålder (jfr 32 kap. 2 § brottsbalken). Förutom nämnda påföljder kommer även fängelse bli aktuellt när det är fråga om sådan allvarlig brottslighet

att straffmättningsvärdet utesluter en icke frihetsberövande påföljd, t.ex. mord (se nedan om reformen om utmönstring av påföljden slutna ungdomsvård och om de anpassningar som behöver göras dels i fråga om verkställighetens innehåll, dels i fråga om lokaler så att de yngsta lagöverträdarna kan hållas åtskilda från de äldre).

I SOU 2023:44 lämnas som framgår av avsnitt 4.2 förslag om att påföljden slutna ungdomsvård ska utmönstras och att barn och unga ska dömas till fängelse i stället. Med anledning av dessa förslag fick Kriminalvården i september 2023 i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för unga i åldern 15–17 år. Av uppdraget framgår bl.a. att Kriminalvården ska redovisa *hur* myndigheten har anpassat sitt verksamhetsinnehåll och sina lokaler till de särskilda behov och rättigheter den nya målgruppen har, *hur* Kriminalvården har anpassat vård och behandling för att på bästa sätt bryta ett kriminellt beteende och *hur* skolverksamheten ska bedrivas vid ungdomsenheterna. Uppdraget ska slutredovisas den 1 april 2026. Kriminalvården har i februari 2025 lämnat en delredovisning av hur arbetet med inrättandet av barn- och ungdomsavdelningar fortskrider. Regeringen har aviserat att reformen ska träda i kraft den 1 juli 2026, dvs. samtidigt som lagändringarna om skärpta regler för unga lagöverträdare och förslagen i detta utkast till lagrådsremiss föreslås träda i kraft. Frågan är mot den bakgrunden om den som begått ett brott vid 13 års ålder ska kunna dömas till fängelse och placeras vid Kriminalvårdens barn- och ungdomsavdelningar. Som *Kriminalvården* påpekar kan det vara stora skillnader mellan en 14-åring och en person som snart ska fylla 18 år. Skillnaderna är desto större mellan en 13-åring och en snart 18-åring. Om fängelsepåföljden ska kunna tillämpas på dessa barn finns därmed som *Kriminalvården*, men också *Statskontoret*, lyfter behov av att kunna anpassa verkställighetsinnehållet och lokalerna för de allra yngsta barnen. I ovan nämnda förberedelseuppdrag, som alltså löper parallellt med lagstiftningsprojektet om frihetsberövande påföljder för barn och unga, följer bl.a. att det av slutredovisningen ska framgå hur Kriminalvården har anpassat sitt verksamhetsinnehåll och sina lokaler till de särskilda behov och rättigheter den nya målgruppen har. Frågan om vilka anpassningar som behöver göras i verkställigheten av ett fängelsestraff utifrån att barn har andra rättigheter och behov än vuxna kommer att behandlas inom ramen för lagstiftningsprojektet om frihetsberövande påföljder för barn och unga. Som framgår av avsnitt 12 föreslås den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder träda i kraft samtidigt som förslagen i det lagstiftningsprojektet. Det ska dock redan nu understrykas att det är mycket viktigt att fängelsestraff för barn verkställs på ett sätt som innebär att intagna barn ges möjlighet till skolgång och behandling inom ramen för verkställigheten. Vid verkställigheten av påföljder, precis som vid alla åtgärder som rör barn, följer av artikel 3 i barnkonventionen att det i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Om förslaget om en reglering om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott genomförs behöver de frågor detta aktualiserar för Kriminalvården beaktas. I detta ingår bl.a. att på det sätt som Kriminalvården bedömer lämpligt, anpassa lokalerna på så sätt att de yngsta lagöverträdarna, i synnerhet 13- och 14-åringarna, hålls åtskilda från de äldre samt att anpassa verkställighetsinnehållet så att detta motsvarar de yngre lagöverträdarnas behov. Det kan inte uteslutas att ett tilläggsuppdrag till Kriminalvården behöver ges med anledning av dessa

frågor. Det kan här också nämnas att en grundläggande förutsättning enligt fängelselagen (2010:610) är att verkställigheten av fängelsestraffet utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Varje intagen ska också bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. (1 kap. 4 och 5 §§). En 13-åring kan förväntas mötas av andra och mer omfattande svårigheter än t.ex. en 17-åring. Som bl.a. *Rädda Barnen* pekar på är det därför viktigt att de allra yngsta barnens behov av vård och behandling tillgodoses inom ramen för deras verkställighet. En klar utgångspunkt, om förslaget om sänkt straffbarhetsålder genomförs, är att Kriminalvården kommer att behöva inhämta och vidareutveckla den kunskap och kompetens som krävs för att möta barns behov inom ramen för verkställighet av påföljder.

Som *Malmö kommun* och *Specialpedagogiska skolmyndigheten* påpekar har alla barn rätt till utbildning och som Statskontoret lyfter är utbildning en avgörande skyddsfaktor för barns och ungas framtida möjligheter till ett liv utan kriminalitet. Utbildning kan också bidra till att minska de negativa konsekvenser som ett frihetsberövande innebär. Skolan är även en viktig arena för att påverka barns och ungas normer och moralbildning. I Sverige har barn rätt till utbildning enligt artikel 28 i barnkonventionen och skolplikt gäller i princip för alla barn från sex till 16 år. Rätten till utbildning och skolplikten gäller för barn som avtjänar fängelsestraff. Kriminalvårdens möjlighet att anordna skolundervisning i dag begränsas till sådan utbildning som motsvarar den kommunala vuxenutbildningen. I ovan nämnda SOU 2023:44 föreslås att det ska införas nya bestämmelser i skollagen (2010:800) som innebär att Kriminalvården får ansvar för att bedriva utbildning som motsvarar grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan för barn som avtjänar fängelsestraff. För att de närmare förutsättningarna för Kriminalvårdens skolverksamhet ska kunna utredas ytterligare har en utredare den 19 mars 2025 fått i uppdrag att ta fram förslag på nödvändiga författningsändringar för att barn och unga som döms till fängelse ska kunna tillgodoses sin rätt till utbildning samtidigt som Kriminalvården får förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig skolverksamhet. Utredaren ska bl.a. ta ställning till hur Kriminalvården ska kunna bedriva utbildning motsvarande grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan för barn och unga som är intagna i kriminalvårdsanstalt genom en modell där närundervisning, vid behov, kan kombineras med fjärr- och distansundervisning. (Ju 2025/00631). Frågor som rör intagna barns rätt till utbildning och deras skolplikt omhändertas alltså genom reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga och särskilt genom det nämnda utredningsuppdraget om Kriminalvårdens skolverksamhet.

Som några remissinstanser påtalar, bl.a. *Bris* och *Rädda Barnen*, har Kriminalvården inte tidigare hanterat verkställighet av frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år. Vid verkställighet av påföljd är det centrala emellertid villkoren för och förhållandena under den frihetsberövande påföljden, inte vilken huvudman som verkställer den. Genom reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga, Kriminalvårdens förberedelseuppdrag med anledning av den reformen och det

nämnda utredningsuppdraget om Kriminalvårdens skolverksamhet är utgångspunkten, som ovan nämns, att Kriminalvården ska utgöra en organisation med kunskap och kompetens att möta barn och unga. Det kommer vara centralt att Kriminalvården kan erbjuda en trygg miljö som är anpassad efter barns behov och som bidrar till att ge barnet goda förutsättningar att bryta en kriminell bana.

Sammanfattningsvis bör den som har fyllt 13 år och döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år.

7 Hur ska brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder utredas och prövas?

7.1 Utredning av misstankar om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder

Förslag

Vid utredning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler som gäller för en misstänkt som har fyllt 15 år tillämpas.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med förslaget i utkastet. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar den som fyllt 14 år och har en annan lagteknisk utformning. Vidare innebär utredningens förslag att särregleringen om kvarhållande för förhör av personer under 15 år som finns i rättegångsbalken ska gälla även för misstänkta som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningen gör ingen bedömning av om 23 kap. 10 § sjunde stycket och 27 kap. 11 c § andra stycket rättegångsbalken ska tillämpas för personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig över förslagen.

Rädda barnen och *Malmö universitet* avstyrker alla följdändringar som en konsekvens av att förslaget om en sänkt straffbarhetsålder avstyrks.

Civil Rights Defenders och *Unicef Sverige* är de enda remissinstanserna som yttrar sig över förslaget om att samma tvångsmedel som får användas mot personer som har fyllt 15 år under en förundersökning ska få användas

mot personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De avstyrker förslaget. Civil Rights Defenders framför att förslaget inte är proportionerligt eftersom tvångsmedel mot barn under 15 år utgör ett synnerligen allvarligt intrång i barnets personliga integritet och för att barn är särskilt sårbara för det integritetsintrång som användning av tvångsmedel medför.

Sveriges Domareförbund, som i och för sig inte har synpunkter på förslagen, lyfter att en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern kan leda till problem i förhållande till reglerna om envarsgripande eftersom regleringen i princip skulle kräva att allmänheten gör en insatt bedömning av hur allvarligt brottet är innan de kan gripa en person.

Åklagarmyndigheten, *Polismyndigheten* och *Uppsala universitet* bedömer att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan komma att leda till tillämpningssvårigheter vid utredning av brott. Polismyndigheten och Uppsala universitet tar upp exemplet att en 14-åring vid en händelse begår flera brott och denne är straffbar för vissa men inte andra. Polismyndigheten pekar på att separata förhör då kan behöva hållas om samma händelse. Åklagarmyndigheten anser att det framstår som olyckligt ur ett brottsofferperspektiv om en 14-åring begår två brott samtidigt och en förundersökning bara inleds avseende det brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, om det andra brottet begåtts mot en målsägande och inte föranleder en § 31-utredning. Polismyndigheten och *Linköpings universitet (Barnafrid)* påpekar vidare att en utredning kan komma att behöva ändras från att föras inom ramen för en förundersökning till att föras inom ramen för en § 31-utredning. Polismyndigheten menar också att det är oklart om uppgifter som en misstänkt lämnar i en § 31-utredning kan användas i en efterföljande förundersökning om samma gärning som rubricerats om eller om det skulle strida mot dennes rätt till en rättvis rättegång. Detta kommer enligt Polismyndigheten aktualiseras bl.a. i de situationer då barnets uppgifter i en § 31-utredning i sig leder till att brottsmisstanken ska rubriceras upp så att gärningen blir straffbar. Liknande synpunkter tas upp av Uppsala universitet.

Civil Rights Defenders, *Justitiekanslern*, Malmö tingsrätt och Åklagarmyndigheten lyfter att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder medför en högre risk för felaktiga frihetsberövanden eftersom rubriceringen av ett brott ofta kan komma att ändras i ett senare skede. Även *Bris* lyfter detta och pekar på att detta, utöver att det medför stora negativa konsekvenser för det enskilda barnet, riskerar att exponera Sverige för internationell kritik från såväl Europadomstolen som FN:s övervakningskommittéer. Justitiekanslern påpekar att en följd av detta blir fler ansökningar om ersättning enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder.

Skälen för förslaget

Brottsutredning

I rättegångsbalken finns den generella regleringen om förundersökning, åtal och handläggning vid domstol. I LUL finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år. När LUL är tillämplig ersätter den och fyller ut bestämmelserna i rättegångsbalken.

En förundersökning ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken). Under förundersökningen ska det bl.a. utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal (23 kap. 2 § rättegångsbalken). Av detta följer att utredningen av ett brott som har begåtts av någon som inte uppnått straffbarhetsåldern inte kan bedrivas i form av en förundersökning. Om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott kan i stället en utredning inledas enligt 31 § LUL (se avsnitt 5). En sådan utredning kallas för § 31-utredning och ska inledas bl.a. om misstanken avser ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och särskilda skäl inte talar emot det. En skillnad mellan en förundersökning och en § 31-utredning är att en förundersökning har brottet som utgångspunkt medan en § 31-utredning alltid avser en viss misstänkt person.

Tvångsmedel vid en förundersökning

Under en förundersökning får de straffprocessuella tvångsmedel som anges i 24–28 kap. rättegångsbalken användas. Det rör sig om exempelvis anhållande, häktning, beslag, kroppsvisitation, husrannsakan och hemliga tvångsmedel. De tvångsåtgärder som regleras i 23 kap. rättegångsbalken, t.ex. medtagande till förhör och kvarstannande till förhör, räknas formellt inte som straffprocessuella tvångsmedel, men i praktiken betraktas de som sådana tvångsmedel (Gripen – anhållen – häktad, SOU 1985:67, s. 68). Straffprocessuella tvångsmedel får användas mot personer i åldern 15–17 år på samma sätt som mot vuxna, om inga särregler finns. Sådana särregler finns avseende anhållande och häktning i både LUL och rättegångsbalken (se nedan).

Med hemliga tvångsmedel avses traditionellt sett de tvångsmedel som kategoriseras som hemliga i 27 kap. rättegångsbalken, dvs. hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller en annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § rättegångsbalken). Med hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avses enligt 27 kap. 19 § rättegångsbalken att uppgifter i hemlighet hämtas in om

- meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller en annan adress,
- vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller
- i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits.

Hemlig kameraövervakning innebär att de brottsbekämpande myndigheterna med t.ex. fjärrstyrda tv-kameror utför optisk personövervakning utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § första stycket rättegångsbalken). Med hemlig rumsavlyssning avses avlyssning eller upptagning av ett samtal som görs i hemlighet och med ett tekniskt

hjälpmedel som är avsett att återge ljud. Avlyssningen eller upptagningen ska avse tal i enrum, samtal mellan andra personer eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § rättegångsbalken).

Till de hemliga tvångsmedlen hör också hemlig dataavläsning enligt lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning. Hemlig dataavläsning är en metod för de brottsbekämpande myndigheterna att med någon form av tekniskt hjälpmedel i hemlighet bereda sig tillgång till en dator eller annan teknisk utrustning som kan användas för kommunikation och därmed få besked om hur utrustningen används eller har använts och vilken information som finns i den (se Hemlig dataavläsning, prop. 2019/20:64, och Hemlig dataavläsning mot allvarliga brott, prop. 2024/25:51). Den hemliga dataavläsningen kan avse flera olika uppgiftstyper, nämligen:

- kommunikationsavlyssningsuppgifter,
- kommunikationsövervakningsuppgifter,
- platsuppgifter,
- kameraövervakningsuppgifter,
- rumsavlyssningsuppgifter, och
- andra uppgifter som är åtkomliga i ett avläsningsbart informationssystem.

Uppgiftstyperna motsvarar i huvudsak, men inte uteslutande, den information som kan inhämtas med övriga hemliga tvångsmedel.

Även kvarhållande av försändelse (s.k. postkontroll) som regleras i 27 kap. 9 § rättegångsbalken räknas till de hemliga tvångsmedlen. Postkontroll innebär att de brottsbekämpande myndigheterna i hemlighet tar enskilda försändelser under befordran till eller från en person i beslag.

Tvångsmedel vid en § 31-utredning

I 36 f § LUL (som från och med den 1 oktober 2025 benämns 35 b § [se prop. 2024/25:175]) finns en uppräkningslista av de straffprocessuella tvångsmedel som får användas i en § 31-utredning mot någon som före 15 års ålder misstänks ha begått brott. De tillåtna tvångsmedlen är de som regleras i LUL, vissa tvångsmedel som regleras i rättegångsbalken och tvångsmedel som enligt uttrycklig reglering i en annan författning får användas mot den som är under 15 år. Exempel på tvångsmedel som får användas vid en § 31-utredning är beslag, husrannsakan och kroppsvisitation. För att de nämnda tvångsmedlen ska få användas mot en person under 15 år krävs att det finns särskilda skäl. I betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93) föreslås att det kravet ska tas bort för husrannsakan och kroppsvisitation. Förslaget bereds i Regeringskansliet. Den som misstänks för brott före 15 års ålder får inte anhållas eller häktas.

Den 1 oktober 2025 träder nya regler i kraft som innebär att hemliga tvångsmedel får användas i § 31-utredningar som avser viss allvarlig brottslighet. Hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter och postkontroll får då användas mot någon som är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, vissa

allvarliga brott som räknas upp i en brottskatalog, försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott, eller ett annat brott, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år. Hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får vidare användas mot någon som är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år, vissa allvarliga brott som räknas upp i en brottskatalog, försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott, eller ett annat brott, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fem år (se prop. 2024/25:175). Avgränsningen till allvarlig brottslighet i de nya bestämmelserna innebär att de flesta hemliga tvångsmedel får användas i en § 31-utredning om utredningen avser sådan brottslighet som träffas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som föreslås i detta utkast.

Brott som kan leda till påföljd måste kunna utredas effektivt

Som utredningen anför är det nödvändigt att en förundersökning som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan bedrivas på samma villkor som en förundersökning som avser brott där den misstänkta personen har fyllt 15 år. Detta gäller även om regleringen omfattar 13-åringar. Om inte straffprocessuella tvångsmedel kan användas riskerar verkan av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder att utebli. Det straffrättsliga systemet kan också ifrågasättas ur ett legitimitets- och trovärdighetsperspektiv om det är möjligt att döma en 13-åring till påföljd, men inte att utreda misstankarna effektivt.

Utredningens förslag går ut på att brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att utredas inom ramen för en förundersökning i stället för en § 31-utredning. Det betyder att reglerna om förundersökning i rättegångsbalken kommer att tillämpas, vilket bl.a. omfattar möjligheten att använda hemliga tvångsmedel mot en person som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. Som framgår ovan kommer möjligheterna att använda tvångsmedel mot den som inte fyllt 15 år, med de lagändringarna om hemliga tvångsmedel mot barn som träder i kraft den 1 oktober 2025, i princip motsvara vad som gäller med utredningens förslag.

Den största förändringen med utredningens förslag vad gäller tvångsmedelsanvändning är att det införs en möjlighet till anhållande och häktning. Som nämns ovan finns särreglering i LUL om anhållande och häktning av personer under 18 år som kommer bli tillämpliga på barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Av särregleringen i LUL framgår att det krävs synnerliga skäl för att anhålla eller häkta en person under 18 år. En person under 18 år får vidare som utgångspunkt inte vara häktad i mer än tre månader (23 och 23 a §§ LUL). Om det på grund av den misstänktes ålder kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning dessutom endast ske om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas (24 kap. 4 § rättegångsbalken). Det ankommer på åklagaren att grundligt pröva möjligheten att ersätta frihetsberövande med någon annan åtgärd innan barnet begärs häktat (26 § förundersökningskungörelsen). Placering på SiS särskilda ungdomshem med stöd av LVU kan, beroende

på förutsättningarna i det enskilda fallet, vara en sådan åtgärd som innebär att betryggande övervakning kan ordnas (NJA 2017 s. 701). Det finns även särreglering i häkteslagen (2010:611) som avser personer som är under 18 år. Enligt 2 kap. 5 a § den lagen har en person under 18 år som är anhållen eller häktad och intagen i häkte rätt att vistas med personal eller någon annan minst fyra timmar varje dag. Förutom kontakter med kriminalvårdare kan det vara fråga om kontakter med t.ex. familjemedlemmar, skola, socialtjänst, frivilligaktörer och andra intagna (Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering, prop. 2019/20:129, s. 64). Vidare får en intagen som är under 18 år enligt 2 kap. 3 § första stycket häkteslagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

Att beröva en 13- eller 14-åring friheten genom anhållande eller häktning är mycket ingripande straffprocessuella åtgärder som innebär ett intrång i privatlivet. Enligt artikel 37 (b) barnkonventionen får barn bara frihetsberövas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid (se även avsnitt 11). Ett viktigt led för att åstadkomma effektiva brottsutredningar och lagföring av personer som har fyllt 13 år och begår brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är dock att göra det möjligt att anhålla och häkta personer i den åldern. Det gäller särskilt med beaktande av den brottsutveckling bland unga lagöverträdare som tidigare redogjorts för (se avsnitt 4.1 och 5). Att de brottsbekämpande myndigheterna har effektiva verktyg för att klara upp allvarliga brott är också av stor vikt för brottsoffren.

Vid prövning av om häktning får ske ska det alltid göras en proportionalitetsbedömning, varvid skälen för ett frihetsberövande ska ställas i relation till de olägenheter som frihetsberövandet innebär för den dömde (jfr 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken). Prövningen av om det finns synnerliga skäl för att häkta någon som inte har fyllt 18 år ska vidare göras utifrån den misstänktes ålder och brottslighetens allvar samt styrkan i de särskilda häktningsskälen (NJA 2015 s. 649). Eftersom barnets ålder ska beaktas kommer häktning, om dessa regler blir tillämpliga, inte bli aktuellt i lika stor utsträckning när det är fråga om en person som är 13 eller 14 år som när det gäller en person som är några år äldre. Som utredningen anför kommer det att krävas mycket starka skäl för att någon som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska frihetsberövas och ett eventuellt frihetsberövande bör bestå kortast möjliga tid. Det regelverk som gäller för anhållande och häktning av personer under 18 år bedöms vara tillräckligt för att på ett lämpligt sätt begränsa möjligheten att frihetsberöva de barn som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen. Mot den bakgrunden bedöms det som en proportionerlig åtgärd att personer som är 13 eller 14 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska kunna anhållas och häktas. I SOU 2024:93 föreslås att den tidsfristen som anges i 23 a § LUL ska förlängas så att utgångspunkten är att den som är under 18 år får vara häktad i maximalt fem månader. Förslaget bereds i Regeringskansliet. Även om denna ändring genomförs bedöms det vara proportionerligt att möjligheten till häktning ska finnas även när personen är 13 eller 14 år och misstanken omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Bland andra *Justitiekanslern* och *Malmö tingsrätt* lyfter att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär en risk för felaktiga frihetsberövanden eftersom en rubricering som anges vid beslut om häktning ofta ändras senare. Justitiekanslern lyfter också att detta kan leda till fler ansökningar om ersättning. Det kan visserligen inte uteslutas att den föreslagna regleringen kan innebära en viss ökad risk för att en person blir frihetsberövad och sedan släpps, bl.a. i ett fall då gärningen rubriceras om. Med hänsyn till den restriktivitet som råder vid häktning av personer under 18 år bör denna risk dock inte överdrivas.

Sammanfattningsvis bör de som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behandlas som misstänkta personer i åldersgruppen 15–17 år.

En tydligare och enhetligare reglering föreslås

För att brottsutredningar mot dem som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska kunna genomföras på samma sätt som förundersökningar mot personer i åldersgruppen 15–17 år bör – som utredningen föreslår – ändringar göras i LUL. En annan lagteknisk lösning än den som utredningen föreslår bör dock väljas. I stället för att – som utredningen föreslår – endast göra tillägg som förtydligar vad som gäller i fråga om tvångsmedel bör det införas en ny uttrycklig bestämmelse i LUL (38 e §) om att de regler i LUL och rättegångsbalken som gäller för personer som har fyllt 15 år ska tillämpas vid handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det bör även anges att de begränsningar och särregler i LUL och rättegångsbalken som gäller för personer under 15 år inte ska tillämpas om den särskilda regleringen är tillämplig. Den valda lösningen leder till att vissa av utredningens förslag till lagändringar i bl.a. LUL och rättegångsbalken inte behöver genomföras (se mer om detta nedan och i avsnitt 7.2). Den lagtekniska lösning som nu föreslås innebär att regleringen blir tydligare och i flera avseenden mer enhetlig än vad som skulle bli resultatet med utredningens förslag. Det finns även anledning att i inledningen av LUL upplysa om att det finns särregler som gäller i fråga om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Eftersom regleringen om hemlig dataavläsning under en förundersökning har en annan utformning än tvångsmedelsregleringen i LUL finns det däremot inte något behov av att införa en ny bestämmelse i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning som motsvarar den i LUL. Det finns inte heller behov av att göra ett tillägg i bestämmelsen om användning av hemlig dataavläsning mot barn under 15 år som utredningen föreslår. I stället bör det tydliggöras att de nya reglerna om användning av hemlig dataavläsning mot barn under 15 år som träder i kraft den 1 oktober 2025 endast gäller vid en § 31-utredning. På så sätt blir det tydligt att regleringen om användning av hemlig dataavläsning under en förundersökning gäller även då personer som är 13 eller 14 år misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

När det gäller bestämmelserna i 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken om envarsgripande och 14 § LUL om kvarhållande och förvar krävs det, som utredningen anför, inte några lagändringar för att bestäm-

melserna även ska omfatta personer under 15 år som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Detta gäller också om den särskilda regleringen även omfattar personer som är 13 år. Genom den nya paragraf i LUL som föreslås (38 e §) tydliggörs dock att de bestämmelser som gäller för misstänkta personer som har fyllt 15 år ska gälla för personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det innebär att 35 § LUL om envarsgripande, kvarhållande och förvar beträffande barn under 15 år inte ska tillämpas om den särskilda regleringen är tillämplig. Eftersom de grundläggande förutsättningarna för envarsgripande i rättegångsbalken och LUL i huvudsak är desamma redan i dag när det gäller barn över respektive under 15 år kommer det emellertid i praktiken inte vara någon skillnad mellan vad som gäller när en 13- eller 14-åring begått ett brott som han eller hon inte kan dömas till påföljd för och vad som gäller om brottet omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det bör därför inte uppstå någon risk för sådana praktiska tillämpningsproblem som *Sveriges Domareförbund* lyfter. En annan följd av att 35 § LUL inte ska tillämpas om en 13- eller 14-åring misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är att den misstänkte får tas i förvar enligt 14 § tredje stycket LUL, om det är nödvändigt med hänsyn till ordning och säkerhet. Den som är 13 eller 14 år och är gripen eller anhållen för ett sådant brott kommer dock enligt 6 a § LUL endast få hållas i förvar i polisarrest om det är absolut nödvändigt. Från den 1 oktober 2025 omfattar 6 a § LUL även den som hålls kvar enligt 14 § LUL eller den som är skyldig att stanna kvar för förhör enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken (prop. 2024/2025:175). Det är en skillnad från dagens reglering som innebär att barn som misstänks för brott före 15 års ålder inte får tas i förvar (35 § LUL).

Utredningens förslag innebär att den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i ett avseende inte ska likställas med misstänkta som har fyllt 15 år. Det gäller hur länge en person får hållas kvar för förhör enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken. Utredningen föreslår att den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder vid tillämpning av denna bestämmelse ska behandlas som andra personer som inte har fyllt 15 år, t.ex. vittnen. Utredningen motiverar förslaget med att den särskilda regleringen föreslås vara tidsbegränsad och att det därför inte bör göras fler ändringar än vad som är nödvändigt. Utredningens argumentation framstår inte som övertygande. Personer som har fyllt 13 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör kunna hållas kvar för förhör under samma förutsättningar som personer som har fyllt 15 år. Med den lagtekniska lösning som föreslås i detta utkast åstadkoms detta utan att någon ändring behöver göras i rättegångsbalken.

Enligt 15 § förundersökningskungörelsen får förhör med barn som misstänks för ett före 15 års ålder ha begått brott som utgångspunkt kvarhållas endast efter medgivande av undersökningsledaren. Utredningen föreslår att den bestämmelsen ändras på så sätt att begränsningen inte ska gälla för personer som är 14 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Som framgår ovan bör, i likhet med utredningens bedömning, utgångspunkten vara att de personer

som inte har fyllt 18 år och som kan dömas till påföljd för brott behandlas likvärdigt. Den av utredningen föreslagna ändringen av bestämmelsen i förundersökningskungörelsen bör därför genomföras men anpassas till att straffbarhetsåldern föreslås bestämmas till 13 år. Även den följdändring som utredningen föreslår i 16 § i samma förordning om underrättelse till socialnämnden bör genomföras.

Utredningen gör bedömningen att bestämmelserna om underrättelser till vårdnadshavare eller annan person med fostrande roll samt socialnämnden och om socialnämndens medverkan vid förhör enligt 33 och 34 §§ LUL inte bör ändras till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås kommer dessa bestämmelser inte tillämpas mot en person som har fyllt 13 år och misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. I stället kommer 5, 6 och 7 §§ LUL om underrättelser och socialnämndens medverkan vid förhör att tillämpas. Dessa bestämmelser motsvarar i huvudsak vad som gäller enligt 33 och 34 §§ LUL vid allvarlig brottslighet. Att bestämmelserna i 5, 6 och 7 §§ LUL gäller i de fall den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tillämplig är rimligt och bedöms endast leda till mindre förändringar för Polismyndigheten, socialnämnden, den misstänkte och övriga berörda personer (jfr prop. 2009/10:105 s. 38 f.).

Utredningen föreslår inte heller någon ändring av 13 § LUL om anmodan att avhjälpa och begränsa skada. Bestämmelsen innebär att en polisman eller annan anställd vid Polismyndigheten får uppmana den som har eller kan antas ha fyllt 15 men inte 18 år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott. Det gäller om den unge har erkänt brottet eller det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han eller hon har begått brottet. En sådan uppmaning får bara ges om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna. Som utgångspunkt ska målsägandens samtycke inhämtas innan uppmaningen ges. Utredningen anser att det inte finns behov av att tillämpa bestämmelsen mot personer som har begått brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det har att göra med att utredningen bedömer att sådana enklare och frivilliga åtgärder för att bistå målsäganden som regleras i 13 § LUL knappast kommer i fråga när det gäller så allvarliga brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och att den föreslås vara tidsbegränsad. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås kommer 13 § LUL att tillämpas även mot personer som är 13 eller 14 år och har begått brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. En sådan ordning framstår som enhetlig och konsekvent, även om 13 § LUL, som utredningen pekar på, inte kan förväntas tillämpas i särskilt många situationer mot 13- och 14-åringar.

I rättegångsbalken finns ytterligare två bestämmelser som gäller personer under 15 år som inte berörs av utredningen. Av 23 kap. 10 § sjunde stycket rättegångsbalken framgår att när den som hörs är under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen. Av 27 kap. 11 c § andra stycket rättegångsbalken framgår att om den som drabbas av genomsökning av handlingar i en beslagtagna elektronisk kommunikationsutrustning eller av en kopia av sådana handlingar är under 15 år, bör den

som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid genomsökningen, om det kan ske utan men för utredningen. Eftersom personer som är 13 eller 14 år och misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör behandlas på samma sätt som personer som har fyllt 15 år bör dessa särregler inte gälla om den särskilda regleringen är tillämplig. Med den lagtekniska lösning som föreslås (38 e § LUL) åstadkoms detta utan att någon ändring behöver göras i rättegångsbalken.

Förhållandet mellan en förundersökning och en § 31-utredning

Både utredningen och flera remissinstanser tar upp frågor om förhållandet mellan en förundersökning och en § 31-utredning som kan aktualiseras när en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern införs. Bland andra *Åklagarmyndigheten*, *Polismyndigheten* och *Uppsala universitet* anser att förslaget kommer att leda till tillämpningssvårigheter.

Förslaget i detta utkast om sänkt straffbarhetsålder innebär att en förundersökning ska inledas vid misstanke om brott som omfattas av den särskilda regleringen. Om en person som är 13 eller 14 år misstänks för brott som inte omfattas av den särskilda regleringen ska en förundersökning däremot inte inledas. I vissa sådana fall ska i stället en § 31-utredning enligt LUL inledas. Om en person har begått flera brott av varierande allvarlighetsgrad, kan det komma att pågå både en förundersökning och en § 31-utredning parallellt mot en och samma person. Redan i dag kan det inträffa att sådana utredningar pågår parallellt, t.ex. om en person har begått ett brott strax innan han eller hon fyllde 15 år och ett annat brott strax efter det att han eller hon fyllde 15 år. Vidare kan parallella utredningar pågå om flera personer misstänks för att ha deltagit i ett brott och en förundersökning pågår avseende misstänkta personer som uppnått straffbar ålder och § 31-utredningar pågår avseende misstänkta personer under 15 år. Då kan förhör behöva hållas med samma personer i båda utredningarna.

Som *Polismyndigheten* och *Linköpings universitet (Barnafrid)* påpekar kommer det att uppstå situationer då en utredning om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behöver ändras från att föras inom ramen för en förundersökning till att föras inom ramen för en § 31-utredning, om brottsmisstanken ändras till att avse ett brott med lägre minimistraff. I så fall ska, som utredningen redogör för, förundersökningen enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken läggas ned. Det finns då möjlighet att inleda eller återuppta en § 31-utredning. Som utredningen konstaterar krävs det ingen särskild reglering om det. *Polismyndigheten* pekar på att det kan leda till oförutsebarhet för den misstänkte och andra involverade i utredningen om utredningsformen växlar. Att ett brott rubriceras om under utredningen är vanligt förekommande och brottets rubricering har påverkan på hur utredningen bedrivs, bl.a. vilka tvångsmedel som kan bli aktuella att använda mot den misstänkte. Redan i dag förekommer det att utredningens form växlar mellan å ena sidan en förundersökning och å andra sidan en § 31-utredning, exempelvis om det framkommer att den misstänktes verkliga ålder är högre eller lägre än vad som först har antagits. På motsvarande sätt kan det förekomma att en misstanke om brott som inte omfattas av den särskilda

regleringen om sänkt straffbarhetsålder utreds inom ramen för en § 31-utredning och det under utredningen framkommer omständigheter som leder till att misstanken rubriceras som ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. I så fall bör § 31-utredningen läggas ned och en förundersökning inledas eller återupptas. Den oförutsebarhet som kan finnas när utredningsformen växlar bör därför inte överdrivas.

Utredningen föreslår att det ska förtydligas i 31 § första stycket LUL att en § 31-utredning inte ska inledas för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Den lagtekniska lösning som föreslås i utkastet innebär att bl.a. 31 § LUL inte ska tillämpas mot den som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det innebär att det inte finns behov av att genomföra utredningens förslag. Utredningen föreslår även att 31 § tredje stycket 1 LUL ska ändras. Det förslaget behandlas i avsnitt 9.

En särskild fråga, som Polismyndigheten tar upp, är om den misstänktes uppgifter i en § 31-utredning får användas i en efterföljande förundersökning som avser samma gärning. Frågan tas även upp i det särskilda yttrandet som lämnats av Åklagarmyndighetens expert i utredningen. Enligt 12 § förundersökningskungörelsen ska den som underrättas om att han eller hon är skäligen misstänkt för ett brott underrättas om sina rättigheter, bl.a. rätten att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av den egna skulden. Paragrafen är inte formellt tillämplig vid förhör med den misstänkte i samband med en § 31-utredning. Utredningen föreslår att det införs en sådan skyldighet vid en § 31-utredning för att säkerställa att den misstänktes rätt till en rättvis rättegång inte åsidosätts. Utredningen motiverar förslaget med bl.a. att en brottsmisstanke i en § 31-utredningen kan rubriceras om och komma att leda till att den misstänkte döms till påföljd. Vidare påpekar utredningen att syftet med en bevistalan är att fastställa om en ung person har gjort sig skyldig till brott. Förslaget bereds vidare i Regeringskansliet. Om den lagändring som utredningen föreslår genomförs bör det inte finnas något hinder mot att använda uppgifter som den misstänkte lämnat inom ramen för en § 31-utredning i en efterföljande förundersökning om samma gärning.

Om någon som är 13 eller 14 år kan misstänkas för att vid samma tillfälle ha begått två olika brott – ett som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och ett som inte omfattas av den – uppstår frågan om det mindre allvarliga brottet ändå ska utredas enligt 31 § LUL. Åklagarmyndigheten anför att det kan framstå som olyckligt ur ett brottsofferperspektiv, om ett mindre allvarligt brott som riktas mot en målsägande inte utreds på grund av att ett annat allvarligare brott – som kanske inte riktats mot en målsägande – ska utredas i stället. Som den föreslagna regleringen i LUL är utformad finns det inget hinder mot att inleda en § 31-utredning om en brottsmisstanke som inte omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, under förutsättning att övriga villkor i 31 § LUL är uppfyllda. Om en förundersökning och en § 31-utredning pågår om samma händelseförlopp, men olika brott, finns det, som Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Uppsala universitet tar upp, risk för att det uppstår tillämpningssvårigheter. Det kan handla om att förhör behöver hållas dels inom ramen för förundersökningsför-

farandet, dels inom ramen för § 31-utredningen. Det finns då t.ex. mindre skillnader i regelverken när det gäller vårdnadshavares och socialnämndens närvaro vid förhör (jfr 23 kap. 10 § sjunde stycket rättegångsbalken samt 7 § och 34 § andra stycket LUL). I sådana situationer bör det inte vara uteslutet att hålla ett och samma förhör som avser både brottsmisstanken som utreds inom ramen för en förundersökning och brottsmisstanken som utreds inom ramen för en § 31-utredning. Det förutsätter att kraven enligt LUL för att få hålla förhör med den unge är uppfyllda. Svårigheterna att hantera sådana situationer i praktiken bör inte överdrivas.

I enlighet med utredningens bedömning finns det inte skäl att ändra bestämmelserna om juridiska biträden enligt 32 a § LUL till följd av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott. Den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att kunna få en offentlig försvarare förordnad enligt rättegångsbalken. Gäller misstanken ett brott som inte omfattas av den särskilda regleringen och det inleds eller återupptas en § 31-utredning kommer den misstänkte att få ett juridiskt biträde förordnat om förutsättningarna i 32 a § första stycket LUL är uppfyllda. I den mån utredningsformen växlar mellan en förundersökning och en § 31-utredning finns det inget hinder mot att förordnandet för ombudet först avser offentlig försvarare och därefter juridiskt biträde, och vice versa, avseende samma brottsmisstanke.

Sammanfattningsvis bör de tillämpningssvårigheter som remissinstanserna lyfter inte överdrivas. Det kan dock inte uteslutas att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder – som utredningen konstaterar – kommer att ställa krav på bra rutiner hos de myndigheter som ska handlägga brottsutredningarna.

7.2 Handläggning av mål om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder

Förslag

Vid handläggningen i domstol som rör brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler som gäller för en person som har fyllt 15 år tillämpas.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med förslaget i utkastet. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar den som fyllt 14 år och har en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt över utredningens förslag om följdändringar som avser handläggning i domstol. *Rädda barnen* och *Malmö*

universitet avstyrker alla förslag om följdändringar som en konsekvens av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder avstyrks.

Åklagarmyndigheten lyfter att bestämmelserna om åberopande av vittne i 36 kap. 4 § rättegångsbalken och avläggande av ed i 36 kap. 13 § rättegångsbalken bör övervägas särskilt om straffbarhetsåldern sänks. Åklagarmyndigheten framhåller att bestämmelsen om avläggande av ed har sin grund i att barn under 15 år inte kan straffas för falsk utsaga och att den därmed har en tydlig koppling till straffbarhetsåldern.

Skälen för förslaget

Som utredningen anför är det rimligt att den som är under 15 år men kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behandlas på samma sätt som en tilltalad som har fyllt 15 år. Detta gäller även om regleringen omfattar brott begångna av 13-åringar.

I rättegångsbalken finns vissa särskilda bestämmelser som gäller för den om inte har fyllt 15 år. Enligt 5 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken får förhör med den som är under 15 år eller lider av en psykisk störning hållas inom stängda dörrar. Utredningen föreslår att bestämmelsen ändras så att den inte ska tillämpas på den som är åtalad för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. I 9 kap. 9 § rättegångsbalken finns bestämmelser om föreläggande av vite mot den som inte har fyllt 18 år. Utredningen föreslår att paragrafen ändras så att den som är åtalad för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behandlas som om han eller hon hade fyllt 15 år.

Med den lagtekniska lösning som föreslås i utkastet (se avsnitt 7.1) behövs inga ändringar i rättegångsbalken för att uppnå det. Genom den föreslagna regleringen i LUL kommer de bestämmelser som gäller för den som inte fyllt 15 år inte att tillämpas om personen är åtalad för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De av utredningen föreslagna ändringarna i rättegångsbalken bör därför inte genomföras.

Om den som åberopas som vittne är under 15 år ska rätten enligt 36 kap. 4 § rättegångsbalken med hänsyn till omständigheterna pröva om han eller hon får höras som vittne. Enligt 36 kap. 13 § första stycket 1 rättegångsbalken får ed inte avläggas av den som är under 15 år. *Åklagarmyndigheten* anser att dessa bestämmelser, som inte övervägs av utredningen, bör övervägas särskilt om straffbarhetsåldern sänks. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att det kan uppstå en situation där en 13-åring åtalas för ett brott och en jämnårig person antingen inte får avlägga vittnesed, och alltså inte avlägger sitt vittnesmål under straffansvar, eller inte kan höras som vittne över huvud taget. Detta kan ifrågasättas. Frågorna om vem som kan höras som vittne och vem som ska avlägga vittnesed är dock större och kräver andra överväganden än vad som är möjligt inom ramen för detta lagstiftningsärende. Det finns inte anledning att göra sådana överväganden när den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder endast ska gälla under en begränsad tid (se avsnitt 10). När det gäller frågan om vittnesed finns det även anledning att notera att minimistrafet för grov mened är fängelse i två år. Det finns inget brott med högre minimistraf som någon kan dömas för efter att ha lämnat en osann utsaga i domstol. Det innebär att sådana brott inte kommer att omfattas av

den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, vilket betyder att en person under 15 år inte hade kunnat dömas för mened med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder även om åldersgränsen för vittnesed hade sänkts.

7.3 Den rättsliga prövningen av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder

Förslag

Åklagaren ska kunna begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan, om rätten finner att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig. En sådan bevistalan ska handläggas i samma rättegång som åtalet.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer inte överens med förslaget i utkastet. Utredningen föreslår en ändring som innebär att bevistalan inte får väckas om åtal väcks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Remissinstanserna

Ett flertal remissinstanser framför synpunkter som tar sikte på de svårigheter som kan uppkomma vid den rättsliga prövningen av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Bland dessa finns *Barnrättsbyrån*, *Domstolsverket*, *Göta hovrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Justitiekanslern*, *Linköpings tingsrätt*, *Polismyndigheten*, *JO*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Domareförbund*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*.

Domstolsverket, Göteborgs tingsrätt, Justitiekanslern, SiS, Sveriges Domareförbund, *Tullverket* och Åklagarmyndigheten framför exempelvis att tillämpningen av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder riskerar att leda till otillfredsställande och stötande resultat för målsäganden, men även för den tilltalade. Sveriges Domareförbund exemplifierar detta med en situation där åklagaren åtalat en 14-åring för grov våldtäkt, men där gärningen i domstol bedöms som en våldtäkt av normalgraden. Detta kommer enligt förbundet innebära att brottet inte är straffbart och att åtalet ska ogillas, vilket lär uppfattas som stötande av målsäganden och även i övrigt kan påverka förtroendet för systemet i dess helhet. Åklagarmyndigheten, som hänvisar till det särskilda yttrande som lämnats av den åklagare som var expert i utredningen, lyfter samma problematik och pekar på att åklagaren i sådana fall med utredningens förslag är förhindrad att väcka bevistalan för brottet i stället. *Civil Rights Defenders*, som hänvisar till det yttrande som lämnats av den rådman som var expert i utredningen, påpekar att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder därmed riskerar att innebära att målsägandens ställning försämrats jämfört

med dagens reglering. *Ecpat Sverige* lyfter i detta sammanhang att en målsägande som utsatts för en våldtäkt i samband med ett människorov t.ex. inte skulle kunna få skadestandsfrågan prövad inom ramen för brottmålsprocessen med hjälp av ett målsägandebiträde. Åklagarmyndigheten och *Malmö tingsrätt* påpekar också att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att domstolen i de fall ett brott rubriceras ned på ett sådant sätt att brottet inte omfattas av regleringen i sina domskäl ändå kommer göra uttalanden som tar sikte på att den tilltalade är skyldig utan att denne kan överklaga domen.

Göta hovrätt pekar på att regleringen kan leda till tillämpningssvårigheter i påföljdshänseende för barn som begår brott både före och efter att de uppnått den generella straffbarhetsåldern. Domstolsverket anser att frågan om hur domstolen vid bedömningen av brottslighetens straffvärde ska beakta sådan brottslighet som den tilltalade med anledning av sin ålder inte kan åtalas för bör belysas ytterligare.

Skälen för förslaget

Flera remissinstanser tar upp att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ger upphov till ett antal frågor som avser den rättsliga prövningen av brott som omfattas av regleringen. Det gäller bl.a. konsekvenserna av att domstolen bedömer gärningen som mindre allvarlig än åklagaren med följden att den åtalade inte kan dömas till påföljd för brottet och gärningen med utredningens förslag inte heller kan prövas genom en bevistalan.

Regleringen om bevistalan infördes ursprungligen med syftet att dåvarande barnavårdsorgan skulle få ett bättre underlag för att kunna sätta in åtgärder för barn under 15 år som misstänktes ha begått brott. Avsikten var att bevistalan skulle tillämpas mycket restriktivt (prop. 1964:10). Den 1 juli 2023 ändrades bestämmelserna om bevistalan så att skuldfrågan prövas i domstol i fler fall när ett barn under 15 år misstänks för brott. Bland annat gavs åklagaren en självständig initiativrätt och ska numera som utgångspunkt väcka bevistalan om det är fråga om brott med fem års fängelse eller mer som minimistraff. Om det är föreskrivet lindrigare straff får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl. (38 § första och andra stycket LUL). Bakgrunden till 2023 års lagändring var bl.a. att det ansågs prioriterat att klarlägga den misstänktes skuld eftersom det från samhällets sida finns ett berättigat intresse av att omständigheterna kring ett allvarligt brott utreds och att tillräckligt ingripande åtgärder vidtas mot den som ligger bakom brottet. En bevistalan ansågs också kunna tillgodose målsägandens berättigade intresse till upprättelse och möjlighet att bearbeta det inträffade. (Se Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott, prop. 2022/23:78 s. 33–35). Utredningen föreslår att gränsen för presumptionsregeln ska sänkas och omfatta brott med fyra års fängelse i straffskalan. Det förslaget bereds vidare i Regeringskansliet.

Utredningen föreslår ett tillägg i 38 § tredje stycket LUL som innebär att bevistalan inte får väckas om åtal väcks för brottet. Utredningens förslag syftar till att hindra att bevistalan och åtal väcks för samma brott, men innebär som remissinstanserna påpekar att åklagaren i den situation som beskrivs inledningsvis är förhindrad att i stället begära att domstolen prövar brottet genom en bevistalan. Det bör här noteras att bestämmelserna

om bevistalan tillämpas på så sätt att domstolen begränsar sin prövning till det brott som åklagaren begär prövning av men att åklagaren kan åstadkomma en vidare prövning genom att framställa ett alternativt yrkande avseende ett mindre allvarligt brott, men då med stöd av undantaget om synnerliga skäl (38 § andra stycket LUL). Detta betyder att utredningens förslag innebär att prövningen av ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder riskerar att bli mer begränsad än vad den hade kunnat bli vid en bevistalan. Med hänsyn till vad som låg bakom 2023 års lagändring – dels intresset av att klarlägga den misstänktes skuld och att tillräckligt ingripande åtgärder vidtas mot den som ligger bakom brottet, dels målsägandens berättigade intresse av upprättelse – framstår detta inte som ändamålsenligt. Det bör därför finnas en möjlighet för åklagaren att begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan om rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig. En sådan bevistalan bör handläggas i samma rättegång som åtalet. Frågor om förutsättningarna för åklagaren att framställa begäran under en pågående rättegång och i högre rätt bör avgöras utifrån befintliga processrättsliga regler. I enlighet med utredningens bedömning bör det inte införas någon möjlighet att genom en bevistalan få till stånd en prövning av en gärning som inte kan prövas på nytt på grund av rättskraft och principen om *ne bis in idem*.

Det är rimligt att en sådan prövning får begäras endast om det finns synnerliga skäl för det och att den inte får begäras om det finns särskilda skäl som talar emot (38 § andra och tredje styckena LUL). De uttalanden som gjorts i förarbetena till 38 § andra och tredje styckena LUL ger vägledning för bedömningen. Synnerliga skäl kan t.ex. finnas om det är fråga om flera allvarliga brott som sammantaget har ett mycket högt straffvärde eller om det är fråga om ett enskilt brott som har ett påtagligt högt straffvärde. Synnerliga skäl kan också finnas om det förekommer särskilt försvårande omständigheter som exempelvis svåra kränkningar av målsägandens integritet, till exempel vid s.k. ungdomsrån, eller om brottet har utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form. Omständigheter som talar mot en bevistalan kan t.ex. vara att det inte är förenligt med barnets bästa att en bevistalan väcks, vilket kan vara fallet om det misstänkta barnet har svåra intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Utrymmet för att avstå från att väcka bevistalan vid förekomsten av särskilda omständigheter är dock mindre ju allvarligare brottslighet det är fråga om. (Se prop. 2022/23:78 s. 73–74).

Prövningen av den unges skuld inom ramen för en bevistalan bör i regel kunna göras på samma underlag och prövningen ska göras i samma dom som behandlar åtalet. När domstolen prövar ett andrahandsyrkande kommer det alltså ske efter att en förundersökning genomförts i stället för en § 31-utredning. Det bedöms inte föranleda några väsentliga tillämpningsproblem.

Åklagarmyndigheten och *Malmö tingsrätt* påpekar att domstolen, i de fall en gärning rubriceras på ett sådant sätt att den inte utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och därför inte är straffbar, ändå kan komma att göra uttalanden i domskälen om den tilltalades skuld. Som remissinstanserna lyfter kommer domen i den situationen inte kunna överklagas av den tilltalade eftersom åtalet då ska

ogillas och inte kan anses gå den tilltalade emot. Denna situation är inte unik. Motsvarande situation kan uppkomma i de fall då rubriceringen av gärningen innebär att åtalet ska ogillas eftersom brottet är preskriberat. En liknande situation kan uppkomma om domstolen inte ska döma till ansvar på grund av att gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig (se t.ex. 6 kap. 1 a § andra stycket brottsbalken). Som Högsta domstolen uttalat bör domstolen i sådana fall, så långt det är möjligt, uttala sig mer hypotetiskt och undvika uttalanden som kan uppfattas som kränkande för den tilltalade (jfr NJA 1998 s. 693). Förslaget om att det ska vara möjligt för åklagaren att begära att domstolen alternativt prövar den åtalade gärningen genom en bevistalan bör vidare innebära att problemet aktualiseras i mindre utsträckning än med utredningens förslag.

Ecpat Sverige lyfter att en målsägande som utsatts för en våldtäkt i samband med ett människorov med utredningens förslag inte kan få skadestandsfrågan prövad inom ramen för brottmålsprocessen med hjälp av ett målsägandebiträde. Detta är en situation som kan uppkomma redan i dag om åklagaren för en bevistalan för ett allvarligare brott men det saknas förutsättningar att pröva det mindre allvarliga brottet genom en bevistalan. Avsikten med de lagändringar som nu föreslås är inte att minska möjligheterna att föra en talan, tvärtom. Med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som nu föreslås ökar förutsättningarna för en prövning eftersom den lägre straffbarhetsåldern föreslås gälla för brott med minimistraff fyra år. Genom att införa en möjlighet för åklagaren att samtidigt begära att den åtalade gärningen prövas genom en bevistalan ökar dessutom möjligheterna till prövning ytterligare.

Hur ramen för domstolens prövning bestäms, vad som utgör en och samma gärning och hur frågor om brottskonkurrens avgörs är frågor som alltid kan aktualiseras vid straffrättsliga prövningar. Så länge de regler som styr dessa frågor inte hindrar det, kan åklagaren föra en bevistalan avseende ett brott parallellt med ett åtal som avser ett annat brott. Som utredningen påpekar förekommer redan i dag att åtal och bevistalan handläggs i samma mål mot samma person, t.ex. om ett barn har begått brott både före och efter sin 15-årsdag. *Göta hovrätt* påtalar att det kan uppstå tillämpningssvårigheter i påföljdshänseende i denna situation och *Domstolsverket* anser att frågan om hur domstolen vid bedömningen av brottslighetens straffvärde ska beakta brottslighet som den tilltalade inte kan åtalas för bör beläggas ytterligare. Som utredningen pekar på kan det vid val av påföljd, t.ex. beträffande frågan om det finns särskilt behov av vård, ha betydelse att barnet har varit involverad i annan brottslighet. Detta gäller oavsett om bevistalan för de brotten har handlagts i samma rättegång som ett åtal enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder eller om det framkommit på något annat sätt, t.ex. genom en § 31-utredning. En differentierad sänkning av straffbarhetsåldern kan innebära att antalet fall där åtal och bevistalan förs parallellt blir fler än vid en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Situationen är dock inte ny och får hanteras på samma sätt som i dag. Principerna som gäller för straffmätning och val av påföljd ändras inte genom de förslag som nu lämnas.

8 Preventiva tvångsmedel

Förslag

Preventiva tvångsmedel i form av hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, hemlig dataavläsning, husrannsakan, undersökning på annat ställe, genomsökning på distans och postkontroll ska få användas mot personer som har fyllt 13 men inte 15 år under samma förutsättningar som mot personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Detsamma ska gälla inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med förslaget i utkastet. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar den som fyllt 14 år och tar inte hänsyn till de lagändringar om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år som träder i kraft den 1 oktober 2025. Utredningens förslag har även en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

Civil Rights Defenders, som är den enda remissinstansen som yttrar sig särskilt över förslaget, avstyrker förslaget. Civil Rights Defenders anför att användning av preventiva tvångsmedel innebär ett ingrepp i barns rätt till privatliv och att utredningens förslag förskjuter gränserna mellan samhällets behov av en effektiv brottsbekämpning och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter utan att visa på ett faktiskt behov. Vidare påpekas att flera lagändringar om hemliga och preventiva tvångsmedel nyligen har införts, utan att någon utvärdering har gjorts, och att det därför saknas ett tillräckligt underlag för att bedöma om ytterligare tvångsmedel mot barn är motiverade. Att rättsläget avseende både preventiva och hemliga tvångsmedel är under snabb förändring leder enligt Civil Rights Defenders till att en korrekt proportionalitetsbedömning inte kan göras.

Skälen för förslaget

Nya bestämmelser om användning av preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år

Det finns ett särskilt regelverk som ger brottsbekämpande myndigheter möjlighet att i underrättelseverksamhet använda hemliga tvångsmedel i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet (s.k. preventiva tvångsmedel). Som framgår ovan avses med hemliga tvångsmedel hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, postkontroll och hemlig dataavläsning. Sedan den 1 september 2024 kan även husrannsakan, undersökning på annat ställe och genomsökning på distans

beslutas och verkställas i hemlighet när de används i preventivt syfte. Användningen av preventiva tvångsmedel regleras i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen), lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) och lagen om hemlig dataavläsning (de s.k. preventivlagsfallen respektive inhämtningslagsfallen).

Inhämtning enligt inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen gör det möjligt att hämta in uppgifter om meddelanden som överförs eller har överförts i ett elektroniskt kommunikationsnät och lokaliseringssuppgifter för elektronisk kommunikationsutrustning. I inhämtningslagen uppställs inte något krav på misstanke om brott utan uppgifter får hämtas in om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar vissa särskilt angivna brott. Preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen och hemlig dataavläsning (preventivlagsfallen) kräver inte heller någon misstanke om brott, utan i stället uppställs krav på att det finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva viss brottslig verksamhet som innefattar vissa särskilt allvarliga brott, alternativt att det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet.

Under de senaste åren har flera reformer som tar sikte på att utöka och förbättra möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel genomförts. I oktober 2023 blev det exempelvis möjligt att med stöd av preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning använda preventiva tvångsmedel för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott som förekommer inom kriminella nätverk (Hemliga tvångsmedel – effektiva verktyg för att förhindra och utreda allvarliga brott, prop. 2022/23:126). Ett annat exempel är att det i september 2024 blev möjligt att med stöd av inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning inhämta vissa uppgifter om elektronisk kommunikation i fråga om fler typer av brott. Samtidigt utökades den preventiva tvångsmedelskatalogen i preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning. Det blev alltså möjligt att använda fler tvångsmedel, t.ex. hemlig rumsavlyssning och husrannsakan, och att använda vissa verkställighetsåtgärder i preventivt syfte. Därtill infördes regler i syfte att förbättra rättssäkerheten, t.ex. utökade förbud mot avlyssning och övervakning. (Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra allvarliga brott, prop. 2023/24:117.) Av integritetsskäl tidsbegränsades de utökade möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel att gälla till utgången av september 2028.

Tidigare har det inte uttryckligen angetts i någon av lagarna om preventiva tvångsmedel får eller inte får användas mot barn under 15 år (Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott, prop. 2024/25:175, s. 73). Den 1 oktober 2025 träder dock nya bestämmelser i kraft som innebär att preventiva tvångsmedel får användas mot barn som inte uppnått straffbar ålder för att förebygga, förhindra eller upptäcka allvarliga brott. Inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen och hemlig dataavläsning som gäller motsvarande uppgifter får då användas mot någon som inte har fyllt 15 år vid brottslig

verksamhet som innefattar ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år och vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. sabotage och vissa brott enligt terroristbrottslagen (2022:666). Vidare får preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen, förutom hemlig rumsavlyssning, och hemlig dataavläsning som inte avser rumsavlyssningsuppgifter, användas om det finns en påtaglig risk för att någon som inte har fyllt 15 år kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i en brottskatalog. Vid sådan brottslig verksamhet får tvångsmedlen också användas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan verksamhet och det kan befaras att någon som inte har fyllt 15 år som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja den verksamheten. De uppräknade preventiva tvångsmedlen får därutöver användas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. mord, människorov, grov allmänfarlig ödeläggelse, synnerligen grovt narkotikabrott och grovt eller synnerligen grovt vapenbrott, och det kan befaras att någon som inte har fyllt 15 år som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja verksamheten. (Prop. 2024/25:175.)

Den 1 oktober 2025 träder vidare nya bestämmelser i kraft som innebär att hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får användas om det finns en påtaglig risk för att någon som inte har fyllt 15 år kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar grov mordbrand eller grov allmänfarlig ödeläggelse, om brottet innefattar sabotage eller terroristbrott. Vid sådan brottslig verksamhet får tvångsmedlen också användas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan verksamhet och det kan befaras att någon som inte har fyllt 15 år som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja den verksamheten. Hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får därutöver användas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. mord, grov allmänfarlig ödeläggelse, synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grovt vapenbrott, och det kan befaras att någon som inte har fyllt 15 år som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja verksamheten. De nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år är tidsbegränsade att gälla i fem år. (Prop. 2024/25:175.)

Även om de nya bestämmelserna gör det möjligt för de brottsbekämpande myndigheterna att använda preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år, kommer sådana tvångsmedel inte att kunna användas i lika stor utsträckning mot personer under 15 år som mot personer som har fyllt 15 år.

Preventiva tvångsmedel bör få användas i samma utsträckning som mot personer som fyllt 15 år

Om en person som har fyllt 13 år kan dömas till påföljd för allvarliga brott är det, som utredningen anför i fråga om 14-åringar, också rimligt att de

brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att förebygga, förhindra eller upptäcka sådana brott som personer i den åldern är involverade i. Utredningen föreslår att preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning ska kunna användas mot personer som är 14 år som är involverade i brottslig verksamhet som omfattar brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Detsamma bör gälla personer som är 13 år som omfattas av den särskilda regleringen. Som *Civil Rights Defenders* påpekar, utgör en utökad användning av preventiva tvångsmedel ett intrång i den personliga integriteten hos barn i den åldern. Civil Rights Defenders anför att utredningen inte har visat på ett faktiskt behov av att använda preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år som kan dömas till påföljd och att det saknas tillräckligt med underlag för att utöka användningen av sådana tvångsmedel mot personer i den åldern. I avsnitt 5 görs bedömningen att samhällsutvecklingen med allt fler barn under 15 år som begår mycket allvarliga brott innebär att det finns tillräckliga skäl för att sänka straffbarhetsåldern till 13 år såvitt gäller allvarliga brott. Av prop. 2024/25:175 framgår att Polismyndigheten, vars bild delvis bekräftas av Åklagarmyndigheten, anser att det finns ett konkret och påtagligt behov av att kunna använda preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år och myndigheterna lämnar ett antal exempel på sådana situationer (s. 75). Även Tullverket har påpekat att möjligheten att ingripa mot ett allvarligt brott innan det är begånget är av särskild vikt när det är barn som är inblandade i brottsplaneringen för att kunna förhindra att barn dras in i allvarlig brottslighet och kriminella nätverk (prop. 2024/25:175 s. 75). Regeringen framhåller vidare i samma proposition att det bör beaktas att för de potentiella brottsoffren är det av avgörande betydelse att de brottsbekämpande myndigheterna har rätt verktyg för att förhindra att de utsätts för allvarliga brott och kommer till slutsatsen att det finns ett konkret och påtagligt behov av att tidigt kunna ingripa mot barn under 15 år som står i begrepp att begå allvarliga brott och på så sätt kunna förebygga, förhindra och upptäcka att barn dras in i kriminella nätverk eller radikaliserar (prop. 2024/25:175 s. 75 f.). Det har också visat sig att användningen av preventiva tvångsmedel varit till stor nytta för att förhindra allvarlig brottslighet (jfr t.ex. skr. 2024/25:64). Det finns därmed, till skillnad från vad Civil Rights Defenders anför, tillräckligt underlag för att konstatera att det finns ett klart behov av att använda preventiva tvångsmedel mot personer i straffbar ålder. Även om en utökad användning av preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år leder till ingrepp i deras personliga integritet, bedöms det som en proportionerlig åtgärd. I den bedömningen ligger även att regleringen föreslås vara tidsbegränsad (se avsnitt 10).

Sammanfattningsvis bör det – i likhet med vad utredningen föreslår i fråga om 14-åringar – vara möjligt att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder genom användning av preventiva tvångsmedel mot en person som är 13 eller 14 år på samma villkor som mot personer som har fyllt 15 år.

För att möjliggöra tvångsmedelsanvändningen föreslår utredningen ändringar i preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning. Utredningens förslag utgår dock från förslagen om användning av preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år som lämnades i

SOU 2024:93. Regeringen har i prop. 2024/25:175 gått längre än vad som föreslogs i betänkandet och de nya bestämmelserna som träder i kraft den 1 oktober 2025 innebär att preventiva tvångsmedel får användas i större utsträckning mot personer under 15 år än vad som föreslogs i SOU 2024:93. De nya bestämmelserna innebär att de flesta preventiva tvångsmedel får användas mot personer som inte har fyllt 15 år i samma utsträckning som mot personer som har fyllt 15 år när det gäller brottslig verksamhet som innefattar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, dvs. brott med minimistraff fängelse i fyra år eller mer. Detta gäller dock inte hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter. Högre krav ställs för att dessa tvångsmedel ska få användas mot personer under 15 år.

Mot bakgrund av att preventiva tvångsmedel, från och med den 1 oktober 2025, får användas mot personer under 15 år vid allvarlig brottslighet kan det ifrågasättas om det verkligen finns behov av att införa särskilda regler i preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning om användningen av sådana tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år och kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år är dock tidsbegränsade och upphör att gälla den 1 oktober 2030, dvs. nio månader innan den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås upphöra. Med hänsyn till att det finns ett konkret och påtagligt behov av att kunna använda preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år talar tidsbegränsningen av de nya bestämmelserna tydligt för att det finns behov av att införa särskilda regler för personer som är 13 eller 14 år som kan dömas till påföljd. Att särskilda regler kommer gälla för användning av hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter talar i samma riktning. Det bör därför införas bestämmelser i preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning som gör det möjligt att använda preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år och som är involverade i brottslig verksamhet som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i samma utsträckning som gäller för personer som har fyllt 15 år. Utredningens förslag till lagändringar behöver anpassas till vad som följer av de nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år. Även i övrigt bör andra lagtekniska lösningar väljas.

När det gäller inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen och hemlig dataavläsning av motsvarande uppgifter enligt lagen om hemlig dataavläsning finns det anledning att införa regler som träffar brottslig verksamhet som innefattar brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder först 2030. Anledningen till detta är att de nya bestämmelser som träder i kraft den 1 oktober 2025 innebär att dessa tvångsmedel kommer få användas avseende någon som inte har fyllt 15 år när det gäller brottslig verksamhet som innefattar brott med minimistraff fängelse i fyra år, dvs. de brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Så länge de nya bestämmelserna gäller behövs därför inte någon ändring i inhämtningslagen eller lagen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen. Ändringarna i dessa lagar bör införas först den 1 oktober 2030 då de nya bestämmelserna upphör att gälla.

Som angetts tidigare är kraven för att använda hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter mot barn under 15 år högre ställda enligt de nya lagändringarna än vad som gäller för personer som har fyllt 15 år. För att åstadkomma att alla preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen och hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen enligt lagen om hemlig dataavläsning som får användas mot personer som har fyllt 15 år ska få användas mot personer som är 13 eller 14 år och kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behöver det därför införas nya bestämmelser i preventivlagen och i lagen om hemlig dataavläsning.

Det bör tydliggöras att regleringen endast tar sikte på brottslig verksamhet som innefattar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, dvs. brott med minimistraff fängelse i fyra år. På så sätt innebär förslaget att möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år är mer begränsade än vad som gäller i förhållande till personer som har fyllt 15 år.

Som framgår ovan är vissa av reglerna om preventiva tvångsmedel som gäller i förhållande till personer som har fyllt 15 år tidsbegränsade och gäller endast till utgången av september 2028 (se prop. 2022/23:126 och prop. 2023/24:117). Regleringen bör därför utformas så att den följer vad som gäller i förhållande till den som har fyllt 15 år. På så sätt kommer möjligheten att använda preventiva tvångsmedel mot den som är involverad i brottslig verksamhet som innefattar brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder aldrig kunna vara mer omfattande än vad som gäller i förhållande till den som har fyllt 15 år.

9 Övriga författningsändringar till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder

Bedömning

Övriga författningsändringar som utredningen föreslår till följd av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder bör genomföras men anpassas till att straffbarhetsåldern bestäms till 13 år.

Utredningens förslag bör vidare justeras så att uppgifter om personer som vid 13 eller 14 års ålder har misstänkts för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och som avlidit ska få behandlas i biometriregistret över misstänkta under lika lång tid som uppgifter om avlidna personer som hade fyllt 15 år vid brottet.

Hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder bör få användas mot personer som har dömts till sådana påföljder med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska omfatta även den som är 13 år och begår ett allvarligt brott föranleder inga andra bedömningar än dem som utredningen gör i fråga om belastningsregistret, biometriregistret över misstänkta, Migrationsverkets register

över fingeravtryck och fotografier, § 31-utredningar när den som misstänks är under 13 år, sexualbrott, ytlig kroppsbesiktning enligt tullbefogenhetslagen eller övriga regleringar som har 15-årsgränser. Uppgifter om personer som har dömts för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör få behandlas i biometriregistret över dömda under lika lång tid som uppgifter om personer som hade fyllt 15 år vid brottet.

Utredningens förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med bedömningen i utkastet. Utredningens förslag och bedömning avser dock den som har fyllt 14 år och omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningen föreslår att uppgifter om personer som har misstänkts för ett brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och som avlidit inte ska få behandlas i biometriregistret över misstänkta. Utredningen gör ingen bedömning om hur länge uppgifter om personer som har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska få behandlas i biometriregistret över dömda. Utredningen överväger inte heller om lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder ska få användas mot personer som dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt över utredningens förslag och bedömning om övriga författningsändringar till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. *Rädda barnen* och *Malmö universitet* avstyrker alla följdändringar som en konsekvens av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder avstyrks. *Ecpat Sverige* understryker vikten av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte leder till att barn bestraffas för frivilligt sex mellan jämåriga. *Åklagarmyndigheten* anför att det kan bli svårt för allmänheten, och i synnerhet för de barn som berörs, att förstå varför gränsen för sexuellt självbestämmande är 15 år, när barn förväntas ta straffrättsligt ansvar för vissa allvarliga brott när de är 14 år. *Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden*, som inte har några synpunkter på förslagen, noterar att lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder inte behandlas av utredningen.

Skälen för bedömningen

Författningsändringar om registrering och personuppgiftsbehandling bör anpassas till att straffbarhetsåldern i vissa fall är 13 år

Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som träffar viss brottslighet väcker frågor om vad som bör gälla för registrering av misstankar och domar avseende brott som omfattas av den särskilda regleringen.

Belastningsregistret regleras i lagen (1998:620) om belastningsregister och innehåller uppgifter bl.a. om den som genom dom, beslut, strafföre-

läggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott (3 §). Även uppgifter om domar och beslut som har meddelats utomlands ska i vissa fall föras in i registret (4 och 4 a §§).

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att uppgifter om den som lagförts till följd av den regleringen kommer att registreras i belastningsregistret. En sådan ordning framstår som ändamålsenlig med hänsyn till att uppgifter om att en person har gjort sig skyldig till brott fyller en viktig funktion i de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet, hos de allmänna domstolarna och för Kriminalvården vid verkställighet. Detta gäller oaktat att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås omfatta brott begångna av 13-åringar.

Uppgifter om en dom eller ett beslut som har meddelats i en annan medlemsstat i EU ska under vissa förutsättningar föras in i belastningsregistret (4 a § lagen om belastningsregister). Enligt 6 § tredje stycket ska uppgifter om sådana domar och beslut dock som huvudregel inte lämnas ut till andra myndigheter om uppgifterna avser en gärning som någon har begått innan han eller hon har fyllt 15 år. Sådana uppgifter får endast lämnas ut till vissa granskningsmyndigheter om de behövs vid deras tillsyn över Polismyndighetens personuppgiftsbehandling. Även om regleringen är kopplad till att straffbarhetsåldern är 15 år föreslår utredningen ingen ändring i den. Enligt utredningen är det nämligen mycket osannolikt att någon under 15 år som åtalas och döms för ett brott i Sverige som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder redan tidigare har dömts för motsvarande brott i ett annat EU-land som tillämpar en lägre straffbarhetsålder än 15 år. Som ytterligare skäl för att avstå från att ändra bestämmelsen anför utredningen att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsad. Även om förslaget om att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska omfatta även 13-åringar innebär att frågan kan komma att aktualiseras i fler fall än med utredningens förslag, bedöms sannolikheten för att någon redan tidigare har dömts för motsvarande brott i ett annat EU-land som tillämpar en lägre straffbarhetsålder som mycket låg. I enlighet med utredningens bedömning bör bestämmelsen därför inte ändras.

Misstankeregistret regleras i lagen (1998:621) om misstankeregister och syftar till att underlätta tillgången till uppgifter om skälig misstanke om brott som behövs i verksamhet hos bl.a. Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Åklagarmyndigheten. Registret ska innehålla uppgifter om den som har fyllt 15 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt bl.a. för brott enligt brottsbalken eller annat brott för vilket är föreskrivet svårare straff än böter. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras. Som utredningen anför i fråga om 14-åringar är det av stor vikt att de brottsbekämpande myndigheterna som har tillgång till uppgifter i misstankeregistret även har tillgång till sådana uppgifter avseende personer som har fyllt 13 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningens förslag till ny bestämmelse i lagen om misstankeregister – 3 b § – bör därför anpassas till att straffbarhetsåldern föreslås bestämmas till 13 år. Som utredningen föreslår bör regeringens föreskriftsrätt i fråga om vilka uppgifter misstankeregistret ska innehålla om den som ska registreras omfatta även den

registrering som får göras avseende personer under 15 år som kan dömas till påföljd.

Den 1 juli 2025 trädde omfattande ändringar i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område (polisens brottsdatalog) i kraft (prop. 2024/25:37). Dessa innebär bl.a. att polisens register över dna-profiler, fingeravtryck och signalement ersattes av nya biometriregister (5 kap. polisens brottsdatalog). Dessa omfattar bl.a. biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda.

En följd av den bestämmelse i LUL som föreslås i detta utkast (38 e §) – som innebär att de förutsättningar som gäller i förhållande till personer som har fyllt 15 år ska gälla även i förhållande till personer som har fyllt 13 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder (se avsnitt 7.1) – är att biometriska underlag från personer som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för ett sådant brott kommer att få tas upp i syfte att registrera uppgifterna i ett biometriregister enligt 28 kap. 12 a § första stycket 3 och 14 § första stycket 2 rättegångsbalken. Enligt 5 kap. 3 § första stycket polisens brottsdatalog får uppgifter som anges i 2 § samma kapitel och lag (bl.a. dna-profiler, fingeravtryck och fotografier) om en misstänkt person registreras i biometriregistret över misstänkta, om den misstänkte varit föremål för en åtgärd enligt de nämnda bestämmelserna i 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken. Vidare får sådana uppgifter registreras i biometriregistret över dömda, om den som varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken därefter döms för brottet eller godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott enligt 5 kap. 4 § första stycket 1 polisens brottsdatalog. Det innebär att biometriska uppgifter om personer som är misstänkta för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder eller som har lagförts för ett sådant brott kommer få registreras i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda under samma förutsättningar som uppgifter om personer som var 15 år vid brottet. Detta är i enlighet med vad utredningen föreslår för 14-åringar och stämmer överens med att den som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska behandlas på samma sätt som en person som har fyllt 15 år (se avsnitt 7 och 8).

Enligt 5 kap. 10 och 11 §§ polisens brottsdatalog får uppgifter i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna som ligger till grund för registreringen har gallrats ur misstankeregistret enligt lagen om misstankeregister eller uppgifterna om den dom, det beslut eller det strafföreläggande som ligger till grund för registreringen har gallrats ur belastningsregistret enligt lagen om belastningsregister. Av dessa paragrafer framgår att uppgifter om en registrerad person som har avlidit får behandlas som längst tio år efter dödsfallet. I Regeringskansliet bereds för närvarande förslag från Utredningen om tvångsmedel mot underåriga om att biometriska uppgifter från personer som misstänks för att före 15 års ålder ha begått ett allvarligt brott eller som vid en bevisstalan har förklarats ha begått ett sådant brott ska få registreras i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda (SOU 2024:93).

När det gäller frågan om hur länge uppgifter ska få behandlas i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda bör utgångspunkten vara att uppgifter om någon som misstänkts för ett brott

som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder eller dömts för ett sådant brott får behandlas lika länge som uppgifter om personer som har fyllt 15 år. Utredningen föreslår att den längsta tid för behandling av uppgifter om personer som i 14 års ålder misstänks för brott i biometriregistret över misstänkta ska vara lika lång som för uppgifter om personer som har fyllt 15 år. Detta är rimligt även om den särskilda regleringen ska omfatta 13-åringar och kräver ingen lagändring. Enligt utredningens förslag ska det dock vara förbjudet att behandla uppgifter i biometriregistret över misstänkta om en avlidna person som varit misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. Utredningens förslag om att uppgifter om avlidna som är under 15 år inte ska få behandlas i biometriregistret över misstänkta är i linje med vad som föreslås av Utredningen om tvångsmedel mot underåriga. Enligt den utredningen har det inte framkommit något behov av att få behandla uppgifter från barn under 15 år som har avlidit i biometriregistren över misstänkta och över dömda (SOU 2024:93 s. 313 f.). Spår från en gärningsman kan dock finnas kvar på en brottsplats eller på ett mordvapen under lång tid och spår i äldre ärenden skulle då kunna jämföras även med uppgifter från avlidna registrerade. Det är vidare angeläget att ett brott kan klaras upp även i ett fall där gärningsmannen har avlidit, inte minst ur ett brottsofferperspektiv. Att uppgifter om avlidna personer som misstänkts eller dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan leda till att fler brott klaras upp talar därför för att sådana uppgifter bör få behandlas under lika lång tid som gäller för uppgifter om avlidna personer som hade fyllt 15 år vid brottet. Det förbud mot sådan behandling som utredningen föreslår bör därför inte införas. Utredningen behandlar inte frågan om längsta tid för behandling av uppgifter om personer som har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen i biometriregistret över dömda. I likhet med vad som anförts ovan beträffande uppgifter i biometriregistret över misstänkta bör motsvarande reglering som gäller för uppgifter om personer som hade fyllt 15 år vid brottet gälla för behandling i biometriregistret över dömda. Det behövs inga lagändringar för att åstadkomma detta.

Genom ändringarna i polisens brottsdatalog som trädde i kraft den 1 juli 2025 infördes en möjlighet att i biometriregistret över dömda registrera uppgifter om den som har dömts för ett brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförs till Sverige. Det gäller dock enbart om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år (5 kap. 4 § andra stycket polisens brottsdatalog). Utredningen föreslår att regleringen även bör omfatta den som var 14 år vid gärningen, om motsvarande gärning i Sverige utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningens förslag bör genomföras. Förslaget bör dock anpassas till att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås omfatta även 13-åringar.

I och med lagändringarna som trädde i kraft den 1 juli 2025 får Polismyndigheten enligt 6 a kap. 1–5 §§ polisens brottsdatalog under vissa förutsättningar använda automatiserad ansikts- och fingeravtrycksjämförelse i Migrationsverkets register över fingeravtryck och fotografier vid förundersökning om vissa allvarliga brott (se Biometri i brottsbekämpningen,

prop. 2024/25:37 s. 146 f.). I likhet med utredningens bedömning finns det i nuläget inte skäl att göra någon ändring i den regleringen såvitt gäller uppgifter om personer som förekommer i registren och som inte har fyllt 15 år.

Författningsändring om § 31-utredningar som gäller personer under 13 år

Som tidigare angetts ska en § 31-utredning enligt 31 § första stycket LUL som utgångspunkt inledas bl.a. om någon före 15 års ålder misstänks för ett brott med minimistraff fängelse i ett år eller mer. En sådan utredning får enligt 31 § tredje stycket 1 LUL också inledas mot någon som inte har fyllt 15 år om det behövs för att klarlägga om någon annan som har fyllt 15 år har deltagit i brottet. Utredningen föreslår att den bestämmelsen ska anpassas till den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder på så sätt att det bör framgå att en § 31-utredning får inledas mot någon som är under 15 år, om det behövs för att klarlägga om någon som får dömas till påföljd har deltagit i brottet. Mot bakgrund av den nya bestämmelsen som föreslås i utkastet (38 e § LUL) kommer 31 § tredje stycket 1 LUL inte att vara tillämplig mot en person som är 13 eller 14 år och misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. Om den som misstänks för brottet är under 13 år finns det däremot behov av att klargöra att en § 31-utredning får inledas om det behövs för att klarlägga om någon annan som får dömas till påföljd har tagit del i brottet. På så sätt omfattas även sådana brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningens förslag till ändring i 31 § tredje stycket 1 LUL bör därför genomföras.

Författningsändringar om internationella regleringar bör också anpassas till att straffbarhetsåldern är 13 år

Utredningen föreslår att flera regleringar som rör europeisk och nordisk arresteringsorder, internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och kriminalvård i frihet samt erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder, frivårdspåföljder, bötesstraff och övervakningsåtgärder inom EU ska anpassas till utredningens förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder. Förslagen innebär att samma regler kommer att gälla för personer som misstänks för eller har dömts för brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som för personer som har fyllt 15 år och som misstänks eller har dömts för brott. Utredningens förslag bör genomföras. Förslagen bör anpassas till att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås omfatta även 13-åringar.

Hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövade påföljder bör få användas mot personer som har dömts till sådana påföljder

Den 1 juli 2024 infördes lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder (prop. 2023/24:108). Enligt 3 och 4 §§ i den lagen får hemlig övervakning av elektronisk information och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter under vissa förutsättningar användas för att lokalisera en person som är dömd till fängelse, rättspsykiatrisk vård eller slutet ungdomsvård i syfte

att möjliggöra verkställighet av påföljden. Samtidigt infördes en möjlighet att enligt 27 kap. 19 c § rättegångsbalken och 6 b § lagen om hemlig dataavläsning använda sådana tvångsmedel mot någon som är anhållen eller häktad för vissa brott i syfte att möjliggöra verkställighet av frihetsberövandet. *Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden* lyfter frågan om hemliga tvångsmedel ska kunna användas enligt lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder även mot personer som har dömts till påföljder enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och om det i så fall krävs uttryckligt lagstöd.

Som konstateras ovan är det rimligt att hemliga och preventiva tvångsmedel ska kunna användas på ett likvärdigt sätt mot alla personer som kan dömas till påföljd (se avsnitt 7.1 och 8). Hemliga tvångsmedel bör därför kunna användas även för att verkställa frihetsberövanden och frihetsberövande påföljder avseende personer som har fyllt 13 år och som misstänks eller har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

I avsnitt 7.1 föreslås att det ska införas en ny bestämmelse i LUL (38 e §) som innebär att de bestämmelser som gäller för misstänkta som har fyllt 15 år ska gälla för den som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. En följd av den bestämmelsen är att även anhållna och häktade som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för sådana brott kommer att kunna bli föremål för vissa hemliga tvångsmedel i syfte att frihetsberövandet ska kunna verkställas enligt 27 kap. 19 c § rättegångsbalken. Någon ytterligare reglering behövs inte. Utformningen av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och bestämmelserna i 3 och 4 §§ lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder innebär vidare att personer som har dömts till fängelse, rättspsykiatrisk vård eller sluten ungdomsvård till följd av ett begånget brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att kunna utsättas för vissa hemliga tvångsmedel i syfte att påföljden ska kunna verkställas. Något uttryckligt lagstöd för sådan tvångsmedelsanvändning behöver inte införas i lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder.

Gränsen för sexuellt självbestämmande ändras inte

Som några remissinstanser påpekar väcker en sänkt straffbarhetsålder frågan om det finns skäl att omvärdera den gällande åldern för sexuellt självbestämmande. Åldern för sexuellt självbestämmande är 15 år, dvs. samma som straffbarhetsåldern. Det anges inte uttryckligen i lag utan följer av utformningen av sexualbrotten mot barn i 6 kap. brottsbalken. När det gäller sexualbrotten är det bara brotten grov våldtäkt (6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken) och grov våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken) som har så pass höga minimistraff att de kommer att omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, övriga sexualbrott har alla lägre minimistraff. Exempelvis är minimistraffet för våldtäkt och våldtäkt mot barn av normalgraden tre år. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer alltså inte att leda till att personer som är 13 eller 14 år och har frivilligt sexuellt umgänge med varandra, kommer att kunna dömas för våldtäkt mot barn, även om de objektiva förutsättningarna för brottet är uppfyllda för var och en av dem.

I sammanhanget bör dessutom nämnas att det följer av 6 kap. 5 § brottsbalken att om brottet våldtäkt mot barn anses som mindre grovt med hänsyn till omständigheterna vid brottet, döms i stället för sexuellt utnyttjande av barn. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt, men omfattar typiskt sett fall där två personer, varav den ena är strax under 15 år, frivilligt har samlag med varandra (se En ny sexualbrottslagstiftning, prop. 2004/05:45 s. 144). I 6 kap. 14 § första stycket brottsbalken finns vidare en ansvarsfrihetsregel som innebär att det bl.a. avseende sexuellt utnyttjande av barn inte ska dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt. Det innebär, som *Ecpat Sverige* betonar betydelsen av, att frivilligt sexuellt umgänge mellan jämnåriga personer under 15 år alldeles oavsett minimistraff fortfarande inte kommer att vara straffbart. När det gäller *Åklagarmyndighetens* synpunkt om att det kan bli svårt för allmänheten att förstå varför gränsen för sexuellt självbestämmande och straffbarhetsåldern för vissa allvarliga brott inte överensstämmer kan det konstateras att den som misstänks i dag för att före 15 års ålder ha begått våldtäkt eller våldtäkt mot barn kan bli föremål för en beivring (38 § andra stycket LUL). Mot den bakgrunden, och med beaktande av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsad (se avsnitt 10), finns det inte anledning att inom ramen för det här lagstiftningsprojektet överväga en ändring av åldern för sexuellt självbestämmande.

Inga ändringar bör göras i övriga regleringar som har 15-årsgränser

Enligt 7 kap. 1 och 2 §§ tullbefogenhetslagen (2024:710) får en tulltjänsteman under vissa förutsättningar bl.a. göra en ytlig kroppsbesiktning av en person som inte har fyllt 15 år som i direkt samband med inresa i Sverige respektive utresa från Sverige uppehåller sig i trakterna vid Sveriges landgräns eller kuster eller i närheten av eller på en flygplats eller något annat område med direkt förbindelse med utlandet, om det finns särskilda skäl. Det krävs inte någon konkret misstanke om brott. Som utredningen konstaterar innebär kravet på särskilda skäl att möjlighet till kroppsbesiktning i praktiken kommer att finnas i de fall som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det finns därför inte skäl att ändra regleringen med anledning av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder införs.

Som utredningen anför finns det, utöver de regleringar som har behandlats i utkastet, många andra bestämmelser med en 15-årsgräns som saknar eller endast har en svag koppling till straffbarhetsåldern. Som exempel kan nämnas 17 § polislagen (1984:387) som innebär att den som är under 15 år och har omhändertagits enligt polislagen inte får tas i förvar. I likhet med utredningens bedömning bör dessa bestämmelser inte ändras till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

10 Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör tidsbegränsas

Förslag

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och de ändringar som föreslås med anledning av den särskilda regleringen ska tidsbegränsas och gälla i fem år.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer överens med förslaget i utkastet.

Remissinstanserna

Ett antal remissinstanser yttrar sig över förslaget att tidsbegränsa den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med hänsyn till barnkonventionen och barnrättskommitténs uttalanden pekar bland andra *Ecpat Sverige*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* och *Seko* på vikten av att regleringen tidsbegränsas om förslaget genomförs. *Göteborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* anser däremot inte att en så ingripande och principiell förändring bör tidsbegränsas. Göteborgs tingsrätt påtalar att det kan ifrågasättas om det är rimligt, skäligt och legitimt att genomföra en sådan tidsbegränsad ändring med grund i en förhoppning om att ett samhällsproblem ska förändras. *Karlstads universitet* konstaterar att det utifrån ett legitimitetsperspektiv inger betänkligheter att en 14-åring under tiden som den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder gäller kan dömas till upp till 18 års fängelse för ett brott som en 14-åring inte kan dömas till straffrättslig påföljd för överhuvudtaget efter att regleringen upphört att gälla.

Skälen för förslaget

Utredningen föreslår att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska tidsbegränsas och gälla under fem år. Som skäl anförs att det inte går att dra någon slutsats om hur länge de allvarliga samhällsproblem som föranleder förslaget om sänkning av straffbarhetsåldern kommer att kvarstå och om samhällsutvecklingen kan komma att vända. Remissinstansernas synpunkter om detta går isär.

Förändringar på straffrättens område görs normalt permanenta. Syftet är att det straffrättsliga systemet ska vara långsiktigt förutsebart. Trots detta föreslår utredningen att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska tidsbegränsas och gälla under fem år. Flera omständigheter talar för att utredningens förslag är rimligt. Att införa en lägre straffbarhetsålder för 13- och 14-åringar är mycket ingripande och regleringen bör inte vara mer ingripande än vad som är nödvändigt. Regeringen genomför breda reformer för att vända den negativa utvecklingen och motverka den organiserade brottsligheten. På det socialrättsliga området genomförs stora förändringar som bl.a. syftar till att förebygga att barn utnyttjas och rekryteras av kriminella nätverk eller i övrigt väljer en kriminell livsstil. Avsik-

ten är att vända den negativa utvecklingen och trycka tillbaka kriminaliteten. När utvecklingen vänder bör behovet av en lägre straffbarhetsålder inte göra sig lika starkt gällande. Detta, tillsammans med det faktum att regleringen gäller yngre barn, talar för att tidsbegränsa regleringen. Även det faktum att en differentierad sänkning väljs i stället för en generell sänkning av straffbarhetsåldern talar för att regleringen bör tidsbegränsas. Inom andra rättsområden, framför allt inom straffprocessrätten, har det under senare år införts tidsbegränsad lagstiftning som har motiverats av samma samhällsproblem som motiverar en sänkning av straffbarhetsåldern (jfr prop. 2024/2025 s. 175). Som *Karlstads universitet* anför finns det nackdelar med en tidsbegränsad reglering, inte minst att det kan framstå som svärmotiverat att en person som begått ett brott under den period då den tillfälliga regleringen gällde och som då var under 15 år kan ådömas en påföljd för brottet, trots att en 14-åring som begår samma brott efter att den tidsbegränsade regleringen upphört att gälla inte kan dömas för brottet. Att sådana effekter kan uppkomma när en reglering tidsbegränsas är ofrånkomligt och måste vägas mot de nackdelar som finns med att införa en permanent reglering.

Sammantaget bedöms det lämpligt att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder tidsbegränsas. Detsamma bör gälla de lagändringar som hör samman med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, dvs. lagändringarna som avser utredning och prövning av brott som omfattas av regleringen och lagändringarna om preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år och som kan dömas till påföljd. Det finns inte skäl att frånga utredningens förslag i fråga om hur länge den särskilda regleringen bör gälla. Regleringen bör därför tidsbegränsas och gälla under fem år. I avsnitt 12 behandlas frågan om ikraftträdande och övergångsbestämmelser med anledning av tidsbegränsningen.

11 Barnkonventionen och andra grundläggande fri- och rättigheter

Bedömning

Att införa en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder är inte oförenligt med bestämmelserna i barnkonventionen. Förslagen bedöms vidare vara förenliga med de krav som följer av regeringsformen och Europakonventionen.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer överens med bedömningen i utkastet. Utredningens bedömning utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar den som fyllt 14 år.

Remissinstanserna

Ett stort antal remissinstanser lyfter att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern inte är förenligt med barnkonventionen och barnrättskommitténs rekommendationer. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån*, *Bris*, *Brottsförebyggande rådet*, *Bufff*, *Civil Rights Defenders*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Ecpat Sverige*, *Fryshuset*, *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Juristkommissionen*, *Linköpings universitet (Barnafrid)*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Myndigheten för delaktighet*, *Riksförbundet Frivilliga samhällsarbetare*, *Saco genom Akademikerförbundet SSR*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*. Institutet för mänskliga rättigheter anser att förslaget innebär ett brott mot hur Sverige ser på betydelsen av att respektera den internationella barnrätten och att det riskerar att bidra till att underminera barnrättskommittén och försvaga det internationella människorättssystemets legitimitet på detta område. Även *Unicef Sverige* pekar på detta samt att förslaget går emot den grundläggande synen på barn som rättighetsbärare enligt barnkonventionen där vad som är barnets bästa i första hand ska beaktas. *Socialstyrelsen* anser inte att utredningen i tillräcklig grad har beaktat barns rättigheter enligt barnkonventionen. *Socialstyrelsen* anser också att det saknas en utförlig analys över hur den föreslagna regleringen påverkar de berörda barnens möjligheter att få sina rättigheter enligt barnkonventionen förverkligade. *Polismyndigheten* noterar att förslaget går emot barnrättskommitténs uppmaningar och anser att det kan ifrågasättas om utredningens förslag är förenligt med Sveriges internationella åtaganden. *Rädda barnen* anser att barnrättskommitténs uppmaning till Sverige om att inte sänka straffbarhetsåldern borde vara starkt vägledande och nästintill bindande. Juristkommissionen anser att eftersom Sverige har inkorporerat barnkonventionen borde rekommendationerna inte endast vara vägledande, utan även juridiskt styrande. *Malmö kommun* pekar på den oro barnrättskommittén uttryckt beträffande de steg Sverige tar för att sänka straffbarhetsåldern och att Sverige uppmanats att utveckla en strategi för att förebygga att barn begår brott med utgångspunkt i forskning och en analys av de grundläggande orsakerna till barns engagemang i brottslighet, särskilt organiserad brottslighet. Barnrättsbyrån påtalar att förslaget innebär att en 14-åring kan bli föremål för ett frihetsberövande i häkte för ett brott som det senare visar sig att barnet inte har uppnått straffbarhetsåldern för, vilket strider mot artikel 37 i barnkonventionen. Unicef Sverige pekar på att förslaget om att samma straffprocessuella tvångsmedel ska få användas mot personer som har fyllt 14 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som mot misstänkta personer som har fyllt 15 år innebär att barns rättigheter enligt barnkonventionen, bl.a. artikel 16 om barns rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, kränks. Civil Rights Defenders framför liknande synpunkter. *Statskontoret* anser att det behövs klarlägganden om och i vilken utsträckning barnkonventionen har beaktats.

Skälen för bedömningen

Barnkonventionen gäller sedan 2020 som svensk lag (lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). All lagstift-

ning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionens bestämmelser (prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barns rättigheter s. 94). Barnkonventionen innehåller fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur helheten i barnkonventionen ska tolkas: barnets rätt till icke-diskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (artikel 12).

Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det betyder dock inte att barnets bästa alltid ska vara utslagsgivande utan även andra intressen kan ha samma eller större betydelse (Barnkonventionen och svensk rätt, SOU 2020:63 s. 190). Grundläggande fri- och rättigheter som gäller alla, såväl barn som vuxna, finns också i 2 kap. regeringsformen och i internationella instrument, t.ex. i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Av artikel 40 i barnkonventionen framgår att ett barn som befunnits skyldigt att ha begått brott har rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Av särskild betydelse för förslaget om sänkt straffbarhetsålder är artikel 40.3 a där det anges att en lägsta straffbarhetsålder ska fastställas. Det framgår inte vilken straffbarhetsålder det bör vara, men som flera remissinstanser påpekar, däribland *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån* och *Institutet för mänskliga rättigheter*, har barnrättskommittén, som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen, berömt de konventionsstater som har en högre lägsta straffbarhetsålder och uppmanat de stater som har en lägre straffbarhetsålder än 14 år att höja den till 14 år. Kommittén har vidare med hänvisning till artikel 41 uppmanat de stater som har en straffbarhetsålder som är högre än så att under inga omständigheter sänka den. Kommittén pekar härvid på att dokumenterade belägg i fråga om barns utveckling och neurovetenskap visar att mognad och förmåga till abstrakta resonemang fortfarande utvecklas hos barn i åldern 12–13 år, eftersom deras frontallöber fortfarande utvecklas. Därför är det inte sannolikt att de kan förstå konsekvenserna av sitt agerande eller förstå straffrättsliga förfaranden. Kommittén pekar också på att unga hjärnor fortsätter att utvecklas även efter tonåren vilket påverkar beslutsfattandet. (Allmän kommentar nr 24 [2019], p. 22). Kommittén har slutligen i sina senaste sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige från 2023 särskilt uttalat sig om straffbarhetsåldern och uppmanat Sverige att låta straffmyndighetsåldern ligga kvar på 15 år. Kommittén har vidare i sina senaste slutsatser och rekommendationer till Sverige påmint om sin allmänna kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet och gett uttryck för en djup oro över de steg som för närvarande tas för att bl.a. sänka straffmyndighetsåldern. (Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, p. 44 och 45 a).

Barnrättskommitténs uttalanden ska tas på allvar. Uttalanden från FN:s konventionskommittéer har med tiden fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel för bl.a. nationella och internationella domstolar. Rekommendationer och allmänna kommentarer från konventionskommittéerna kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, utgöra ett viktigt stöd och ge viss vägledning vid tolkning och tillämpning av konventionsåtaganden i Sverige. Kommittéernas rekommendationer och allmänna kommentarer har dock ingen folkrättslig status som rättskälla och är inte heller juridiskt bindande för konventionsstaterna (prop. 2017/18:186 s. 84 och 91). De intressen som ligger bakom barnrättskommitténs uttalanden måste vägas mot de skäl som talar för förslaget om en sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott. Bland dessa finns samhällets behov av skydd, intresset av att brottsoffer får upprättelse och det straffrättsliga systemets legitimitet och trovärdighet. Den pågående utvecklingen med allt fler barn som begår allvarliga brott innebär att Sverige befinner sig i ett synnerligen allvarligt läge där ingripande åtgärder behöver vidtas, bl.a. för att skydda de barn som utsätts för den allvarliga brottsligheten och dagligen lever i en miljö med hot och våld. Genom en sänkning av straffbarhetsåldern blir det tydligt att samhället inte accepterar detta. Det innebär inte, som *Unicef Sverige* anför, att den grundläggande synen på barn som rättighetsbärare förändras. Inte heller är avsikten att underminera eller försvaga barnrättskommittén.

Av artikel 41 i barnkonventionen följer att en konventionsstat inte får försämra barnets rättigheter med hänvisning till konventionen. Förslaget om att sänka straffbarhetsåldern för vissa allvarliga brott lämnas inte med hänvisning till barnkonventionen utan med hänsyn till samhällsutvecklingen där allt fler yngre barn begår allvarliga brott. Förslaget bedöms därför inte vara oförenligt med artikel 41 (jfr SOU 2020:63 s. 1631–1633). Eftersom regleringen införs som ett svar på den exceptionella situation som nu råder och då det genomförs stora förändringar med avsikten att vända den allvarliga brottsutvecklingen ska den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som framgår i avsnitt 10 tidsbegränsas till att endast gälla fem år. Som utredningen lyfter är detta motiverat särskilt mot bakgrund av att förslaget berör barn.

Barnrättskommittén har uttryckt oro över nationella system med två olika straffbarhetsåldrar beroende på brottets allvar eftersom sådana system enligt kommittén vanligen införs som svar på påtryckningar från allmänheten och inte baseras på en rationell kunskap om barns utveckling (allmän kommentar nr 24 [2019], p. 26 f.). Det förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som nu föreslås innebär att den sänkta straffbarhetsåldern endast ska omfatta brott med minimistaff fängelse fyra år eller mer och försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Förslaget är en direkt konsekvens av det allvarliga läge Sverige befinner sig i där ett fåtal barn begår mycket allvarliga brott. Som utredningen lyfter utgör principen om barnets bästa både en individuell och en kollektiv rättighet och den gäller alltså både åtgärder som rör ett enskilt barn och åtgärder som rör grupper av barn. Eftersom förslaget presenteras för att möta problemet med ett litet antal barn som begår allvarliga brott framstår det som en lämpligare och en mindre ingripande åtgärd i stället för att genomföra en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Mot denna bakgrund bedöms det, trots barnrättskommitténs uttalanden, inte vara

oförenligt med barnkonventionen att införa en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern.

Barnrättsbyrån bedömer att det strider mot artikel 37 i barnkonventionen att en 14-åring kan bli föremål för ett frihetsberövande i häkte för ett brott som det senare visar sig att den inte har uppnått straffbarhetsåldern för. Barnkonventionen uppställer inget absolut förbud mot att frihetsberöva barn. Däremot följer det av artikel 37 (b) att frihetsberövande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Som framgår av avsnitt 7.1 gäller en särskild mer restriktiv reglering vid anhållande och häktning av personer under 18 år. Dessa regler föreslås tillämpas på de barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Den situation som Barnrättsbyrån beskriver kan vidare uppkomma även med dagens reglering i de fall en person exempelvis häktas för ett brott som är häkningsgrundande, men som senare rubriceras om på ett sådant sätt att personen inte längre ska vara häktad. Med dagens reglering förekommer även att en person är häktad för ett brott som han eller hon frikänns från ansvar för. Den enskilde kan i sådana situationer ha rätt till ersättning i enlighet med lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. De möjligheter till anhållande och häktning som förslaget innebär bedöms inte strida mot barnkonventionen.

Av artikel 37 (b) i barnkonventionen läst tillsammans med bestämmelserna i artikel 40 följer att påföljdssystemet ska innehålla alternativ som inte innebär frihetsberövande av barnet och att påföljderna ska vara inriktade mot åtgärder som främjar barnets återanpassning i samhället. Som framgår i avsnitt 6 ska samtliga påföljder som kan tillämpas på lagöverträdare under 18 år kunna tillämpas på de barn som fyllt 13 år och dömts för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Dessa påföljder innefattar icke frihetsberövande alternativ som är särskilt anpassade efter de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga. I de allvarigaste fallen behöver samhället dock tydligt kunna markera grundläggande gränser genom att tillgripa en frihetsberövande påföljd. Som framgår i avsnitt 6 ska mot den bakgrunden även fängelse kunna tillämpas för en 13- och 14-åring som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Som framgår av avsnitt 6 kommer det dock att finnas särskilda barn- och ungdomsavdelningar inom Kriminalvården där barn som dömts till fängelse kan avtjäna sina straff.

När det gäller utredningens förslag om att samma straffprocessuella tvångsmedel ska få användas mot personer som har fyllt 14 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som mot misstänkta personer som har fyllt 15 år har Civil Rights Defenders och Unicef Sverige lyft att sådan tvångsmedelsanvändning innebär att barns rättigheter enligt barnkonventionen kränks. Enligt artikel 16 i barnkonventionen får inget barn utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens. Som framgår av avsnitt 7.1 bedöms det nödvändigt att en förundersökning kan bedrivas på samma villkor, oavsett åldern på den misstänkte, inte minst ur ett legitimitets- och trovärdighetsperspektiv. Även om tvångsmedelsanvändning under en förundersökning mot personer som är 13 eller 14 år innebär ett intrång i barns integritet, bedöms därför sådana

åtgärder vara proportionerliga och alltså inte oförenliga med barnkonventionen.

Barnrättskommittén har, som *Malmö kommun* påpekar, uppmanat Sverige att utarbeta en strategi för att förebygga ungdomsbrottslighet baserad på forskning om och analys av de bakomliggande orsakerna till barns inblandning i brottslighet, särskilt organiserad brottslighet (barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, p. 45 c). Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter kunskap om den brottslighet som ska förebyggas och en analys av vilka orsakssamband som finns kring brottsligheten. Det gäller oavsett om det är barn eller vuxna som begår brott. Som framgår av avsnitt 4.2 har strategin Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet antagits. Av strategin framgår bl.a. att det brottsförebyggande arbetet på alla nivåer i så stor utsträckning som möjligt ska utgå från evidens och att kunskap om fungerande metoder fortsätter att utvecklas (se Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet, skr. 2023/24:68 s. 8–11).

Som anges ovan finns föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter för såväl vuxna som barn även i regeringsformen och Europakonventionen. Föreskrifterna i regeringsformen innebär bl.a. att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (2 kap. 6 § första stycket). Var och en är också skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket). Vidare framgår att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot frihetsberövanden (2 kap. 8 §). Dessa grundläggande fri- och rättigheter får bara begränsas genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (20 och 21 §§ regeringsformen). Av Europakonventionen framgår bl.a. att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och ingen får berövas friheten utom i särskilt angivna fall (artikel 5). Vidare har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens (artikel 8). Även i dessa fall gäller särskilda förutsättningar för att begränsa dessa rättigheter. De inskränkningar som förslagen innebär bedöms vara proportionerliga och förenliga med de krav som följer av Europakonventionen och regeringsformen.

Sammanfattningsvis bedöms inte förslaget i detta utkast om att införa en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder eller förslagen som innebär att samma straffprocessuella tvångsmedel ska få användas mot de som omfattas av regleringen vara oförenligt med bestämmelserna i barnkonventionen. Regleringen bedöms även vara förenlig med de krav som följer av regeringsformen och Europakonventionen.

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2026. Lagändringarna i inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning om att inhämtning och hemlig dataavläsning i inhämtningsfallen ska få användas mot personer som är 13 eller 14 år och som kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska dock träda i kraft den 1 oktober 2030.

Lagändringarna som upphäver bestämmelserna i brottsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning ska träda i kraft den 1 juli 2031.

När lagändringarna i brottsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och lagen om hemlig dataavläsning som upphäver bestämmelserna om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och om utredning och prövning av brott som omfattas av den regleringen träder i kraft, ska äldre föreskrifter tillämpas i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet.

Bedömning

I övrigt behövs inga särskilda övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning

Förslaget och bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med förslaget och bedömningen i utkastet. Utredningen har dock inte tagit hänsyn till de nya bestämmelserna om hemliga och preventiva tvångsmedel som träder i kraft den 1 oktober 2025 (se prop. 2024/25:175). På grund av den lagtekniska utformning som utredningen valt föreslår utredningen ikraftträdande- eller övergångsbestämmelser i fråga om bestämmelserna i rättegångsbalken om förhör i domstol och kallelse till sammanträde som inte föreslås i detta utkast.

Remissinstanser

De flesta remissinstanser yttrar sig inte i fråga om förslagen om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser. *Sveriges Domareförbund* anser att utredningens hänvisning till 5 § andra stycket andra meningen andra ledet lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (promulgationslagen) inte är övertygande. Även *Malmö tingsrätt* ställer sig tveksamma till den föreslagna övergångsbestämmelsens tillämplighet och pekar på Högsta domstolens avgörande NJA 2001 s. 409. *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget om sänkt straffbarhetsålder som helhet men om det ändå ska genomföras bör det vara tidsbegränsat.

Skälen för förslaget och bedömningen

Ikraftträdande

Den allvarliga brottsutvecklingen med bl.a. skjutningar och sprängningar inom kriminella miljöer är exceptionell och mycket allvarlig. Brottsligheten tränger ner allt lägre i åldrarna och medför risker och otrygghet som skadar samhället i grunden. Med hänsyn till detta är det angeläget att lagändringen om en särskild regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan träda i kraft så snart som möjligt. Lagändringen föreslås vidare träda i kraft samtidigt som förslagen i lagstiftningsprojektet om frihetsberövande påföljder för barn och unga. Regeringen har aviserat att detta ska ske den 1 juli 2026. Lagändringen i brottsbalken om en särskild regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör därför träda i kraft den 1 juli 2026. Detsamma bör gälla de ändringar som hör samman med regleringen, med undantag för de ändringar i inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning om att inhämtning och hemlig dataavläsning i inhämtningsfallen ska få användas mot personer som är 13 eller 14 år och kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, som bör träda i kraft den 1 oktober 2030 (se avsnitt 8). Det har att göra med att de nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år som träder i kraft den 1 oktober 2025 (se prop. 2024/25:175) möjliggör användning av sådana preventiva tvångsmedel fram till det föreslagna ikraftträdandet (se avsnitt 8).

Eftersom den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska tidsbegränsas och gälla i fem år från ikraftträdandet (se avsnitt 10) ska samtliga lagändringar upphöra att gälla den 1 juli 2031.

Övergångsbestämmelser

Av 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § promulgationslagen följer bl.a. att straffbestämmelser inte får ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel. En bestämmelse med samma innebörd finns i artikel 7 i Europakonventionen. När det gäller förslaget till ändring av straffbarhetsåldern i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken följer det av regleringen i regeringsformen och promulgationslagen att de nya bestämmelserna, om de leder till mer ingripande resultat, inte ska tillämpas på gärningar som begåtts innan de nya reglerna har trätt i kraft. Någon särskild övergångsbestämmelse om det behövs därför inte.

Som framgår ovan ska förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § brottsbalken upphöra att gälla efter fem år från ikraftträdandet, dvs. den 1 juli 2031. Tidigare bestämmelser ska då åter gälla. Frågan är vad som ska gälla för brott som begåtts medan den särskilda regleringen var i kraft men prövas först därefter, och om det behövs någon särskild övergångsbestämmelse för dessa fall. I 5 § andra stycket andra ledet i promulgationslagen finns ett undantag från den ovan nämnda regeln att – när olika regler gällde när gärningen företogs och när dom meddelas – den lag ska tillämpas som leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. Enligt den särskilda bestämmelsen gäller inte detta om det är fråga om en gärning som varit straffbelagd under viss tid på grund av då rådande särskilda förhållanden. Huvudregeln, dvs. att lindrigare lagstiftning ska tillämpas även beträffande begångna gärningar före lagändringen, är tänkt för de fall där lagstiftaren ändrat mening angående

gärningarnas straffvärdhet. Det är helt naturligt att den nya uppfattningen i sådana fall ska slå igenom i rättskipningen så snart det kan ske. Att en kriminalisering upphävs kan dock även bero på att kriminaliseringen inte längre behövs, men utan att lagstiftaren ändrat mening om straffvärdheten av gärningar som begåtts före lagändringen. (Se Bäcklund och Johansson m.fl. Brottsbalken En kommentar [1 juli 2024, Version 25, JUNO] kommentaren till 5 § promulgationslagen). Förslaget om att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska upphöra att gälla efter fem år innebär inte en avkriminalisering eller mildare syn på de gärningar som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder utan föreslås eftersom regleringen om straffbarhetsåldern har sin grund i den nu pågående brottsutvecklingen. Att tillämpa huvudregeln i promulgationslagen om frihet från straff på de gärningar som har begåtts innan den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder upphör att gälla, riskerar att leda till stötande resultat, exempelvis i fall där åtal redan har väckts eller tingsrätten har meddelat en dom som har överklagats till hovrätten. Det framstår därför inte som rimligt att tillämpa huvudregeln. De tveksamheter *Sveriges Domareförbund* framfört om styrkan i denna argumentation delas inte. I det avgörande från Högsta domstolen som *Malmö tingsrätt* hänvisar till anges att undantaget från huvudregeln regelmässigt bör markeras genom en uttrycklig övergångsregel. Något formellt hinder för att i även andra fall föreskriva undantag från huvudregeln föreligger inte men torde enligt Högsta domstolen i praktiken inte förekomma (NJA 2001 s. 409). Rättsfallet bedöms alltså inte tala emot att införa en sådan övergångsbestämmelse som utredningen föreslår. När det gäller förslaget om att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska upphöra att gälla den 1 juli 2031 bör det därför införas en övergångsbestämmelse som innebär att äldre föreskrifter ska fortsätta att gälla i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet.

För processrättslig lagstiftning är huvudregeln att nya bestämmelser blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att de ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. För att tillämpningen av regleringen i LUL och lagen om hemlig dataavläsning som gäller utredning och prövning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, som ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031, ska överensstämma med vad som ska gälla för regleringen i brottsbalken bör övergångsbestämmelser införas som innebär att äldre föreskrifter ska fortsätta att gälla i fråga om brott som har begåtts före ikraftträdandet. Några andra övergångsbestämmelser bedöms inte nödvändiga.

13 Konsekvenser av förslagen

13.1 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning

Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder innebär stegvis ökande kostnader för anslagen Kriminalvården och Rättsliga biträden m.m. När förslaget får fullt genomslag beräknas dessa uppgå till 434 miljoner kronor per år fr.o.m. 2030 för Kriminalvården och till 2,7 miljoner kronor per år fr.o.m. 2027 för Rättsliga biträden m.m. Behovet av finansiering är tillfälligt. För rättsväsendet i övrigt bedöms förslaget leda till ökade kostnader för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar. Kostnaderna är dock sådana att de rymms inom befintliga ekonomiska ramar för respektive anslag.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer delvis överens med bedömningen i utkastet. Utredningen uppskattar att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till ökade kostnader om 548 miljoner kronor per år för Kriminalvården. Utredningen bedömer vidare att de ökade kostnader som uppkommer för anslaget Rättsliga biträden m.m. rymms inom ram. När det gäller SiS bedömer utredningen att förslaget leder till kostnadsbesparingar för myndigheten om 25,7 miljoner kronor per år. Utredningens bedömningar utgår från att straffbarhetsåldern sänks till 14 år.

Remissinstanserna

Kriminalvården instämmer i utredningens slutsats att det är svårt att beräkna effekterna av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Enligt *Kriminalvården* är det dock högst tveksamt om det finns praktiska förutsättningar att tillskapa ytterligare platser för 14-åringar, oavsett finansiella tillskott. Redan i dag finns det enligt *Kriminalvården* osäkerhet gällande klientvolymen för barn i åldern 15–17 år. *Kriminalvården* påpekar att myndigheten inte fullt ut har fått finansiering för de beräknade kommande kostnaderna för den målgruppen i enlighet med vad myndigheten angett i sitt budgetunderlag för år 2026–2028. Om förslaget innebär att *Kriminalvården* måste planera för ytterligare barn- och ungdomsplatser i fängelse bedömer myndigheten att utredningens förslag på anslagstillskott är för lågt räknat.

Domstolsverket delar preliminärt utredningens bedömning att de ökade kostnaderna med anledning av förslaget kan hanteras inom ram för anslaget Sveriges Domstolar. *Södertörns tingsrätt* anser dock att förslagen i slutbetänkandet, däribland förslaget om straffbarhetsåldern, kommer att leda till fler förtursmål i domstolarna och att utredningen har underskattat den ökade arbetsbelastning som förslaget medför för domstolarna.

Polismyndigheten anför att förslaget kan leda till ett ökat behov av förvaringsutrymmen under den tid då barn är gripna eller anhållna, vilket kommer att leda till kostnader som är svåra att förutse. *Åklagarmyndigheten* anser att det bör göras en fördjupad analys av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen i slutbetänkandet och en bedömning av de samlade ekonomiska konsekvenserna av samtliga förslag som har bäring på unga lagöverträdare.

SiS avstyrker förslaget om att myndighetens anslag ska minskas med 25,7 miljoner kronor per år. *SiS* anför att det är kö till myndighetens platser vid särskilda ungdomshem. En sänkning av straffbarhetsåldern kan marginellt komma att påverka kön, men förslaget kommer sannolikt inte att påverka antalet placerade vid myndigheten. Vidare bedömer *SiS* att det är troligt att åklagare i åtminstone vissa fall kommer att föredra att en brottsmisstänkt 14-åring placeras på *SiS* i stället för i häkte under utredningstiden. *SiS* påtalar även att det är svårt att dimensionera antalet platser efter tilldelad budget. En eventuell minskning av antalet placerade skulle sannolikt ske med enstaka platser på olika ungdomshem vilket i sig gör det svårt att sänka myndighetens kostnader. *SiS* anför mot den bakgrunden att det är osannolikt att vårdtyggen till följd av en sänkt straffbarhetsålder skulle minskas med mer än 1 000 till antalet, vilket motsvarar tre årsplatser. Om en minskning av *SiS* anslag ska göras, bör minskningen därför halveras från 25,7 miljoner kronor till 12,9 miljoner kronor.

Botkyrka kommun instämmer i bedömningen att förslagen inte leder till några mer omfattande ekonomiska konsekvenser för kommunerna. *Malmö kommun* delar däremot inte denna bedömning utan anför att ett ökat antal elever som blir aktuella för polisär utredning kan medföra administrativ hantering, exempelvis i form av utlämnande av uppgifter, och administrativa kostnader för skolans verksamhet. Förslagen innebär enligt *Malmö kommun* dessutom att skolan får ytterligare en part att samverka med för att säkerställa elevers rätt till en sammanhållen skolgång, vilket leder till ökat behov av personal. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* anför att förslaget kommer att leda till att kostnaderna för verkställighet av påföljder kan öka för vissa berörda kommuner, samtidigt som behovet av sociala insatser kommer att minska. *Stenungsunds kommun* anför å andra sidan att förslaget kan leda till en eventuell lättnad av ansvar för kommunerna eftersom barn som är 14 år och har dömts för allvarlig brottslighet inte längre kommer att falla inom kommunens ansvar, även om det kommer att beröra ett mycket litet antal barn.

SBU lyfter att det saknas beräkningar av hur förslaget kan påverka andra sektorer, såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola om sänkt straffbarhetsålder införs och detta medför negativa konsekvenser för individen och samhället. Dessa verksamheter riskerar att belastas ytterligare till följd av ökad ärendehantering, utredningsbehov och stödinsatser men sådana effekter beskrivs inte över en längre tidsperiod och beaktas inte heller i konsekvensanalysen.

Skälen för bedömningen

Kostnader för Kriminalvården

Utredningen uppskattar att kostnaden för förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder uppgår till 548 miljoner kronor per år för

Kriminalvården. Uppskattningen bygger på att straffbarhetsåldern bestäms till 14 år och baseras på uppgifter om antalet väckta bevistalan föregående år. Som framgår av avsnitt 6 ska samtliga påföljder kunna dömas ut för de som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Eftersom den särskilda regleringen föreslås omfatta brott med minimistraff fängelse i fyra år eller mer, samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott kommer framför allt påföljderna ungdomsövervakning och fängelse vara aktuella (se avsnitt 6 och nedan om kommande ungdomsenheter på anstalt), dvs. påföljder som Kriminalvården ansvarar för. Som *Kriminalvården* konstaterar är utredningens beräkningar behäftade med osäkerhetsmoment, särskilt när det gäller hur många barn som kommer att dömas enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Eftersom barn under 15 år inte kan dömas till påföljd i dag finns ingen lagföringsstatistik avseende dessa. Utredningen har mot den bakgrunden utgått från antalet väckta bevistalan. Det bedöms dock inte tillförlitligt att utgå från statistiken avseende bevistalan eftersom den statistiken kan avse brott med såväl högre som lägre minimistraff samt då en väckt bevistalan inte behöver ha lett till en fällande dom. Kostnaderna bör i stället beräknas utifrån antagandet att 14-åringar kommer dömas i ungefär samma utsträckning som 15-åringar och 13-åringar i något mindre utsträckning. Beräkningen bör därför utgå från tillgänglig lagföringsstatistik över antalet utdömda påföljder på slutan ungdomsvård och ungdomsövervakning som motsvarar de straffmättningsvärden som den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att omfatta. Beräkningen bör vidare utgå från en beräknad framtida vårdkostnad om 11 500 kronor för en plats på en särskild ungdomsenhet på anstalt och en genomsnittskostnad för ungdomsövervakning om 381 150 kronor. De ökade kostnaderna med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder till 13 år uppskattas mot den bakgrunden uppgå till 434 miljoner kronor per år. Med hänsyn till att de ökade kostnaderna för Kriminalvården avser verkställighet av påföljder kommer det dock dröja ett antal år innan förslaget får fullt genomslag. Med utgångspunkt i de beräkningar som gjorts bedöms kostnaderna uppgå till 11 miljoner kronor år 2026, 159 miljoner kronor år 2027, 347 miljoner kronor år 2028 och 423 miljoner kronor år 2029. Fullt genomslag beräknas uppkomma 2030 och då med 434 miljoner kronor. Med anledning av de ökade kostnaderna har regeringen föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med 11 miljoner kronor år 2026 i budgetpropositionen för 2026. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås tidsbegränsas till fem år och regleringen alltså att upphöra att gälla den 1 juli 2031. De ökade kostnaderna för Kriminalvården kommer dock att uppstå även efter den tidpunkten med anledning av att de som begår brott under tiden regleringen gäller kommer att avtjäna sina straff därefter (se avsnitt 12 om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser). Kostnaderna för Kriminalvården kommer därefter att minska och således trappas ner. Förslaget om särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder bedöms leda till ett behov av ytterligare ca 97 platser per år på en särskild ungdomsenhet på anstalt från och med 2029. Under åren dessförinnan bedöms det behövas uppskattningsvis ca 43 platser 2027 och ca 75 platser 2028.

Som Kriminalvården påpekar är det svårt att beräkna effekterna av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Oavsett hur beräkning-

garna görs är dessa behäftade med osäkerhetsmoment, såsom t.ex. hur brottsligheten utvecklas och vilka effekter pågående satsningar på rättsväsendet och nya verktyg för brottsbekämpningen får. Även övriga förslag som utredningen lämnat i fråga om skärpta regler för unga lagöverträdare kan få betydelse för de samlade kostnadseffekterna. Mot den bakgrunden finns skäl att noga följa utvecklingen för att kunna bedöma Kriminalvårdens långsiktiga resursbehov till följd av det förslag som lämnas.

Kostnader för rättsväsendets övriga myndigheter

Utredningen bedömer att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till något ökade kostnader för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar, men att dessa ryms inom befintliga ekonomiska ramar för respektive myndighets anslag. Som *Polismyndigheten* anför, kommer myndighetens kostnader främst att avse kostnader för att förvara gripna och anhållna personer under 15 år som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De ökade kostnaderna för detta är, som Polismyndigheten påpekar, svåra att beräkna. Mot bakgrund av lagföringsstatistik avseende personer som var 15 år vid brottet bedöms det totala antalet personer som vid 13 eller 14 års ålder kommer att gripas och anhållas misstänkta för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder dock att vara litet. Kostnaden för förslaget bedöms därför rymmas inom Polismyndighetens befintliga ekonomiska ramar. Detsamma gäller de något ökade kostnader som kan uppkomma för Säkerhetspolisen och Tullverket.

När det gäller Åklagarmyndighetens kostnader bör det beaktas att det enligt dagens reglering finns en möjlighet att väcka en bevistalan med stöd av presumptionsbestämmelsen i 38 § första stycket LUL men också med stöd av undantagsregeln i 38 § andra stycket LUL. Att det med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i stället kommer väckas åtal för dessa brott bedöms innebära en något ökad kostnad i fråga om antalet domstolsprocesser. Förslaget kan vidare förväntas innebära något fler arbetsuppgifter relaterade till frihetsberövanden av personer under 15 år, t.ex. med anledning av häktning av barn under 15 år. Med hänsyn till den restriktivitet som gäller vid häktning av personer under 18 år så bör det dock vara fråga om ett mindre antal. Vidare kan, som *Åklagarmyndigheten* påpekar, förslaget leda till ökade kostnader för utbildningsinsatser, uppdatering av styrdokument och it-stöd. Sammantaget är kostnaderna dock sådana att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar för Åklagarmyndigheten.

Även för Sveriges domstolar bedöms förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder medföra något ökade kostnader. Antalet åtal som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bedöms dock överstiga det antal bevistalan som i dag kan väckas endast med ett fåtal. För såväl bevistalan som åtal mot personer under 18 år gäller snävare tidsfrister för att hålla huvudförhandling än vad som gäller vid åtal mot personer som har fyllt 18 år. Till skillnad från vad *Södertörns tingsrätt* anför innebär detta att förtursmålen hos de allmänna domstolarna inte kommer att öka annat än marginellt. Förslaget kommer dock att leda till ökade kostnader hänförliga till att fler personer under

18 år begärs häktade, vilket kan innebära en ökning av arbetsuppgifter i fråga om t.ex. häktningsförhandlingar. Som framgår ovan bedöms det dock i sammanhanget inte vara fråga om särskilt många barn som begärs häktade. Dessa kommer dessutom att spridas ut på ett stort antal domstolar. Domstolarnas ökade arbetsbelastning bedöms därför inte vara underskattad. Som *Domstolsverket* bedömer bör förslaget inte leda till annat än marginella kostnadsökningar för Sveriges domstolar. Dessa kostnader bedöms rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

Sammantaget bedöms förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder leda till ökade kostnader för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar. Kostnader rymms inom befintliga ekonomiska ramar för respektive anslag.

Kostnader för rättsliga biträden

Utredningen har bedömt att förslaget kan leda till ökade kostnader för rättsliga biträden men att de rymms inom ram för anslaget. Ett barn som är 13 eller 14 år har redan i dag rätt till ett juridiskt biträde vid en § 31-utredning. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer dock innebära att sådana biträden utses i något större utsträckning. Förslaget kommer vidare att leda till fler mål i domstol och fler häktningsförhandlingar. De ökade kostnaderna bedöms inte rymmas inom ram för anslaget Rättsliga biträden m.m. Med anledning av de ökade kostnaderna har regeringen föreslagit att anslaget Rättsliga biträden m.m. ökas med 1,35 miljoner kronor år 2026 i budgetpropositionen för 2026.

Kostnader för kommunerna

Utredningen bedömer att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till något ökade kostnader för kommunerna. Som framgår av avsnitt 6 ska samtliga ungdomspåföljder kunna väljas för den som dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med hänsyn till att den särskilda regleringen ska omfatta allvarliga brott kommer det dock vara aktuellt att döma till påföljderna ungdomsvård eller ungdomstjänst, vilka kommunerna ansvarar för, endast i ett fåtal fall. Ett antal personer kommer även att dömas till ungdomsövervakning och även om Kriminalvården har ansvaret för den påföljden bör det, som utredningen påpekar, beaktas att socialnämnden inom ramen för verkställigheten av ungdomsövervakning ska samverka med Kriminalvården och utse en särskild handläggare för den dömde (9 § lagen [2020:616] om verkställighet av ungdomsövervakning).

Malmö kommun lyfter att förslaget kan komma att leda till något ökade kostnader för kommunerna när det gäller samverkan med brottsutredande myndigheter under en förundersökning. Det är riktigt, men redan i dag ska allvarliga brott utredas enligt 31 § första stycket LUL. De eventuella kostnader som följer av fler förundersökningar avseende brott som omfattas av den särskilda regleringen bedöms därför enbart öka i liten mån. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer vidare att leda till att barn som är 13 eller 14 år eller något äldre kommer att vara frihetsberövade såsom häktade och inom ramen för verkställighet av ett fängelsestraff. Som *SKR* och *Stenungsunds kommun* påpekar, innebär det att

kommunernas ansvar för sociala insatser för dessa personer under den tiden kommer att vara begränsat.

Sammantaget bedöms förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder inte leda till annat än marginella kostnadsökningar för kommunerna. Den kommunala finansieringsprincipen aktualiseras inte.

Kostnader för övriga sektorer

SBU lyfter att det saknas beräkningar av hur förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan komma att påverka andra sektorer, exempelvis hälso- och sjukvård. De verksamheterna riskerar enligt SBU att belastas ytterligare till följd av ökad ärendehantering, utredningsbehov och stödinsatser. Även om det inte kan uteslutas att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan komma att leda till något ökade kostnader för andra sektorer, däribland hälso- och sjukvården, handlar det inte om någon nämnvärd kostnadsökning. I sammanhanget bör det noteras att förslaget om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsat. Det innebär att en utvärdering av reformen kommer att behöva göras. Inom ramen för en sådan utvärdering är det naturligt att samtliga kostnader till följd av förslaget analyseras.

Statens institutionsstyrelse

Utredningen bedömer att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder till 14 år innebär en kostnadsbesparing för SiS om 25,7 miljoner kronor per år utifrån antagandet att omkring 2000–6000 vårdtygna kommer att belasta Kriminalvården i stället för SiS. Mot bakgrund av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder föreslås träda i kraft den 1 juli 2026, dvs. samtidigt som reformen om ungdomsfängelser, kommer förslaget, som utredningen påpekar, inte att leda till att påföljden slutna ungdomsvård döms ut. Förslaget kommer inte heller i övrigt att leda till kostnader för SiS. Förslaget kommer däremot att leda till att ett antal 13 och 14-åringar som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att vara frihetsberövade såsom häktade eller inom ramen för att de avtjänar ett fängelsestraff, i stället för att vara placerade på ett ungdomshem inom SiS-verksamhet med stöd av LVU. Det kommer alltså att innebära en kostnadsbesparing för SiS. SiS har anført att kostnadsbesparingen av att sänka straffbarhetsåldern till 14 år inte uppgår till mer än 12,9 miljoner kronor per år. Eftersom straffbarhetsåldern föreslås sänkas till 13 år bedöms kostnadsbesparingen under alla förhållanden uppgå till mer än så.

13.2 Konsekvenser för barn

Bedömning

Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder påverkar barn som är 13 eller 14 år och begår allvarliga brott, framför allt genom att de kan dömas till en straffrättslig påföljd och genom att tvångsmedel får användas mot dem i större utsträckning.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer överens med bedömningen i utkastet med undantag för att utredningens bedömning utgår från att straffbarhetsåldern sänks till 14 år.

Remissinstanser

Ett antal remissinstanser, bland andra *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Barnrättsbyrå*n och *Bris*, påtalar att det saknas en barnkonsekvensanalys i linje med regeringens strategi för barnets rättigheter. *Jämställdhetsmyndigheten* och *Myndigheten för delaktighet* anför att det saknas analyser av konsekvenserna för barn med funktionsnedsättning. *Unicef Sverige* anser att förslaget kommer att medföra flera negativa konsekvenser för barns välmående, utveckling och rättigheter. *Stenungsunds kommun* pekar på att förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan leda till att de barn som begår allvarliga brott får det adekvata stöd och den hjälp de behöver. *SKR* anför att det finns risk för att förslaget inte kommer att verka brottsförebyggande, utan i stället leder till ökad risk för att ungdomar återfaller i brott. *Socialstyrelsen* anför att de förslag som läggs fram i betänkandet lägger ett större ansvar på det enskilda barnet att förstå konsekvenserna av sitt beteende och situationer de hamnar i och utsätts för, i stället för att rikta ljus mot samhällets och vuxnas ansvar. *Socialstyrelsen* framhåller också att det finns tydliga samband mellan frihetsberövanden under ungdomsåren och fysiska och psykiska hälsoproblem senare i livet.

Skälen för bedömningen

Utredningen har under utredningstiden träffat Barnombudsmannen, *Bris* och *Rädda Barnen*, bl.a. för att få underlag inför bedömningarna av vad som är barns bästa. Utredningen har också deltagit vid ett möte med Barnrättsdelegationen, dvs. regeringens forum för dialog med civilsamhällesorganisationer i Sverige som arbetar med barnets rättigheter nationellt och internationellt. Vidare har utredningen inhämtat synpunkter direkt från barn och unga genom att genomföra flera skolbesök med barn i åldern 12–13 år och genom att prata med ungdomar som avtjänar sluten ungdomsvård för allvarliga brott. Utredningen har bl.a. utifrån detta kartlagt och därefter beskrivit förslagets konsekvenser för barn och barns rättigheter. Utredningens konsekvensanalys avser 14-åringar men de effekter som blir belysta bedöms även gälla 13-åringar. Barn som är 13 år bedöms dock i allmänhet inte ha uppnått samma mognadsgrad som 14-åringar och kan därmed förväntas vara något mer känsliga för bestraffning. Till skillnad från vad några remissinstanser anför bedöms utredningens analys trots detta ge ett bra underlag för vidare överväganden.

Ett antal remissinstanser för fram att barn med funktionsnedsättningar involveras i brottslighet inom kriminella nätverk i större utsträckning och oftare lever med flera riskfaktorer som kan göra dem mer sårbara för tidig rekrytering till kriminalitet än andra barn (se också *Brå rapport 2023:13* s. 34 samt *Myndigheten för delaktighets rapport Brottsförebyggande arbete för barn och unga med funktionsnedsättning En kunskapsställning om normbrytande beteende och kriminell rekrytering av barn och*

unga med funktionsnedsättning 2025:7). Jämställdhetsmyndigheten och Myndigheten för delaktighet anser vidare att det saknas en konsekvensanalys för barn med funktionsnedsättning. Som framgår av avsnitt 5 är det synnerligen allvarligt att barn med funktionsnedsättning utnyttjas i kriminella sammanhang och det kan inte uteslutas att en sänkning av straffbarhetsåldern kan öka risken för att dessa barn utnyttjas i högre utsträckning. Åtgärder för att motverka sådan rekrytering har vidtagits, men behöver fortsätta att vidtas. Till exempel har Myndigheten för delaktighet genom ändring av regleringsbrevet för 2025 fått i uppdrag att ta fram stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Brå och FOI har vidare fått i uppdrag att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar och påverkar barn och unga i digitala miljöer. Myndigheterna ska också föreslå åtgärder mot sådan rekrytering och påverkan (se närmare i avsnitt 4.2).

Förslaget om sänkt straffbarhetsålder innebär att barn som är 13 eller 14 år och begår allvarliga brott kommer kunna dömas till en påföljd, i stället för att bli föremål för insatser av socialtjänsten. Som redovisas i avsnitt 5 lyfter några remissinstanser att barn är känsliga för bestraffning och att det är vedertaget att straffrättsliga påföljder kan vara negativa för barns utveckling. De påföljder som kan bli aktuella för de barn som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är ungdomspåföljder som är särskilt anpassade efter unga lagöverträdarens behov. En påföljd kan, som *Stenungsunds kommun* lyfter, leda till att unga lagöverträdare får det stöd och de insatser som den unge är i behov av för att motverka återfall i brott eller annan ogynnsam utveckling. Som framgår av avsnitt 6 kan innehållet i och verkställigheten av en viss påföljd behöva anpassas med hänsyn till lagöverträdarens ringa ålder.

De barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan vidare komma att utsättas för straffprocessuella tvångsmedel i något större utsträckning än som är tillåtet i en § 31-utredning, exempelvis i form av anhållande och häktning. Det blir också möjligt att ta dessa barn i förvar vid ett kvarhållande enligt 14 § LUL och i samband med förhör enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken.

Barn som är häktade och barn som avtjänar fängelsestraff kommer att påverkas avsevärt av förslagen, bl.a. på så sätt att de inte kommer att kunna gå i sin vanliga skola, inte delta i fritidsaktiviteter eller umgås med familj och vänner. Detta kan förväntas leda till en ökad psykisk påfrestning för dessa barn. De barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer också kunna bli föremål för preventiva tvångsmedel. Sådan tvångsmedelsanvändning innebär ett avsevärt intrång i den personliga integriteten. Hur stort integritetsintrånget blir i det enskilda fallet beror dock på flera omständigheter, bl.a. vilket tvångsmedel som används, i vilket skede av det brottsbekämpande arbetet som tvångsmedelsanvändningen sker och hur tvångsmedlet verkställs.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att barn som är 13 eller 14 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen sannolikt kommer att bli föremål för något fler domstolsprocesser, även om bevisstalan redan i dag väcks avseende många av de brott som omfattas av den särskilda regleringen. Sådana domstolsprocesser kan vara påfrestande för barn.

Som utredningen konstaterar kommer barn som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder att registreras i belastningsregistret. Detsamma gäller misstänkta barn i fråga om misstankeregistret. Deras biometriska uppgifter kommer vidare att få registreras i biometriregistret över misstänkta och dömda. Registrering i nämnda register innebär ett intrång i barnens personliga integritet. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer alltså att få stora konsekvenser för de barn som misstänks och döms för brott som omfattas av regleringen. Som anges i avsnitt 5 är utvecklingen med att allt yngre barn begår mycket allvarliga brott dock sådan att det inte kan anses proportionerligt att dessa barn inte kan dömas till en straffrättslig påföljd. Även användningen av preventiva tvångsmedel innebär konsekvenser för det enskilda barnet eftersom det utgör ett integritetsintrång. Samtidigt är den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avgränsad till att omfatta mycket allvarliga brott och fördelarna med att kunna använda dessa tvångsmedel får anses överväga de nackdelar det innebär för de fåtal barn som är involverade i brottslig verksamhet som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen. Preventiva tvångsmedel kan även bidra till att skydda barn från att involveras i kriminalitet av äldre kriminella och till att skydda barn som utsätts för brott.

Sammantaget kan förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder leda till vissa negativa konsekvenser för de barn som omfattas av regleringen. Skälen för att införa en sådan tillfällig reglering, dvs. den allvarliga samhällsutvecklingen med allt fler barn under 15 år som begår mycket allvarliga brott och de följder detta får för det omgivande samhället, innebär dock att dessa konsekvenser får anses godtagbara. Eftersom förslaget om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsat kommer en utvärdering av reformen att behöva göras, i detta ligger att följa upp konsekvenserna av den tillfälliga lagstiftningen, särskilt för barn och ur ett barnrättsperspektiv.

13.3 Övriga konsekvenser

Bedömning

Förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan förväntas bidra till att upprätthålla straffsystemets allmänpreventiva syfte och i viss mån till att förebygga brott. Förslaget bedöms inte medföra några konsekvenser för jämställdheten, miljön, det kommunala självstyret, sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, små företags förutsättningar eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Förslaget bedöms vidare inte få konsekvenser för hur Sverige uppfyller sina internationella åtaganden.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer överens med bedömningen i utkastet.

Remissinstanser

Jämställdhetsmyndigheten anför att det saknas analyser av förslagens konsekvenser för jämställdheten.

Skälen för bedömningen

Konsekvenserna för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Som framgår i avsnitt 5 fyller det straffrättsliga systemet två huvudsakliga syften varav ett är att verka allmänpreventivt. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kan bidra till att uppfylla detta syfte genom att straffsystemet utformas så att brott bestraffas i proportion till brottets allvar. Genom att döma ut en straffrättslig påföljd kan samhället markera ett tydligt avståndstagande mot allvarliga brott i linje med detta grundläggande syfte. Även om det inte finns tillräckligt stöd för att påstå att en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till en minskning av allvarlig brottslighet kan det inte uteslutas att förslaget i enskilda fall kan få positiva effekter på brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Som framgår i avsnitt 5 fyller straffsystemet dessutom flera andra viktiga funktioner vid sidan av minskad brottslighet, bl.a. intresset av samhällsskydd och målsägandens berättigade intresse av upprättelse. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bidrar till att skydda samhället från de som dömts för brott under den tid som han eller hon avtjänar fängelsestraff. Som en del av verkställigheten av påföljderna ungdomsvård, ungdomsovervakning och fängelse ingår stöd och behandlingsinsatser. Om verkställighetstiden för de barn som har dömts för brott till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder tas tillvara på ett meningsfullt sätt kan förslaget motverka att dessa barn återfaller i brott. Förslaget kan således i viss mån sägas bidra till att förebygga brott. Att uppgifter om brottsmisstankar, domar och beslut till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder registreras i misstanke- respektive belastningsregistret kan vidare vara av stor vikt för brottsbekämpningen och bidra till att fler brott klaras upp. Detsamma gäller registrering av biometriska uppgifter om personer som misstänks eller har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan alltså förväntas bidra till att upprätthålla straffsystemets allmänpreventiva syfte och i viss mån bidra till att förebygga brott.

Övriga konsekvenser

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser för miljön, det kommunala självstyret, sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, små företags förutsättningar, eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Angående eventuella konsekvenser för jämställdheten är det övergripande målet för jämställdhetspolitiken att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder är könsneutralt. Även med en reglering som gäller lika för alla kan olika grupper dock påverkas i olika utsträckning. Enligt kriminalstatistiken misstänks och lagförs fler pojkar

än flickor för brottslighet. Flickors roll i allvarlig brottslighet har inte synliggjorts på samma sätt som pojkars, men det finns indikationer på att även flickor involveras i sådan brottslighet i större utsträckning än tidigare. Även med det i beaktande är det sannolikt att fler pojkar än flickor kommer att beröras av förslaget. Förslaget om sänkt straffbarhetsålder berör ett förhållandevis litet antal barn. Det bedöms därför inte leda till några konsekvenser för jämställdheten.

Slutligen bedöms vare sig förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder eller övriga förslag, däribland vilka regler som ska gälla i fråga om straffprocessuella tvångsmedel, få konsekvenser för hur Sverige uppfyller sina internationella åtaganden. Förslagets betydelse för Sveriges internationella åtaganden enligt Europakonventionen och barnkonventionen behandlas i avsnitt 11.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

1 kap.

6 § För brott som någon begått innan han *eller hon* fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

- 1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller*
- 2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.*

I paragrafen regleras straffbarhetsåldern. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Ändringarna i *första stycket* är språkliga.

Genom *andra stycket*, som är nytt, införs en särskild reglering som innebär att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år. Det gäller brott som ett barn har begått efter det att han eller hon fyllt 13 men innan han eller hon fyllt 15 år, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller om det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Avgörande för tillämpningen av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är åldern när brottet begås, inte när lagföring sker. För brott som begås efter att barnet fyllt 15 år tillämpas huvudregeln i paragrafens första stycke.

I de fall domstolens rubricering av gärningen innebär att den inte utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska åtalet ogillas. Åklagaren har dock i sådana fall en möjlighet att begära att rätten i stället prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevisalan enligt 38 f § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (se kommentaren till den paragrafen). Om någon döms för brott enligt andra stycket tillämpas övriga bestämmelser i brottsbalken som gäller för den som har fyllt femton år, t.ex. att barnets ålder ska beaktas vid påföljdsval och straffmätning (se bl.a. 29 kap. 7 § och 30 kap. 5 §).

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

1 a § 1 31–38 d §§ finns bestämmelser som tillämpas när någon kan misstänkas för att ha begått ett brott före femton års ålder. 1 38 e och 38 f §§ finns dock särskilda bestämmelser som tillämpas när 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken är tillämplig.

Paragrafen, som är ny, innehåller upplysningar om vilka paragrafer som tillämpas när någon kan misstänkas för att ha begått ett brott före femton års ålder. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Allvarliga brott begångna av den som fyllt 13 men inte 15 år

38 e § Vid handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken ska bestämmelserna i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för en person som har fyllt 15 år tillämpas. De särskilda bestämmelser i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för en person som inte har fyllt 15 år ska inte tillämpas.

Paragrafen, som är ny, anger vilka bestämmelser som gäller vid handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Övervägandena finns i avsnitt 7.1 och 7.2.

I första meningen anges att bestämmelser i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för personer som har fyllt 15 år ska tillämpas vid handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Det innebär att en person som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen ska behandlas på samma sätt som en person som har fyllt 15 år och misstänks för brott. Att utredning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder sker inom ramen för en förundersökning följer av att den misstänkte kan dömas till påföljd för brottet. På så sätt utgör förevarande mening endast ett förtydligande. När 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken är tillämpligt får samma åtgärder vidtas under en förundersökning som får vidtas mot en misstänkt person som har fyllt 15 år. Det gäller t.ex. tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken. Det innebär att personer som är 13 eller 14 år får anhållas och häktas, om förutsättningarna för sådana frihetsberövanden är uppfyllda. Om den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är under 18 år gäller dock även 23 och 23 a §§. När åtal har väckts tillämpas bestämmelserna i denna lag och rättegångsbalken som gäller för den som har fyllt 15 år vid handläggningen av målet.

Av andra meningen följer att de särskilda bestämmelser som gäller för personer under 15 år i denna lag och i rättegångsbalken inte ska gälla den som misstänks för att vid 13 eller 14 års ålder ha begått ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det innebär att 31–38 b §§ inte gäller om brottsmisstanken omfattas av den särskilda regleringen. Ett brott som omfattas av den särskilda regleringen

om sänkt straffbarhetsålder ska alltså inte utredas enligt 31 §, dvs. i en s.k. § 31-utredning. Om misstanken inledningsvis avser ett brott som omfattas av 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, men rubriceras om till ett brott med lägre minimistraff än fyra års fängelse under förundersökningen, är förevarande paragraf inte längre tillämplig. Förundersökningen ska då läggas ned (se 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). En utredning om brottet kan då inledas enligt 31 §, om förutsättningarna för det är uppfyllda. Av andra meningen följer också att en bevistalan enligt 38 § inte får väckas avseende ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Att domstolen i vissa fall ändå får pröva den åtalade gärningen genom en bevistalan framgår av 38 f § (se författningskommentaren till den paragrafen).

Andra meningen innebär vidare att de högre krav för tvångsmedelsanvändning som annars gäller avseende barn under 15 år inte ska tillämpas om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tillämplig. Vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas mot ett barn ska dock alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

Inte heller andra bestämmelser i rättegångsbalken som utgör särregler för personer under 15 år ska tillämpas vid handläggning av mål och ärenden som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det gäller exempelvis 23 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken om kvarhållande för förhör och 23 kap. 10 § sjunde stycket rättegångsbalken om vårdnadshavares närvaro vid förhör. I domstol ska 5 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken om förhör inom stängda dörrar och 9 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken om vite inte tillämpas om åtalet avser ett brott som omfattas av den särskilda regleringen.

Paragrafen gäller inte bestämmelser som faller utanför denna lags eller rättegångsbalkens tillämpningsområde. Här kan nämnas bestämmelser om upprätthållande av allmän ordning och säkerhet enligt polislagen (1984:387) och bestämmelser om utfärdande av tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud.

38 f § *Om åtal väcks för brott enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får åklagaren samtidigt begära att rätten ska pröva om den unge har begått den åtalade gärningen, för det fall rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig. Vid bedömningen av om en sådan bevistalan ska väckas tillämpas 38 § andra och tredje styckena.*

Frågan om bevistalan enligt första stycket ska handläggas i samma rättegång som åtalet.

Paragrafen, som är ny, anger under vilka förutsättningar åklagaren får begära en bevistalan när åtal väcks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

Bestämmelsen innebär att åklagaren vid den rättsliga prövningen av ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken kan begära att rätten i andra hand prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en

bevistalan. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas i de fall där rättens prövning av den åtalade gärningen kan innebära att gärningen inte bedöms som ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och åtalet därför ska ogillas.

Av hänvisningen till 38 § andra och tredje styckena följer att det krävs att det finns synnerliga skäl för att en sådan prövning ska få begäras och att begäran inte får göras om det finns särskilda omständigheter som talar mot bevistalan. Vid dessa bedömningar kan ledning hämtas i tidigare förarbeten (jfr prop. 2022/23:78 s. 73–74).

Åklagaren kan göra begäran enligt paragrafen antingen i stämningsansökan eller under målets handläggning vid rätten. När rätten prövar ett sådant andrahandsyrkande kommer det ske efter att en förundersökning genomförts i stället för en § 31-utredning. Frågor om förutsättningarna för åklagaren att framställa begäran under en pågående rättegång och i högre rätt avgörs utifrån befintliga processrättsliga regler. Åklagaren kan inte begära prövning enligt förevarande paragraf efter att dom som fått laga kraft meddelats utan en sådan prövning ska göras i samma rättegång som åtalet.

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

1 h § Om den som tvångsmedlet riktas mot har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att bevilja ett tillstånd till preventiva tvångsmedel enligt lagen när den som åtgärden riktas mot är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Enligt paragrafen får tillstånd till tvångsmedel enligt lagen beviljas mot personer som är 13 eller 14 år under samma förutsättningar som mot personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avser brott med minimistraff fängelse fyra år eller mer. Paragrafen innebär att tillstånd till tvångsmedel endast får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både räknas upp i den tillämpliga tillståndsbestämmelsen och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som räknas upp i den tillämpliga tillståndsbestämmelsen med lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet. I sådana situationer finns det dock inget hinder mot att i stället

tillämpa de bestämmelser om tillstånd till tvångsmedel som gäller för någon som inte har fyllt 15 år, om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas mot ett barn ska alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

2 c § För uppgifter enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, anger förutsättningarna för inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i vissa fall när den som åtgärden riktas mot är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Enligt paragrafen får uppgifter om elektronisk kommunikation enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år inhämtas under samma förutsättningar som mot personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Hänvisningen till 1 § första stycket 1 och 3 innebär att inhämtning endast får avse uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress och uppgifter om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Angående de uppgifter som får inhämtas, se närmare prop. 2011/12:55 s. 120, 128 och 129 och prop. 2023/24:117 s. 202. Det är alltså samma typ av uppgifter som får hämtas in enligt denna bestämmelse som anges i 1 § första stycket 1 och 3. Paragrafen möjliggör inte inhämtning av uppgifter om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område enligt 1 § första stycket 2.

Möjligheten till inhämtning är begränsad till uppgifter som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år. Begreppen syftar på barnets faktiska tillgång till telefonnumret, adressen eller den elektroniska kommunikationsutrustningen. Med bestämmelser som tillämpas avseende

någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avser brott med minimistraff fängelse fyra år eller mer. Det innebär att uppgifter som avses i 1 § första stycket 1 och 3 får hämtas in endast om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både räknas upp i en annan tillståndsbestämmelse, t.ex. 2 §, och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som räknas upp i en annan tillståndsbestämmelse men som har ett lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet.

Vid bedömningen av om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt paragrafen ska få användas ska det alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

14.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

4 a § Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* om brott som avses i 36 f § andra stycket *den lagen*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 4 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och beivringen enligt 38 § den lagen.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter i en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

I *första stycket* tydliggörs att paragrafen endast är tillämplig i en utredning om brott som inletts enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

6 a § Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* om brott som avses i 36 g § andra stycket *den lagen*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 6 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och beivringen enligt 38 § den lagen.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter i en utredning om brott enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

I *första stycket* tydliggörs att paragrafen endast är tillämplig i en utredning om brott som inletts enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

7 b § *I fråga om någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.*

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning vid sådana förhållanden som kan ligga till grund för tillstånd till tvångsmedel enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen), de s.k. preventivlagsfallen, när den person som åtgärden avser är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Av paragrafen framgår att tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen får beviljas mot personer som är 13 eller 14 år under samma förutsättningar som gäller för personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen om tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avser brott med minimistraff fängelse fyra år eller mer. Paragrafen innebär att tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen endast får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både räknas upp i den tillämpliga tillståndsbestämmelsen och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott med lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet. I sådana situationer finns det dock inget hinder mot att i stället tillämpa de bestämmelser om tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen som gäller för någon som inte har fyllt 15 år, om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Vid bedömningen av om hemlig dataavläsning ska få användas ska det alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

10 b § I fråga om kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning vid sådana förhållanden som kan ligga till grund för inhämtning enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen), de s.k. inhämtningslagsfallen, när den som åtgärden avser är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Av paragrafen framgår att tillstånd till hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen får beviljas mot personer som är 13 eller 14 år under samma förutsättningar som gäller för personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Hemlig dataavläsning enligt paragrafen får endast avse kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som inte har fyllt 13 men inte 15 år. Begreppet syftar på barnets faktiska tillgång till informationssystemet. Med bestämmelser om hemlig dataavläsning för förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen om tillstånd till hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avser brott med minimistraff fängelse fyra år eller mer. Paragrafen innebär att tillstånd till hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen endast får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både räknas upp i den tillämpliga tillståndsbestämmelsen och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott med lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet.

Vid bedömningen av om hemlig dataavläsning ska få användas ska det alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030 i fråga om 10 b § och i övrigt den 1 juli 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 8 och 12.

Att lagändringen i 10 b §§ träder i kraft den 1 oktober 2030 innebär att paragrafen träder i kraft dagen efter att 10 a §, som gäller tillstånd till hemlig dataavläsning när den som åtgärden avser inte uppnått straffbar

ålder, upphör att gälla. Övriga lagändringar träder i kraft samtidigt som den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, dvs. den 1 juli 2026.

Utdrag av sammanfattning av slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) i relevanta delar

Bilaga 1

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare.

Utredningen har i ett delbetänkande lämnat förslag om att den s.k. ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas och att åldern ska ges minskad betydelse för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. I delbetänkandet har utredningen även lämnat förslag till en förstärkning av påföljden ungdomsövervakning och att en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, ska införas.

I detta betänkande behandlar utredningen frågan om vid vilken ålder som barn bör kunna straffas. Uppdraget har varit att överväga och, om lämpligt, lämna förslag om sänkt straffbarhetsålder, att föreslå skärpta regler om undanröjande av ungdomspåföljder och att överväga och föreslå ytterligare åtgärder för att öka det statliga ansvaret för barn och unga som begår grova brott.

Utredningens förslag om sänkt straffbarhetsålder

Ingen generell sänkning av straffbarhetsåldern

Utgångspunkten för uppdraget är att det behövs åtgärder för att bemöta utvecklingen under senare år med ett litet antal barn som, särskilt med koppling till kriminella nätverk, begår allt fler allvarliga brott. Brottsligheten i allmänhet bland barn under 15 år har dock inte genomgått samma förändring utan kan tvärtom ha minskat. En generellt sänkt straffbarhetsålder skulle träffa även den brottsligheten. Eftersom behovet av åtgärder inte är föranlett av förändringar i de flesta barns brottslighet, utan av de allvarliga brott som begås av ett litet antal barn, anser utredningen att det inte är lämpligt att vidta generella åtgärder som riskerar att påverka den stora majoriteten barn på ett negativt sätt. Utredningen bedömer inte heller att det är en effektiv åtgärd, eftersom rättsväsendet då måste lägga betydande resurser på att utreda och lagföra yngre barns mindre allvarliga brott, i stället för att rikta insatserna mot den grova brottslighet som har störst negativ påverkan på samhället.

För de brott som begås av det stora flertalet barn under 15 år har den nuvarande straffbarhetsåldern under lång tid ansetts vara väl avvägd, både i förhållande till barns utveckling och till intresset av att så långt som möjligt skydda dem från onödiga straffrättsliga ingripanden. En generell sänkning av straffbarhetsåldern skulle drabba många barn som begår enstaka brott, utan att det kan förväntas ge en positiv samhällseffekt.

Det som särskilt talar för att sänka straffbarhetsåldern är hänsynen till det straffrättsliga systemets långsiktiga legitimitet och behovet av att kunna skydda samhället mot allvarliga brott. De skälen kan dock inte, sett till de konsekvenser som en sådan förändring skulle medföra för barn i

allmänhet, anses vara tillräckligt starka för att genomföra en så betydande förändring av det straffrättsliga systemet som att generellt sänka straffbarhetsåldern. Utredningens bedömning är därför att det inte är lämpligt att sänka straffbarhetsåldern generellt.

En särskild reglering

Att inte på något sätt ändra straffbarhetsåldern skulle innebära att det inte vidtas några åtgärder alls inom straffrätten mot de allvarliga brott som vissa lagöverträdare under 15 år begår och som utgör en mycket oroande samhällsutveckling. Det kan uppfattas som att samhället blundar för de skador och det lidande som de allvarliga brott som i dag begås av ett fåtal barn resulterar i. Ju fler sådana brott som begås, desto starkare kritik kan förväntas mot att samhället inte reagerar med motåtgärder och skyddar medborgarna.

Samhället har ett grundläggande intresse av att kunna reagera med straffrättsliga påföljder vid allvarliga brott. Barn under 15 år har inte tidigare begått allvarliga brott på det sätt som nu är fallet och det har därför inte funnits skäl att överväga straffrättsliga åtgärder mot så unga barn. Utredningens bedömning är att utvecklingen med ett fåtal barn under 15 år som begår allvarliga brott med stor samhällspåverkan har gått så långt att det i de fallen bör vara möjligt att döma ut en påföljd som står i proportion till brottet. Utredningen lämnar därför förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som bara träffar de barn som begår allvarliga brott.

Den valda modellen

Enligt utredningen är det lämpligt att avgränsa regleringen om sänkt straffbarhetsålder till de brott som, utan utredningens förslag, skulle ha medfört en bevisstalan mot barnet enligt den s.k. presumptionsregeln i 38 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Den bestämmelsen innebär att bevisstalan i regel ska väckas om brottet har ett minimistraff som uppgår till fängelse i fem år eller mer. Barnet utsätts i de fallen redan för en rättegång i domstol, med den påfrestning som det innebär ur ett barnperspektiv. Det är en fördel om den lägre straffbarhetsåldern enbart aktualiseras när det är fråga om brott som redan i dag leder till en straffrättslig process genom bevisstalan, om bevisningen är tillräckligt robust.

För att de brott som särskilt berörs av den oroande samhällsutvecklingen ska komma att omfattas både av presumptionsregeln för bevisstalan och regleringen om sänkt straffbarhetsålder anser utredningen att det är lämpligt att sänka tröskeln för presumptionsregeln till brott som har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och att låta den lägre straffbarhetsåldern omfatta samma brott.

Utredningen föreslår att den lägsta straffbarhetsåldern ska vara 14 år, vilket är den vanligaste straffbarhetsåldern både internationellt och i EU. För barn under den åldern som begår allvarliga brott kommer systemet med bevisstalan att kunna användas på samma sätt som i dag.

Utredningen föreslår att straffmätningen för de barn som berörs av förslaget ska följa samma principer som gäller för lagöverträdare i åldrarna 15–17 år och att ungdomsreduktionen därvid bör följa samma principer som utredningen har föreslagit i delbetänkandet beträffande lagöverträdare i åldrarna 15–17 år. Utredningen föreslår också att den som har fyllt 14 år ska kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare som är under 18 år.

Förslaget innebär inget ställningstagande till vilken påföljd barnen bör dömas till. Principen om att fängelse så långt möjligt bör undvikas för barn gäller. Ungdomspåföljderna är särskilt anpassade till de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga och de påföljderna ska i första hand väljas för unga lagöverträdare.

En tidsbegränsad lagstiftning

Den utveckling som utgör det allvarliga samhällsproblem som föranleder att utredningen lämnar förslaget om en sänkning av straffbarhetsåldern för vissa allvarliga brott pågår för närvarande. Det går inte att på förhand dra någon slutsats om hur länge den situation som nu råder kommer att kvarstå och om samhällsutvecklingen kan komma att vända. Trots att förslaget innebär en betydande förändring anser utredningen därför att en sådan åtgärd bör genomföras som en särskild reglering som tidsbegränsas till fem år. Det gäller särskilt eftersom förändringen avser barn.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Utdrag av författningsförslag i slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) i relevanta delar

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § och 9 kap. 9 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §¹

En förhandling vid domstol ska vara offentlig.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift som är sekretessbelagd hos domstolen enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten, om det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, besluta att förhandlingen i den del som rör uppgiften ska hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall får en förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 35 kap. 12, 12 a, 13 eller 17 § eller 36 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen. En förhandling får också hållas inom stängda dörrar om sekretessen gäller enligt 18 kap. 1, 1 a, 2, 3 eller 17 § eller 35 kap. 1 eller 2 § samma lag, när det gäller domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, under utredning om självständigt förverkande eller i ärende enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. En förhandling ska alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 27 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 34 kap. 4 § *samma lag* och det skulle strida mot avtal som avses

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift som är sekretessbelagd hos domstolen enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten, om det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, besluta att förhandlingen i den del som rör uppgiften ska hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall får en förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 35 kap. 12, 12 a, 13 eller 17 § eller 36 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen. En förhandling får också hållas inom stängda dörrar om sekretessen gäller enligt 18 kap. 1, 1 a, 2, 3 eller 17 § eller 35 kap. 1 eller 2 § samma lag, när det gäller domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, under utredning om självständigt förverkande eller i ärende enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. En förhandling ska alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 27 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 34 kap. 4 § *offentlighets- och sekretesslagen* och det skulle strida

där att uppgiften röjs vid förhandlingen.

Förhör med den som är under femton år eller lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Är det annars för särskilt fall föreskrivet att förhandling får hållas inom stängda dörrar, ska det gälla.

mot avtal som avses där att uppgiften röjs vid förhandlingen. Bilaga 2

Förhör med den som är under femton år *och inte är tilltalad* eller *den som* lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

9 kap.

9 §²

Bestämmelser i denna balk om att den som *skall* kallas till ett sammanträde *skall* föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år. Vite *skall* inte heller föreläggas om den som *skall* kallas fyllt *femton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Den omständigheten att något vite inte har förelagts hindrar inte att den unge kallas på nytt eller att i övrigt sådana åtgärder vidtas vid den fortsatta handläggningen av målet som skulle ha kunnat komma i fråga om vite hade förelagts.

Har den som *skall* kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, *skall* vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som *skall* kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Bestämmelser i denna balk om att den som *ska* kallas till ett sammanträde *ska* föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år *och inte är tilltalad*. Vite *ska* inte heller föreläggas om den som *ska* kallas *har* fyllt *fjorton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Om den som *ska* kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, *ska* vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som *ska* kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

² Senaste lydelse 2002:381.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § och 9 kap. 9 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

*Lydelse enligt 1.1**Föreslagen lydelse***5 kap.****1 §**

En förhandling vid domstol ska vara offentlig.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift som är sekretessbelagd hos domstolen enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten, om det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, besluta att förhandlingen i den del som rör uppgiften ska hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall får en förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 35 kap. 12, 12 a, 13 eller 17 § eller 36 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen. En förhandling får också hållas inom stängda dörrar om sekretessen gäller enligt 18 kap. 1, 1 a, 2, 3 eller 17 § eller 35 kap. 1 eller 2 § samma lag, när det gäller domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, under utredning om självständigt förverkande eller i ärende enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. En förhandling ska alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 27 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 34 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjs vid förhandlingen.

Förhör med den som är under femton år *och inte är tilltalad* eller *den som* lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Förhör med den som är under femton år eller lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Är det annars för särskilt fall föreskrivet att förhandling får hållas inom stängda dörrar, ska det gälla.

9 kap.**9 §**

Bestämmelser i denna balk om att den som ska kallas till ett sammanträde ska föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år *och inte är tilltalad*. Vite ska inte heller föreläggas om den som ska kallas har fyllt *fjorton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Bestämmelser i denna balk om att den som ska kallas till ett sammanträde ska föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år. Vite ska inte heller föreläggas om den som ska kallas har fyllt *femton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Den omständigheten att något vite inte har förelagts hindrar inte att den unge kallas på nytt eller att i övrigt sådana åtgärder vidtas vid den fortsatta handläggningen av målet som skulle ha kunnat komma i fråga om vite hade förelagts.

Om den som ska kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, ska vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som ska kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.
2. Äldre bestämmelser gäller för tilltalad som inte har fyllt 15 år.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 §, 29 kap. 7 § och 32 kap. 1 och 4 §§ brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §¹

För brott som någon begått innan han fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått innan han *eller hon* fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon var fjorton år får dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.3

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §

För brott som någon begått innan han eller hon fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon var fjorton år får dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.

2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att nuvarande 36 p §¹ ska betecknas 36 q §,

dels att 31, 32 och 38 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 36 p §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 §²

Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar emot det.

Om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar mot det. En utredning enligt detta stycke ska inte inledas i fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken om den unge kan misstänkas för brottet. Om en utredning redan har inletts ska den avslutas.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt femton år har tagit del i brottet, 1. om det behövs för att klarlägga om någon som får dömas till påföljd har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har kommit åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

¹ Hänsyn vid paragrafnumreringen har tagits till förslagen i SOU 2024:93.

² Senaste lydelse 2023:312.

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14 §§, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. *I samband med förhör med den som kan misstänkas för brott ska han eller hon underrättas om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.* Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska ledas av en åklagare eller en anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har förordnat. Undersökningsledaren ska, om det inte möter något hinder, genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare och samma anställda vid Polismyndigheten anlitas för att leda och genomföra den nya utredningen.

36 p §⁴

De begränsningar i fråga om användningen av tvångsmedel som följer av 36 q § gäller inte om någon kan misstänkas för att efter det att han eller hon har fyllt 14 år ha begått ett brott som avses i

³ Senaste lydelse 2023:312.

⁴ Paragrafnumreringen beror på att hänsyn har tagits till förslagen i SOU 2024:93.

38 §⁵

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fem* år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och

4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fem* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år, *och 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämpligt,*

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det *eller om åtal väcks för brottet.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att 36 p § ska upphöra att gälla,

dels att 31 och 38 §§ ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.5

Föreslagen lydelse

31 §

Om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar mot det. *En utredning enligt detta stycke ska inte inledas i fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken om den unge kan misstänkas för brottet. Om en utredning redan har inletts ska den avslutas.*

Om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar mot det.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *får dömas till påföljd* har tagit del i brottet,

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *har fyllt femton år* har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har kommits åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år *och 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig,*

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och

4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det *eller om åtal väcks för brottet.*

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.

2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2024/25:59

Föreslagen lydelse

6 §

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

1. om gärningen som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott,
2. om det finns grundad anledning att anta att domen föranletts eller den i domen bestämda påföljden skärpts av hänsyn till ras, religion, nationalitet eller politisk åsikt,

3. om gärningen som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,

4. om gärningen som påföljden avser inte har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden inte kan verkställas här i landet,

6. om det kan antas att påföljden kan verkställas i den främmande staten,

7. om den dömdes *vid tiden för* brottet inte fyllt femton år, 7. om den dömden inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,

8. om en tillämpning av 35 kap. 7 § eller 36 kap. 31 § brottsbalken skulle innebära att påföljden preskriberats eller beslutet om förverkande förfallit.

Om det i den främmande staten har vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för påföljdspreskription skjuts upp, ska åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Framställningen kan avslås

1. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet väckt åtal, utfärdat straffföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *ej skall* väckas eller fullföljas,

2. om domen har meddelats utan att den dömde har varit personligen närvarande vid förhandling i saken inför domstol,

3. om den dömde *vid tiden för brottet ej hade fyllt femton år,*

4. om domen av annat skäl än som förut har angivits måste anses oförenlig med principerna för tillämpning av svensk strafflag,

5. om det med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är lämpligast att verkställighet här i landet anordnas enligt annan i 3 § angiven samarbetsform än som avses i framställningen.

1. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet väckt åtal, utfärdat straffföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *inte ska* väckas eller fullföljas,

3. om den dömde *inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:621) om misstankeregister
dels att 4 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 3 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 b §

Registret ska även innehålla uppgifter om den som har fyllt fjorton år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för brott för vilket påföljd kan dömas ut enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

4 §

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret *skall* innehålla om den som *skall* registreras enligt 3 §.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret *ska* innehålla om den som *ska* registreras enligt 3 *eller* 3 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:621) om misstankeregister
dels att 3 b § ska upphöra att gälla,
dels att 4 § ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.10

Föreslagen lydelse

4 §

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras enligt 3 *eller 3 b* §.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras enligt 3 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.
 2. Äldre bestämmelser gäller för uppgifter som har registrerats före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 4 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §¹

Överlämnande ska vägras om

1. gärningen har ägt rum innan den eftersökte fyllt femton år,	1. den eftersökte <i>inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,</i>
2. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige,	
3. gärningen omfattas av nåd eller ett annat beslut enligt 12 kap. 9 § regeringsformen, eller	
4. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en medlemsstat i Europeiska unionen, Island eller Norge och, vid en fällande dom, påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i domslandet.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2024:43.

Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att 1 d § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:93 Föreslagen lydelse

1 d §

Ett tillstånd till tvångsmedel enligt 1 § mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 § första stycket 6.

Ett tillstånd till tvångsmedel enligt 1 b § mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 b § första stycket 5.

Ett tillstånd till tvångsmedel enligt 1 och 1 a–c §§ får också beviljas mot någon som har fyllt 14 år om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
 2. 1 d § gäller till utgången av juni 2031. Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla i fråga om tillstånd som har meddelats före den tidpunkten.

Förslag till lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 11 § lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

11 §¹

En verkställbarhetsförklaring får inte meddelas

1. om det för samma gärning meddelats dom eller beslut i Sverige eller i en annan stat och domen eller beslutet i den andra staten, vid ett fällande avgörande, har verkställts,

2. om gärningen helt eller delvis begåtts i Sverige och den inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om en tillämpning av 35 kap. 7 § brottsbalken innebär att preskription inträtt,

3. om den dömden inte hade fyllt 15 år när brottet begicks,

3. om den dömden inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,

4. om en sådan förklaring inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

5. om bötesstraffet har beslutats efter ett skriftligt förfarande och det inte har bekräftats i intyget att den dömden personligen eller genom behörigt ombud underrättats om sin rätt att bestrida samt om tidsfristen för detta, eller

6. om bötesstraffet har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och om det inte har bekräftats i intyget att något av villkoren i artikel 7.2 i–j i rambeslutet är uppfyllt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹Senaste lydelse 2013:844.

Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om
överlämnande från Sverige enligt en nordisk
arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 5 § lagen (2011:1165) om överlämnande
från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.
5 §¹

Överlämnande ska vägras om

1. gärningen har ägt rum innan
den eftersökte fyllt femton år,	1. den eftersökte <i>inte hade</i>
<i>kunnat dömas till påföljd enligt</i>
<i>1 kap. 6 § brottsbalken för mot-</i>
<i>svarande gärning,</i>
2. gärningen omfattas av nåd eller annat beslut enligt 12 kap. 9 §
regeringsformen,	
3. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en nordisk
stat eller i en medlemsstat i Europeiska unionen och, vid en fällande dom,
påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan
verkställas enligt lagstiftningen i domslandet, eller	
4. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de
människliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de
tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2024:44.

Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs 2 b § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:93

Föreslagen lydelse

2 b §

Uppgifter som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som inte har fyllt 15 år får inhämtas om den brottsliga verksamheten enligt 2 § första stycket innefattar

1. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år, eller

2. terroristbrott, deltagande i en terroristorganisation, grovt brott, samröre med en terroristorganisation, grovt brott, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, eller utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, enligt 4 §, 4 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket, 6 § tredje stycket, 7 § tredje stycket, 8 § tredje stycket eller 9 § tredje stycket terroristbrottslagen (2022:666).

Om den brottsliga verksamheten enligt 2 § första stycket innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, får uppgifter som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 14 år inhämtas utan hinder av de begränsningar som följer av första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. 2 b § gäller till utgången av juni 2031.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4, 15 och 19 §§ lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2024/25:59

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får inte erkännas och verkställas i Sverige

1. om mindre än sex månader av påföljden återstår att avtjäna när domen tas emot av Kriminalvården,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömda vid tidpunkten för brottet inte fyllt femton år,

5. om den dömda inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömda inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av rambeslutets villkor i artikel 9.1 i är uppfyllt,

8. om påföljden omfattar en åtgärd som innebär psykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård eller annan frihetsberövande åtgärd som inte kan verkställas här, eller

9. om den andra staten inte har lämnat Sverige tillstånd till att åtala, döma eller på annat sätt beröva den dömda friheten för annan gärning än den som avses i domen och som begicks före översändandet av domen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

En dömd person får på begäran av en behörig myndighet i den andra staten anhållas av åklagare om det finns risk att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige enligt denna lag.

Den som inte har fyllt femton år Den som inte hade kunnat dömas får inte anhållas. Den som inte har till påföljd enligt 1 kap. 6 §

fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

brottsbalken för motsvarande gärning får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Bilaga 2

Om det finns skäl för anhållande enligt första stycket men det är tillräckligt att den dömde meddelas reseförbud eller att det beslutas om anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta ett anhållande.

19 §

Vid bestämmande av ny frihetsberövande påföljd enligt 12 § första stycket 2 får 24 och 25 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Den som inte *har fyllt femton år* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Den som inte *hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

Ett beslut om övervakningsåtgärder får inte erkännas och följas upp i Sverige om

1. den gärning som beslutet avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

2. det för samma gärning som beslutet avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

3. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier, eller

4. den *gärning* som beslutet avser
har ägt rum innan den misstänkte
fyllt 15 år.

4. den som beslutet avser *inte*
hade kunnat dömas till påföljd
enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för
gärningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En dom på frivårdspåföljd får inte erkännas eller verkställas i Sverige

1. om det återstår mindre än sex månader av den tid som den dömda ska iakttä en skyldighet som avses i 3 §,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömda *vid tidpunkten* för brottet inte fyllt femton år,

5. om den dömda inte *hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,*

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömda inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av de villkor som anges i artikel 11.1 h i rådets rambeslut 2008/947/RIF är uppfyllt, eller

8. om påföljden innefattar en medicinsk eller terapeutisk behandling som inte kan verkställas här.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

dels att 5 kap. 4 § lagen ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 5 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2024/25:37

Föreslagen lydelse

5 kap.

4 §¹

Biometriregistret över dömda får innehålla uppgifter som anges i 2 § om en person som har

1. varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken och som därefter genom en dom som fått laga kraft har dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan, eller har godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott,

2. varit föremål för en åtgärd enligt 8 a § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll eller 8 kap. 7 a § fängelselagen (2010:610), eller

3. dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit med stöd av artikel 4.2 i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade *kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 a §

Uppgifter i biometriregistret över misstänkta, som har registrerats med stöd av 3 b § lagen (1998:621) om misstankeregister, får inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna om den misstanke som ligger till

¹ Ändringar i paragrafen har även föreslagits i SOU 2024:93.

*grund för registreringen har galls
rats ur registret. Uppgifter om en
registrerad per son som har avlidit
får dock inte behandlas.*

Bilaga 2

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
 2. 5 kap. 10 a § gäller till utgången av juni 2031. Äldre lydelse ska fortsätta att gälla för registreringar som har gjorts före den tidpunkten.

Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs att 4 a, 6 a, 7 a och 10 a §§ lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:93

Föreslagen lydelse

4 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 4 § som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått

1. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,

2. deltagande i en terroristorganisation, samröre med en terroristorganisation, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet eller resa för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet enligt 4 a, 5, 6, 7, 8, 9 eller 10 § terroristbrottslagen (2022:666), eller

3. försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses i 1 eller 2, om en sådan gärning är belagd med straff.

Om den som är skäligen misstänkt för brottet har fyllt 14 år och misstanken gäller brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 4 § som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter beviljas utan hinder av de begränsningar som följer av första stycket.

6 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 6 § som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått

1. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år,

2. människorov enligt 4 kap. 1 § brottsbalken,

3. grovt vapenbrott enligt 9 kap. 1 a § första stycket vapenlagen (1996:67),

4. grov vapensmuggling och grov smuggling av explosiv vara enligt 6 a § tredje stycket och 6 b § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. grovt brott enligt 29 a § första stycket lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor,

6. terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), eller

7. försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses i 1–6, om en sådan gärning är belagd med straff. Bilaga 2

Om den som är skäligen misstänkt för brottet har fyllt 14 år och misstanken gäller brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 6 § beviljas utan hinder av de begränsningar som följer av första stycket.

7 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 7 § första stycket mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som anges i 1 § första stycket 6 lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 7 § andra stycket mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som anges i 1 b § första stycket 5 lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 7 § första och andra styckena beviljas mot någon som har fyllt 14 år utan hinder av de begränsningar som följer av första och andra styckena.

10 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 10 § som gäller uppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som anges i 2 b § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

Om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 10 § som gäller uppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 14 år beviljas utan hinder av den begränsning som följer av första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. 4 a, 6 a, 7 a och 10 a §§ gäller till utgången av juni 2031. Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla i fråga om tillstånd som har meddelats före den tidpunkten.

Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 15 och 16 §§ förundersökningskungörelsen (1947:948)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §²

Förhör med barn som misstänks för att före 15 års ålder ha begått brott får hållas endast efter medgivande av undersökningsledaren. Även utan medgivande får dock ställas de frågor till barnet som oundgängligen behövs för att klarlägga om barnet har begått brottet.

Medgivande behövs inte om barnet hade fyllt 14 år vid gärningen och misstanken gäller brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

16 §³

Skall förhör hållas med barn i fall som avses i 15 §, *skall* socialnämnden, om hinder inte möter, i god tid underrättas om tid och plats för förhöret. Detsamma gäller i fråga om förhör i andra fall med *barn* som inte fyllt 20 år, om det finns skäl *till antagande* att *vad* som förekommit bör föranleda ingripande från socialnämnden.

Skall förhör hållas med den som är intagen i ett sådant hem som anges i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga i anledning av brott eller *lagstridig* gärning av den intagne, *skall* även den som förestår hemmet underrättas.

Om förhör *ska* hållas med barn i fall som avses i 15 § *första stycket*, *ska* socialnämnden, om hinder inte möter, i god tid underrättas om tid och plats för förhöret. Detsamma gäller i fråga om förhör i andra fall med *någon* som inte *har* fyllt 20 år, om det finns skäl *att anta* att *det* som förekommit bör föranleda ingripande från socialnämnden.

Ska förhör hållas med den som är intagen i ett sådant hem som anges i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga i anledning av brott eller *brottslig* gärning av den intagne, *ska* även den som förestår hemmet underrättas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Kungörelsen omtryckt 1969:589.

² Senaste lydelse 1984:957.

³ Senaste lydelse 1990:189.

Förslag till förordning om ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948)

Härigenom föreskrivs att 15 § förundersökningskungörelsen (1947:948)¹ ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.22

Föreslagen lydelse

15 §

Förhör med barn som misstänks för att före 15 års ålder ha begått brott får hållas endast efter medgivande av undersökningsledaren. Även utan medgivande får dock ställas de frågor till barnet som oundgängligen behövs för att klarlägga om barnet har begått brottet.

Medgivande behövs inte om barnet hade fyllt 14 år vid gärningen och misstanken gäller brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2031.
 2. Äldre bestämmelser gäller vid förhör med barn under 15 år om brottsmisstanken avser brott före ikraftträdandet.

Efter remiss har yttrande över slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) lämnats av Svenska sektionen, Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Botkyrka kommun, BRIS – Barnens Rätt i Samhället, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Buffé Sverige (Barn och Ungdomar med Förälder/Familjemedlem i Fängelse, i häkte eller i frivårdsåtgärd), Båstads kommun, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Funktionsrätt Sverige, Förvaltningsrätten i Karlstad, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Idéburna Skolors Riksförbund, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Internationella Juristkommissionen, Svenska Avdelningen, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarrätten i Stockholm, Karlstads universitet, Kriminalvården, Kustbevakningen, Linköpings tingsrätt, Linköpings universitet, (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Luleå tingsrätt, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet (Institutionen för kriminologi), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för delaktighet, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän (JO), Riksförbundet Attention, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS), Rädda Barnen, Rädda Barnens ungdomsförbund, Rättsmedicinalverket, Saco-S, SBU – Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Seko, Service- och kommunikationsfacket, Skatteverket, Skolväsendets överklagandenämnd, Skövde kommun, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Statskontoret, Stenungsunds kommun, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stiftelsen Fryshuset, Stockholms universitet, (Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten), Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Trelleborgs kommun, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Uppsala universitet, (Juridiska fakulteten och Nationellt centrum för kvinnofrid), Vänersborgs kommun, Åklagarmyndigheten, Örebro kommun, Östersunds tingsrätt.

Yttrande har också inkommit från Sten Levander.

Flens kommun, Halmstads kommun, Haninge kommun, Mölndals kommun, Region Norrbotten, Region Stockholm, Solna kommun, och Västerås kommun, har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Amnesty International, Centrum för rättvisa, Filipstads kommun, Finspångs kommun, Friskolornas riksförbund, Föreningen Sveriges socialchefer, Hudiksvalls kommun, Human Rights Watch Sverige, Kalix kommun, Karlshamns kommun, Knas Hemma, Knivsta kommun, Kumla kommun, Kävlinge kommun, LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer,

Bilaga 3

Ludvika kommun, Mjölby kommun, Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR S, P, O), Partille kommun, Region Jönköpings län, Region Örebro län, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället (RIKSKRIS), Sollefteå kommun, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd, Sveriges Kvinnoorganisationer, Trosa kommun, Unga KRIS (Ungdomsförbundet för Kriminellas Revansch i Samhället), Vallentuna kommun, Vision fackförbund.